

ORGANIZACIJA ZNANJA

2015/1

Letnik XX

- E-knjige in COBISS (*Turšek*)
- Kakšen COBISS, knjižničarka? (*Drnovšek*)
- Pomen urejenih bibliografij za spremljanje in vrednotenje znanstvenoraziskovalnega dela (*Južnič*)
- Socialna ekonomija sistema COBISS in mreže COBISS.Net (*Šercar*)
- COBIB.SI: prirast bibliografskih zapisov v letu 2014 (*Dornik*)
- Antropologija informacij: transdisciplinarno podpolje informacijske znanosti (*Šercar*)

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 20, zvezek 1, 2015

UVODNIK

ČLANKI

- Tanja Turšek*
E-knjige in COBISS2
- Mateja Drnovšek*
Kakšen COBISS, knjižničarka?6
- Primož Južnič*
Pomen urejenih bibliografij za spremljanje in vrednotenje znanstvenoraziskovalnega dela10
- Tvrtko-Matija Šercar*
Socialna ekonomija sistema COBISS in mreže COBISS.Net15
- Ema Dornik*
COBIB.SI: prirast bibliografskih zapisov v letu 201421
- Tvrtko-Matija Šercar*
Antropologija informacij: transdisciplinarno podpolje informacijske znanosti27

POROČILA

- Vesna Gašparič*
Konferenca LIBER 201442
- Gordana Mazič*
Osemdeseta konferenca IFLA 201445
- Andreja Krajnc Vobovnik, Gordana Budimir*
Srečanje uporabnikov sistema CBS 2014: razvoj bibliografskih formatov in katalogizacijskih pravil49
- Aleš Bošnjak*
Peta konferenca omrežja ESREA za izobraževanje in učenje starejših odraslih52
- Nevenka Zupančič, Gordana Budimir*
Konferenca SWIB14: semantični splet v knjižnicah54
- Robert Vehovec, Bojana Lešnik, Zdenka Kamenšek, Boštjan Krajnc*
Informatika v javni upravi 201457

COBISS OBVESTILA

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-9803

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: Davor Šoštarič

Odgovorna urednica: Aleksandra Rubelj

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-371

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Maks Gerkeš (Maribor), Žaklina Gjalevska (Skopje),
mag. Janez Jug (Ljubljana), Nadja D. Karačodžukova
(Sofija), dr. Stela Filipi Matutinović (Beograd), dr. Ismet
Ovčina (Sarajevo), mag. Franci Pivec (Maribor), Aleksandra
Rubelj (Maribor), dr. Marta Seljak (Maribor), dr. Tvrtko M.
Šercar (Maribor), dr. Zdravko Vukčević (Podgorica)

Uredništvo

Tehnično urejanje: Miran Lešič, Rok Haložan

Lektoriranje: Nataša Belšak, Aleksandar Marinković

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Spoštovane bralke in bralci!

Pred nami je prva številka dvajsetega letnika revije Organizacija znanja, v kateri objavljamo šest strokovnih člankov, ki se v veliki meri navezujejo na knjižnični informacijski sistem COBISS, predstavljamo vam tudi šest poročil z različnih dogodkov (konferenc in srečanj) ter rubriko *COBISS obvestila*.

Prve tri članke so na pobudo uredništva napisali avtorji na osnovi zanimivih predstavitev, ki smo se jih lahko udeležili v okviru konference COBISS 2014, ki je potekala od 19. do 20. novembra 2014 v Kongresnem centru Habakuk v Mariboru.

Tanja Turšek nam v članku z naslovom *E-knjige in COBISS* predstavi, kako je potekalo vključevanje nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS; v članku je opisan nov segment programske opreme COBISS3/Elektronski viri, ki je namenjen vodenju postopkov nabave elektronskega gradiva in povezovanju s portali za izposajo e-knjig. Prikazana sta tudi dostopnost e-knjig v COBISS/OPAC-u ter pregled izposojenih e-knjig v servisu Moja knjižnica.

Sledi prispevek avtorice Mateje Drnovšek z naslovom *Kakšen COBISS, knjižničarka?*, v katerem preberemo, kako so se na Osnovni šoli Polje lotili sistematičnega seznanjanja učencev z uporabo COBISS/OPAC-a; predstavljene so tudi zanimive ugotovitve o tem, kako dobro učenci poznajo sistem COBISS.

Tretji članek z naslovom *Pomen urejenih bibliografij za spremljanje in vrednotenje znanstvenoraziskovalnega dela* je napisal Primož Južnič. Prispevek obravnava pomen knjižnic in knjižničarjev za znanstvenoraziskovalno skupnost ter vlogo, pomen in odgovornost knjižničarjev pri vrednotenju znanstvenoraziskovalnega dela. Avtor predstavi v Sloveniji uveljavljen enoten in standardiziran vnos bibliografij v sistemu COBISS ter njegovo povezavo z informacijskim sistemom o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji (SICRIS).

Članek z naslovom *Socialna ekonomija sistema COBISS in mreže COBISS.Net* avtorja Tvrтка-Matije Šercarja poda zgodovinski pogled na sistem COBISS, ki temelji na paradigmi socialne ekonomije, katere osnova je omrežna ontologija za izmenjavo informacij in stvari. Sistem COBISS predstavlja digitalno socialno mrežo, ki deluje na osnovah sodelovanja, vzajemnosti in izmenjave.

Peti članek avtorice Eme Dornik z naslovom *COBIB.SI: prirast bibliografskih zapisov v letu 2014* analizira letni prirast gradiva po mesecih v vzajemni bibliografsko-kataložni bazi COBIB.SI. Predstavljene so tudi podatki o prehodu iz COBISS2/Katalogizacije na COBISS3/Katalogizacijo.

Zadnji članek z naslovom *Antropologija informacij: transdisciplinarno podpolje informacijske znanosti* avtorja Tvrтка-Matije Šercarja poda premissljanja o prepletenosti in soodvisnosti antropoloških in informacijskih znanosti. V članku avtor skozi zgodovinski, antropološki in filozofski vidik predstavi tradicionalno antropologijo, novo antropologijo informacij in tehnologij ter kiborško antropologijo.

Člankom sledijo poročila z domačih in tujih konferenc in srečanj, ki so se jih udeležili sodelavci Instituta informacijskih znanosti, ter rubrika *COBISS obvestila* s pregledom najpomembnejših novosti v sistemu COBISS v obdobju od julija 2014 do marca 2015.

Do zdaj je vsaka številka revije OZ imela drugačno podobo naslovnice, tokrat pa smo se v uredništvu odločili za spremembo. Pripravili smo novo stalno naslovnico, ki bo krasila vse prihodnje številke naše revije.

Želim vam prijetne poletne dni in veliko užitkov ob branju!

Aleksandra Rubelj
Odgovorna urednica

E-KNJIGE IN COBISS

Tanja Turšek

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
tanja.tursek@izum.si

Izvleček

Prispevek predstavlja vključevanje nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS. To je vodilo do razvoja novega programskega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Segment je namenjen vodenju postopkov nabave elektronskega gradiva in povezovanju s portali za izposajo e-knjig. Prikazana je struktura razredov v segmentu. Opisano je delovanje povezave med portalom za izposajo e-knjig in sistemom COBISS. Predstavljeni sta tudi dopolnitev COBISS/OPAC-a s podatki o dostopnosti e-knjig v knjižnicah in dopolnitev Moje knjižnice s seznamom izposojenih e-knjig.

Ključne besede

e-knjige, e-viri, izposoja e-knjig, licence, COBISS, Biblos, COBISS3/Elektronski viri, COBISS/OPAC, Moja knjižnica

Abstract

Integration of e-book acquisition and lending into the COBISS system is presented, leading to the development of a new software module: COBISS3/Electronic Resources. The module enables acquisition procedures of electronic material and linking to e-lending portals. The class structure in the software module is presented. It is described how the link between the e-book lending portal and the COBISS system works. Also presented are COBISS/OPAC updated with the data on e-book availability in libraries and My library updated with the list of e-books placed on loan.

Keywords

e-books, e-resources, e-book lending, licences, COBISS, Biblos, COBISS3/Electronic Resources, COBISS/OPAC, My library

UVOD

E-knjige ter e-serijske publikacije in baze podatkov uvrščamo med e-vire. Pri nabavi e-knjige gre običajno za nakup dostopa, tj. licence, pod določenimi pogoji: dostop velja za določen čas, dostopno je določeno število licenc, zakupljeno je določeno število izposoj ipd. Lahko pa knjižnica z nakupom e-knjige postane tudi lastnik vsebine. E-knjige, pri katerih ponudnik omogoča izposajo, si člani knjižnice najprej izposodijo, nato pa si jih lahko naložijo na mobilne naprave. Izposoja e-knjig poteka po bolj ali manj podobnih načelih kot izposoja tiskanih knjig.

E-KNJIGA, IZPOSOJA E-KNJIG IN PORTALI ZA IZPOSOJO E-KNJIG

Čeprav je e-knjiga v bistvu digitalna datoteka, založniki in ponudniki e-knjig le težka zapustijo dobro poznan

svet klasičnih, tiskanih knjig. Tako poteka izposoja e-knjige še vedno po podobnih načelih, kot veljajo pri izposoji tiskane knjige. Eno e-knjigo ima lahko v nekem trenutku izposojeno le en uporabnik. Izposoja je časovno omejena. Po poteku izposoje se e-knjiga "vrne" v knjižnico in je ponovno na voljo za izposajo. Uporabnik si lahko e-knjigo izposodi od kjer koli in kadar koli. V tem času mu je e-knjiga na voljo za prenos na poljubno končno napravo ali več naprav. Da bi se pri uporabi e-knjig preprečile zlorabe, so e-knjige zaščitene z DRM-zaščito (Digital Rights Management). Na področju izposoje e-knjig lahko v prihodnje pričakujemo še veliko sprememb, saj ponudniki e-knjig iščejo in preizkušajo nove poslovne modele.

E-knjige, ki si jih je možno izposojati, so dostopne na portalih za izposajo e-knjig. Portali knjižnicam omogočajo nakup e-knjig, pri čemer knjižnica ne kupi fizične oblike gradiva, ampak dostop do gradiva, uporabnikom pa omogočajo

Članek je nastal na osnovi predstavitve z istoimenskim naslovom na konferenci COBISS 2014. Maribor, 19.–20. november 2014.

iskanje in izposajo e-knjig ter prenos izposojenih e-knjig na bralnike oz. naprave, ki omogočajo branje e-knjig.

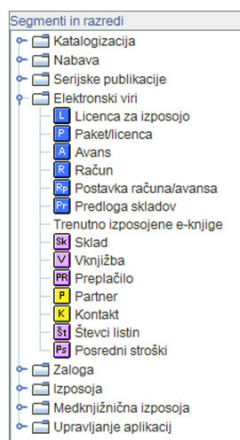
Beletrina je prvi slovenski založnik, ki je razumel knjižni- ce in njihovo osnovno poslanstvo; to je izposoja gradiva članom knjižnice, vključno z izposajo e-knjig. Razvili so prvi slovenski portal za izposajo e-knjig Biblos (Beletri- na, 2013–2015). Pri razvoju so sodelovale splošne knjiž- nice, priključil pa se je tudi Institut informacijskih zna- nosti (IZUM), saj si v IZUM-u prizadevamo, da bi upo- rabnikom omogočili iskanje e-knjig v COBISS/OPAC-u na enak način, kot sicer iščejo druge vrste gradiva. Knjiž- nicam pa želimo omogočiti, da predstavijo svojo celotno ponudbo gradiva na enem mestu in da vodijo nabavne postopke za e-knjige na enak način kot za drugo gradivo. Vključitev izposoje e-knjig v sistem COBISS omogoča vodenje statistike izposoj na nacionalnem nivoju (najbolj brano gradivo). Statistiko izposoj pa bi lahko upoštevali tudi pri izračunu knjižničnega nadomestila.

SEGMENT COBISS3/ELEKTRONSKI VIRI

Vključevanje nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS je vodilo do razvoja novega programskega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Segment knjižnicam omogoča vodenje licenc za izposajo e-knjig in licenc za druge e-vi- re, bodisi za pakete bodisi za samostojne e-vire, vodenje plačil teh virov in povezovanje s tistimi portali za izposo- jo e-knjig, ki so povezljivi s sistemom COBISS.

Segment smo razvijali v letih 2013 in 2014. Pri razvoju je sodelovala delovna skupina knjižnic. V tej delovni skupi- ni so bile naslednje knjižnice: Mestna knjižnica Ljublja- na, Mariborska knjižnica, Osrednja knjižnica Celje, Na- rodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, Univerzitetna knjižnica Maribor in Knjižnica IZUM. Dne 16. 6. 2014 smo rešitve namestili v živo okolje.

Razredi v segmentu COBISS3/Elektronski viri

Slika 1: Razredi v segmentu COBISS3/Elektronski viri
(Vir: IZUM, 2015)

Zaslonska slika (slika 1) prikazuje strukturo razredov v segmentu COBISS3/Elektronski viri. Ob nakupu e-knjige oz. licence za izposajo e-knjige na portalu za izposajo e-knjig se podatki preko spletnega servisa prenesejo v razred **Licenca za izposajo**. Teh podatkov ne moremo spreminjati, lahko jih le pregledujemo. Podatke o preostalih licencah za samostojne e-vire in o paketih, do katerih knjižnica omo- goča dostop svojim članom, vpisujemo v razredu **Paket/ licenca**. Za vodenje podatkov o plačilih računov za pakete in licence so namenjeni razredi **Avans**, **Račun** in **Postav- ka računa/avansa**. Pri plačevanju nam vnos podatkov o skladih olajšajo predloge skladov in odstotkov financiranja, ki jih pripravljamo v razredu **Predloga skladov**. V razredu **Trenutno izposojene e-knjige** so prikazani podatki o e- knjigah, ki so v določenem trenutku izposojene pri konč- nih uporabnikih. Ko bomo te podatke vključili v evidenco izposojenega gradiva v segmentih COBISS3/Izposoja in COBISS2/Izposoja, bomo razred umaknili (zato razred nima ikone). Pri nabavi e-virov sodelujemo s partnerji in njihovimi kontakti, podatki so vpisani v razredih **Par- tner** in **Kontakt**. Števca za avans in račun nastavimo v razredu **Števci listin**. Posredne stroške nabave, kot je npr. provizija, vodimo v razredu **Posredni stroški**.

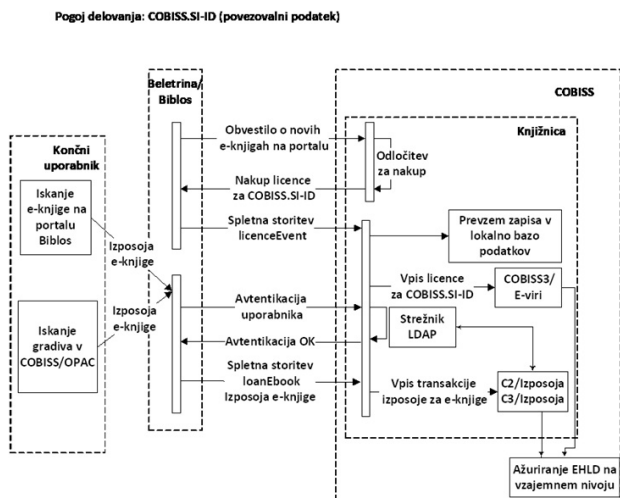
VMESNIKI ZA POVEZAVO SISTEMA COBISS S PORTALI ZA IZPOSOJO E-KNJIG

Za povezavo s portali za izposajo e-knjig koristimo nasle- dnje spletne storitve:

1. Strežnik LDAP (Lightweight Directory Access Protocol) Omogoča avtentikacijo in avtorizacijo člana knjižnice pri prijavi na portal Biblos.
2. Prenos podatkov o nabavi licence Ko knjižnica nabavi licenco na portalu Biblos, se po- datki o nabavljeni licenci prenesejo v sistem COBISS.
3. Pregled nabavljenih licenc Omogoča vpogled v vse nabavljene licence.
4. Prenos podatkov o izposoji Ko si član knjižnice izposodi e-knjigo na portalu Bi- blos, se podatki o izposoji prenesejo v sistem COBISS.
5. Prenos računa Omogoča prenos računa v sistem COBISS. Storitve je v fazi razvoja.

Spletne storitve so razvite tako, da so uporabne tudi pri morebitnem povezovanju z drugimi podobnimi portali.

Na sliki 2 je prikazan celoten potek medsebojne komu- nikacije med sistemom COBISS in portalom Biblos pri nakupu licence in pri izposoji e-knjige.

Slika 2: Potek nakupa licence in potek izposoje e-knjige (Vir: arhiv IZUM, 2014)

Knjižnica se odloči za nakup določene e-knjige na osnovi obvestila Beletrine o novih e-knjigah ali na osnovi iskanja e-knjig na portalu. Transakcija nakupa licence za izposajo e-knjige se prenese v sistem COBISS. Če za e-knjigo še ne obstaja bibliografski zapis v lokalni bazi podatkov, se avtomatsko prevzame iz vzajemne baze podatkov COBIB.SI. Licenca se zabeleži v podatkovne strukture segmenta COBISS3/Elektronski viri. Zabeleži se tudi v podatkovno strukturo na vzajemnem nivoju (EHL), kjer so zbrani podatki o stanju licenc in stanju izposoj e-knjig za vse knjižnice.

Končni uporabnik lahko e-knjigo poišče in si jo izposodi na portalu Biblos ali pa e-knjigo poišče v COBISS/OPAC-u, ki uporabnika tudi napoti na postopek izposoje e-knjige na portalu Biblos. Pri izposoji se mora uporabnik najprej prijaviti na portal. Prijavi se z istim uporabniškim imenom in geslom kot v Moji knjižnici, avtentikacija se opravi v sistemu COBISS preko strežnika LDAP. Po uspešni izposoji se transakcija izposoje prenese v sistem COBISS, zabeleži se v segmentu COBISS2/Izposoja ali COBISS3/Izposoja ter v podatkovni strukturi EHL.

Pretok podatkov s portala Biblos v sistem COBISS

V tabeli 1 prikazujemo podatke o številu licenc in izposoj, ki so bile v obdobju od 1. 1. 2014 do 9. 11. 2014 prenesene s portala Biblos v sistem COBISS. V tem obdobju je imelo podpisane pogodbe o sodelovanju z Beletrino 52 knjižnic, in sicer:

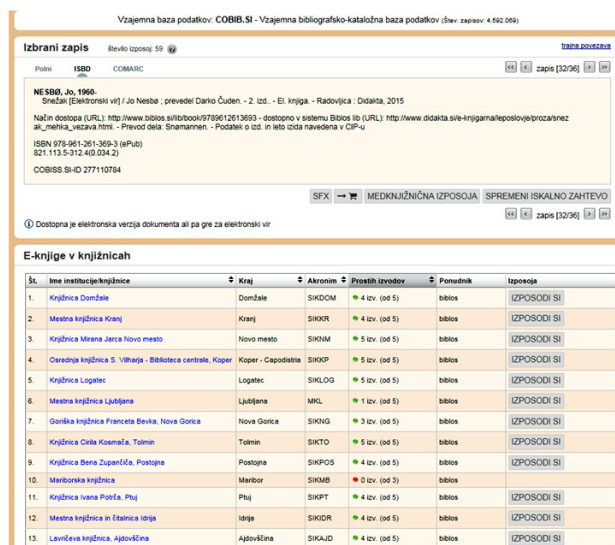
- Nacionalna knjižnica,
- 46 splošnih knjižnic,
- 2 visokošolski knjižnici in
- 3 šolske knjižnice.

Štev. naslovov e-knjig	Štev. licenc – osnovni paket	Štev. licenc – zakup izposoj	Skupaj licenc	Štev. izposoj – osnovni paket	Štev. izposoj – zakup izposoj	Skupaj izposoj
886	9.880	3.894	13.774	1.756	7.393	9.149

Tabela 1: Pretok podatkov. Vir: IZUM (2014)

PRIKAZ DOSTOPNOSTI E-KNJIG – COBISS/OPAC

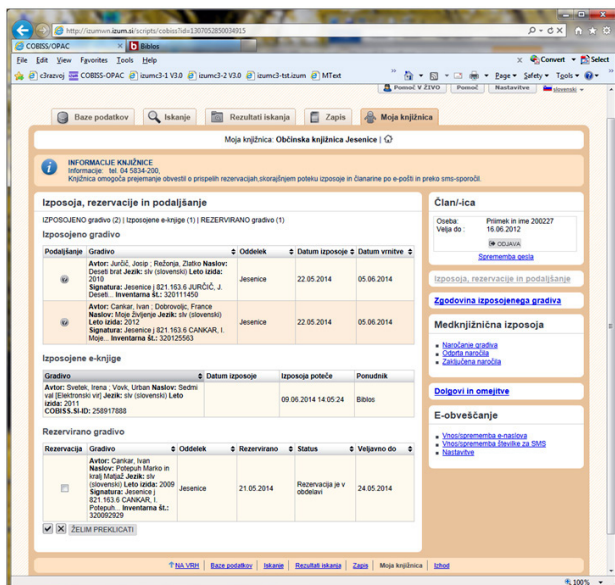
Podatki o stanju licenc in o stanju izposoj e-knjig v podatkovni strukturi EHL so osnova za prikaz podatkov o dostopnosti e-knjig v knjižnicah v COBISS/OPAC-u. Ko v COBISS/OPAC-u poiščemo e-knjigo (pri iskanju imamo možnost omejiti izbor zapisov za e-knjige), se nad zapisom izpiše podatek o številu doslej izvedenih izposoj te e-knjige. V vzajemni bazi podatkov se pod zapisom izpiše seznam knjižnic, v katerih si lahko izbrano e-knjigo izposodimo. Za vsako knjižnico je prikazano, koliko izvodov ima knjižnica na voljo za izposajo in koliko od teh je prostih ter kdo je ponudnik e-knjige. Gumb **IZPOSODI SI** nas napoti na izposajo e-knjige na portalu. V lokalnem katalogu knjižnice vidimo podatke o dostopnosti e-knjige v izbrani knjižnici (slika 3).

Slika 3: Zapis za e-knjigo v vzajemni bazi podatkov COBIB.SI (Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije, vzajemna baza podatkov COBIB.SI, 2015)

E-KNJIGE V MOJI KNJIŽNICI

V Moji knjižnici lahko uporabniki vidijo seznam trenutno izposojenih e-knjig in zgodovino dosledanjih izposoj e-knjig (slika 4).

Slika 4: Prikaz seznama izposojenih e-knjig v Moji knjižnici
(Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije,
Moja knjižnica, 2015)

ZAKLJUČEK

V letu 2014 smo s sodelovanjem knjižnic in Beletrine vključili možnost nabave in izposoje e-knjig v sistem COBISS; to je vodilo do razvoja novega segmenta COBISS3/Elektronski viri. Uspeli smo povezati portal za izposajo e-knjig Biblos in sistem COBISS. S tem smo knjižnicam omogočili, da predstavijo svojo celotno ponudbo gradiva na enem mestu in da vodijo nabavne postopke za e-knjige in druge e-vire na enak način kot za drugo gradivo. Končnim uporabnikom pa smo omogočili, da iščejo e-knjige v COBISS/OPAC-u tako, kot sicer iščejo druge vrste gradiva, in da lahko v Moji knjižnici preverijo seznam trenutno izposojenih e-knjig pa tudi zgodovino dosedanjih izposoj e-knjig.

Reference

Beletrina, 2013. *BIBLOS*. [online] Dostopno na: <http://www.biblos.si/lib/> [27. 3. 2015].

COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije: vzajemna baza podatkov COBISS.SI, 2015. [online] Dostopno na: <http://cobiss5.izum.si/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=277110784&fmt=11&lang=si> [7. 4. 2015].

COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije: Moja knjižnica, 2015. [online] Dostopno na: <http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?command=mylib> [7. 4. 2015].

KAKŠEN COBISS, KNJIŽNIČARKA?

Mateja Drnovšek

Osnovna šola Polje,
Ljubljana

Kontaktni naslov:
mateja.drnovsek@ospolje.si

Izvleček

Na Osnovni šoli Polje je tehniški dan za šestošolce v okviru dnevov dejavnosti namenjen seznanjanju učencev s sistemom COBISS in iskanju po COBISS/OPAC-u. V šestih šolskih urah se učenci poleg tega seznanijo tudi s pravilnim navajanjem virov in s pravili za pisanje seminarskih nalog. Na predmetni stopnji Osnovne šole Polje je bila izvedena anketa o poznavanju sistema COBISS. Ugotovljeno je bilo, da velika večina učencev sistema COBISS ne pozna in ga tudi ne uporablja, če jih z njim ne seznanimo sistematično.

Ključne besede

dan dejavnosti, iskanje po COBISS/OPAC-u, seminarska naloga, navajanje virov

Abstract

At Polje Primary School, on the day of technology organised within the framework of activity days, pupils of the 6th grade learn about the COBISS system and about searching in COBISS/OPAC. In six periods, pupils also learn about how to cite sources correctly and about the rules for writing term papers. A survey about pupils' familiarity with the COBISS system was carried out in the upper primary school classes. It was established that the majority of pupils were not familiar with the COBISS system; they do not use it unless they learn about it systematically.

Keywords

activity day, search in COBISS/OPAC, term paper, citing sources

UVOD

Na Osnovni šoli Polje smo se v šolskem letu 2012/13 odločili za prehod na sistem COBISS. Z idejo o prehodu smo se poigravali že pred tem, glavni razlogi za dejanski prehod na COBISS pa so bili povpraševanje staršev, navdušenje knjižničarjev drugih šolskih knjižnic, ki so že postale polnopravne članice, in dejstvo, da je IZUM cene svojih storitev približal šolskim knjižnicam. S prehodom na COBISS pa smo učence začeli sistematično navajati na iskanje po COBISS-u; v ta namen je vsako leto organiziran poseben dan dejavnosti. Pred tem je seznanjanje s COBISS-om potekalo v okviru knjižnično informacijskih znanj (KIZ).

DAN DEJAVNOSTI

Dnevi dejavnosti so tisti del obveznega programa osnovne šole, ki medpredmetno povezuje predmetna področja

in discipline, vključene v predmetnik osnovne šole. Dnevi dejavnosti potekajo po letnem delovnem načrtu šole (šolski kurikulum); le-ta določa njihovo vsebino in organizacijsko izvedbo. Cilj dni dejavnosti je, da se učenkam in učencem omogoči utrjevanje in povezovanje znanja, pridobljenega pri posameznih predmetih in predmetnih področjih, ter uporabo tega znanja in njegovo nadgrajevanje s praktičnim učenjem v kontekstu medsebojnega sodelovanja in odzivanja na aktualne dogodke v ožjem in širšem družbenem okolju. Dneve dejavnosti delimo na: kulturne, športne, naravoslovne in tehniške dneve. (Dnevi dejavnosti, 1998) Seznanjanju s COBISS-om je bil posvečen tehniški dan.

POTEK DELA

Sprva je bil namen, da bi se dan dejavnosti o COBISS-u izvajal v osmem razredu osnovne šole. V dogovoru z učitelji pa smo se odločili, da bomo ta dan dejavnosti

Članek je nastal na osnovi predstavitve z naslovom *«@#\$/^&? Kakšen COBISS, knjižničarka?»* na konferenci COBISS 2014. Marijbor, 19.–20. november 2014.

prestavili v šesti razred, in sicer v jesenski čas, saj morajo s prehodom na predmetno stopnjo učenci samostojno izdelovati seminarske naloge in referate, mnogi med njimi pa v šestem razredu že izdelujejo raziskovalne naloge v sklopu ZOTKS (Zveza za tehnično kulturo Slovenije, <http://www.zotks.si/www/portal/sl/>). V šestem razredu osnovne šole jim je sicer težko razložiti pomen navajanja in iskanja virov, saj v tem ne vidijo smisla in so to otroci, ki izhajajo iz prepričanja, da "stric Google ve vse". Ravno zato, da jih že od začetka navajamo na doslednost in kritičen premislek pri iskanju virov in literature, smo vztrajali, da se s tem seznanijo že v šestem razredu.

Zaradi velikosti razredov smo učence razdelili v tri skupine. Učenci so krožili od knjižnice do računalniške učilnice in razreda; povsod so bili po dve šolski uri. V razredu jim je učiteljica, ki je mentorica pri številnih raziskovalnih nalogah, predstavila koncept izdelave seminarske naloge. Učenci so se seznanili:

- s pomenom in načinom zbiranja informacij (kakšne informacije iščemo, kje naj jih iščemo, koliko jih moramo zbrati, kakšen je vrstni red zbiranja informacij),
- z obveznimi elementi pisnega izdelka (naslovnica, kazalo, citiranje, navajanje virov),
- s strukturo seminarske naloge (uvod, obdelava teme, zaključek) in
- s tehničnimi elementi seminarske naloge (pisava, velikost besedila, razmik med vrsticami, robovi).

Vse so si tudi zapisali v zvezek, saj morajo vse, kar so se naučili na dnevu dejavnosti, upoštevati pri seminarskih nalogah, ki jih bodo od zdaj naprej morali pisati.

Slika 1: Zapisovanje v zvezek

V knjižnici, ki je polna knjig in revij, so se seznanjali s pravilnim navajanjem virov. V dveh šolskih urah so se učenci seznanili s tem:

- zakaj je tako pomembno navajati vire,
- kako se navaja vire med besedilom in
- kako se navaja vire ob koncu besedila.

Vadili so navajanje literature ob koncu besedila. Na voljo so jim bile revije in knjige z enim avtorjem, z več avtorji ter brez avtorja. Največ težav jim je delalo iskanje teh podatkov in to, da niso videli smisla v navajanju virov. Besedilo preprosto prepisejo. Zato je zelo pomembna prva točka v sklopu dneva dejavnosti, ko jim razlagamo pomen navajanja virov.

Slika 2: Navajanje virov ob koncu besedila

Tretji sklop, ki je neposredno zadeval COBISS/OPAC, je potekal tako, kot je opisano v nadaljevanju. Najprej so bili učencem razdeljeni kratki anketni vprašalniki o COBISS-u, ki so jih le-ti izpolnili in vrnili. Nato so bili učenci seznanjeni s tem, kaj COBISS sploh je. Delo je potekalo tako, da so preko projekcije na platno opazovali potek iskanja določenega gradiva. Sprva so morali samo opazovati, drugače bi nastala anarhija, saj bi vsak učenec želel informacijo takoj, celotni skupini, z različnimi težavami in vprašanji, pa je nemogoče odgovoriti hkrati.

Najprej smo odprli Googlov brskalnik in ugotovili, kako lahko pridemo do COBISS-ove spletne strani. Razloženo jim je bilo, kaj pomeni ta kratica ter kaj pomenijo in predstavljajo tujke, npr. kooperativni. Potem smo si bolj podrobno pogledali baze podatkov, in sicer COBIB.SI, različne baze podatkov o vseh vrstah knjižnic in COLIB.SI.

Sledil je podroben prikaz poteka iskanja gradiva. Prikazano jim je bilo, kaj se zgodi, če niso natančni in iščejo po napačni bazi podatkov. Ugotavljali smo, koliko je lahko zadetkov pri iskanju po COBIB-u ali po lokalnih bazah, kako se lotimo iskanja, če imamo zelo specifično vprašanje, katere podatke lahko vidimo, če kliknemo na gradivo, kje vidimo, ali je knjiga izposojena in podobno. Sledilo je seznanjanje s tem, kaj vse nam sistem omogoča: rezervacijo gradiva, podaljševanje roka iz-

posoje gradiva itd; prikazana je bila mobilna aplikacija mCOBISS.

Zatem so bile učencem razdeljene naloge in sami so morali poiskati zahtevane podatke. Na koncu smo točnost njihovih podatkov preverili. Delo jim je šlo dobro od rok in iskanje jim ni delalo težav. Velika večina podatkov je bila pravih. Če so se zmotili, je bilo to le zato, ker niso bili natančni in niso iskali v pravi bazi podatkov (npr. baza Knjižnice Osnovne šole Polje in baza Knjižnice Polje).

Slika 3: Iskanje po COBISS/OPAC-u

Pri iskanju podatkov so opazili stvari, na katere mi niti nismo pozorni. Ob pregledu baze COLIB.SI so na primer imeli težave pri iskanju elektronskega naslova in delovnega časa, takoj pa so opazili, koliko zaposlenih ima knjižnica.

Ob koncu so ponovno izpolnjevali vprašalnik, ki je vseboval dve ponovljeni vprašanji.

ANKETNI VPRAŠALNIK

Anketni vprašalnik ni bil namenjen le učencem šestega razreda, ampak učencem celotne predmetne stopnje; razlika je bila le v tem, da so samo šesti razredi ob koncu dneva dejavnosti dobili dve ponovljeni vprašanji. Z vprašalnikom smo želeli ugotoviti, ali se bo med generacijami pojavila kakšna razlika.

Z dnevi dejavnosti smo namreč začeli v šolskem letu 2013/14. Torej je bil dan dejavnosti že izveden v letošnjem sedmem razredu. Po naključju pa tudi v lanskem osmem (letošnjem devetem) razredu, saj je bila nepričakovano odpovedana šola v naravi in smo te dneve na šoli morali zapolniti z dnevi dejavnosti. Torej so edini na šoli, ki niso bili sistematično seznanjeni z iskanjem po COBISS/OPAC-u, osmošolci.

Vprašalnik (slika 4) je vseboval naslednje zahteve in vprašanja:

- Si že kdaj slišal za COBISS?
- Razloži s svojimi besedami, kaj je COBISS.
- Katere vrste podatkov lahko najdeš v COBISS-u?
- Sam že iščeš informacije po COBISS/OPAC-u?
- Na kakšen način poiščeš knjigo v knjižnicah?

COBISS

1. kateri razred obiskuješ: 5 6 7 8 9

2. Si že kdaj slišal za COBISS? DA NE

3. S svojimi besedami razloži, kaj si misliš da to je.

4. Katere vrste podatkov lahko najdemo po COBISS-u?

5. Ali sam/-a že iščeš informacije po COBISS-u? DA NE

6. Ko odideš v knjižnico po knjigo, kaj največkrat narediš (obkroži odgovor, ki velja najpogosteje):

- vprašaš knjižničarko kje knjiga stoji oziroma katero knjigo potrebuješ,
- s seboj vzameš starejšo sestro, brata ali prijateljico, da ti ona pomaga poiskati knjigo,
- po COBISS-u poiščem ali v knjižnici imajo knjigo in si jo grem iskat.

Slika 4: Anketni vprašalnik

V šestem razredu je tretjina učencev že slišala za COBISS. Znali so navesti, da je to program, s katerim je mogoče preveriti, ali knjižnica določeno knjigo ima ali ne, ter tudi, ali je ta knjiga izposojena. Niso pa znali navesti, katere podatke je mogoče poiskati v COBISS/OPAC-u. Samo dva učenca sta že sama iskala po COBISS/OPAC-u. Drugi se zanašajo na knjižničarko, da jim bo poiskala knjigo ali drugo gradivo. Takšno je bilo stanje pred dnevom dejavnosti, ko tega sistema še niso poznali, vsaj ne sistematično.

Ob koncu dneva dejavnosti sta jim bili ponovno zastavljeni le dve vprašanji. S svojimi besedami so morali razložiti, kaj je COBISS, in navesti, katere podatke je mogoče poiskati v COBISS-u. Prav vsi učenci so znali povedati, za kaj uporabljamo COBISS/OPAC: iščemo gradivo, rezerviramo gradivo, podaljšamo rok izposoje gradiva. Znali so tudi naštet, katere podatke lahko najdemo: podatke o razpoložljivosti gradiva, avtorju, gradivu, o prevajalcih, številu strani itd.

Sedmošolci v šolskem letu 2014/15 so tisti, ki so se prvi udeležili spoznavanja COBISS-a, kot je bilo predstavljeno. Velika večina učencev še vedno ve, kaj COBISS je in čemu je namenjen. Vedo, da si z njegovo pomočjo lahko poiščejo gradivo, ga rezervirajo, podaljšajo rok izposoje, da lahko izvedo številne podatke o knjigah (ne omenjajo pa drugega gradiva). Skoraj polovica med njimi zna doma preveriti, ali je določena knjiga dostopna, le četrtnina med njimi pa si jo potem v knjižnici tudi sama poišče.

V generaciji osmošolcev, ki se ni sistematično učila, kako iskati po COBISS/OPAC-u, je le četrtnina med njimi že slišala za COBISS. Tisti, ki so že slišali za COBISS, so vedeli, katere podatke lahko poiščejo. Samo pet učencev

si knjigo, ki jo poišče v COBISS/OPAC-u, poišče tudi v knjižnici. Kako se išče po COBISS/OPAC-u, so izvedeli od starejših bratov ali sester, naučila sem jih jaz, ko so me za to prosili, ali pa so jim pokazali v splošni knjižnici.

Devetošolci v šolskem letu 2014/15 so tisti, ki so bili nepričakovano deležni tega dneva dejavnosti in sistematičnega prikaza iskanja po COBISS/OPAC-u. Glede na odgovore na anketna vprašanja tri četrtine učencev ve, da je COBISS sistem, ki omogoča iskanje knjig (ter ponuja podatke o tem, ali so knjige izposojene, katera knjižnica jih ima, kdo jih je napisal). Za razliko od mlajših generacij vedo, da lahko poiščejo podatke tudi o drugem gradivu – filmih, DVD-jih, revijah. Pozabili so, da lahko poiščejo tudi informacije o knjižnicah. Tretjina jih samostojno išče po COBISS/OPAC-u, vendar se po pomoč glede postavitve gradiva še vedno obračajo na knjižničarja.

ZAKLJUČEK

Pomembno je, da učence že v osnovni šoli seznanimo s sistemom COBISS, saj se bodo z njim srečevali v srednji šoli, na fakulteti in tudi kasneje. Pri iskanju jih je treba navajati na to:

- da so natančni,
- da ločijo baze podatkov med sabo,
- da spoznajo, katere podatke lahko poiščejo, in
- da izgubijo strah pred samostojnim iskanjem.

Glavne ugotovitve izpolnjenih anket so naslednje:

- Če učencev sistematično ne seznanimo s sistemom COBISS, velika večina zanj ne bo slišala.
- Učenci si zapomnijo tisto, kar jim je najbolj pomembno, npr. katera knjižnica ima knjigo in ali je knjiga izposojena.
- Tudi če učenci sistem poznajo, se še vedno obračajo na knjižničarja.
- Tisti, ki so se sistem COBISS/OPAC naučili uporabljati sami, ga uporabljajo bolj pogosto in so pri iskanju gradiva v knjižnici tudi bolj samostojni.

Na Osnovni šoli Polje se je izkazalo, da je seznanjanje s sistemom COBISS, z navajanjem virov in izdelavo seminarskih nalog v okviru dneva dejavnosti zelo učinkovito. Ta način podajanja informacij o sistemu COBISS je v načrtu tudi že za naslednje šolsko leto; menim, da ga bomo ohranili tudi v prihajajočih letih.

Reference

Dnevi dejavnosti, 1998. [spletni dokument] Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Dnevi_dejavnosti.pdf [22. 4. 2015].

POMEN UREJENIH BIBLIOGRAFIJ ZA SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE ZNANSTVENORAZISKOVALNEGA DELA

Primož Južnič

Univerza v Ljubljani,
Filozofska fakulteta,
Oddelek za bibliotekarstvo,
informacijsko znanost in
knjižarstvo

Kontaktni naslov:
primoz.juznic@ff.uni-lj.si

Izvleček

Visokošolske in znanstvene knjižnice ter knjižničarji so bili vedno pomembni partnerji znanstvenoraziskovalne skupnosti. Zaradi razvoja komunikacije v znanstveni sferi, dostopnosti informacijskih virov v elektronski obliki ter zaradi omrežij in nacionalne znanstvene politike se knjižničarji soočajo z iskanjem novih načinov sodelovanja z znanstvenimi skupnostmi. V članku je predstavljen primer Slovenije, kjer je bila uvedena celovita baza podatkov o znanstvenih bibliografijah, da bi s tem omogočili transparentnost znanstvene politike in rezultatov raziskav. Knjižničarji kot informacijski strokovnjaki so tako dobili novo področje dela, ki zahteva nove veščine in dodatno strokovno znanje, vendar pa jim tudi ponuja možnost, da postanejo aktivni nosilci znanstvene politike.

Ključne besede

znanstvene knjižnice, knjižničarji, bibliometrija, bibliografije raziskovalcev

Abstract

Academic and research libraries/librarians were always important partners to the scientific research community. As a result of developments in scholarly communication, information resources availability in electronic form, networks and national research policies librarians are challenged to find new ways to engage with research communities. The paper presents the case of Slovenia, where a complete database of scientific bibliographies was introduced to enable transparency of science policy and research results. Librarians as information experts have received a new area of work, which requires new skills and expertise and gives librarians a chance to become active stakeholders in research policy.

Keywords

research libraries, librarians, bibliometrics, researchers' bibliographies

UVOD

Temeljni konsenz med različnimi deležniki in nosilci znanstvene politike je, da je podpora znanstvenemu raziskovanju utemeljena z njeno koristnostjo za družbo. Znanost naj bi prispevala k splošni blaginji tako v spodbujanju gospodarskega razvoja kot pri izboljšanju kakovosti življenja in zato deluje kot gonilna sila sodobne družbe. Znanost je torej mogoče izpostaviti kot gonilo ekonomskega, tehnološkega in družbenega razvoja ali tudi kot dejavnost, ki odkriva novo in razkriva skrito. Znanstveno raziskovanje je mogoče opredeliti tudi kot dejavnost, s katero izobrazimo vrhunske strokovnjake, tako da so sposobni zasesti najzahtevnejša delovna mesta in prevzeti najbolj kompleksne naloge v družbi. Ocenjevanje znanstvenega raziskovanja kot procesa, namenjenega ustvarjanju

nju znanja, ki bi lahko prispevalo k doseganju gospodarskih in socialnih ciljev, ni preprosto, saj so povezave med njim in rezultati, ki prispevajo k splošni blaginji, zelo zapletene in interaktivne.

Knjižnice (predvsem visokošolske in specialne) in knjižničarji so bili vedno pomembni partnerji za znanstvenoraziskovalno skupnost. Hiter razvoj znanstvenega komuniciranja in dostopnost informacijskih virov v elektronski obliki sta pred knjižničarje postavila nove izzive; treba je najti nove načine za sodelovanje z znanstvenoraziskovalno skupnostjo. Sprememba v informacijskem vedenju ter načinih iskanja in uporabe informacijskih virov je dejstvo, ki zahteva, da se morajo knjižnično-informacijske storitve za te uporabnike spreminjati veliko hitreje kot na drugih področjih knjižničarstva.

Članek je nastal na osnovi predstavitve z istoimenskim naslovom na konferenci COBISS 2014. Maribor, 19.–20. november 2014.

Pri tem gre za več kot samo za dejstvo, da so informacijski viri za potrebe znanstvenega raziskovanja že nekaj desetletij elektronsko oz. digitalno dostopni prek številnih specializiranih bibliografskih baz podatkov, v tem desetletju pa je izbrana literatura prek portalov e-revij postala dostopna tudi v celoti. Znanstvena dejavnost je namreč v veliki meri tudi informacijska dejavnost. Znanstvenik uporablja informacije, ki jih je pridobil sam s svojim delom, skupaj z informacijami, ki jih prejme prek (praviloma objavljenih) rezultatov raziskovalnega dela drugih znanstvenikov in raziskovalcev. Ta uporaba informacij poteka v vseh fazah raziskovalnega procesa interaktivno. Zato lahko znanost danes razumemo kot informacijsko dejavnost (zbiranje, obdelavo in razširjanje informacij). V bistvu je znanost že od nekdaj delovala na tak način, vendar do današnje moderne dobe kritična masa informacijskih virov ni bila dovolj velika, da bi bila ta funkcija znanosti dovolj vidna in opazna.

Osnovna značilnost tega informacijskega procesa, ki je pogosto opisan kot proces znanstvenega informiranja in komuniciranja, je oblika. Temeljni del tega procesa so objave rezultatov znanstvenega raziskovanja; te omogočajo preverljivost in ponovljivost raziskav ter s tem zanesljivost in natančnost dobljenih rezultatov. Ne samo, da oba procesa prispevata k razvoju znanosti, ampak ga tudi omogočata.

Znanstveniki objavljajo svoje raziskovalne rezultate predvsem kot članke v znanstvenih revijah. Zato danes članki v uglednih mednarodnih znanstvenih revijah za veliko večino znanstvenih področij predstavljajo najpomembnejšo obliko objave. Članki gredo skozi postopke recenzij in ocenjevanja (strokovni pregled), vrhunske znanstvene revije objavijo le majhen del prejetih člankov. Drugi del ocenjevanja in nadzora kakovosti objav znanstvenih raziskav je povezan s tem, v kakšni meri drugi znanstveniki uporabljajo te publikacije; to se kaže v njihovem navajanju publikacij, kar lahko merimo oz. vrednotimo kot citate.

Zato imajo danes znanstvene revije v sistemu znanstvenega informiranja in komuniciranja dva bistvena pomena:

- Objavljanje v znanstvenih revijah predstavlja temeljni način in obliko znanstvenega komuniciranja.
- Znanstvene revije igrajo ključno vlogo v sistemih ocenjevanja znanstvene odličnosti.

Informacije, ki jih pridobimo iz znanstvenih informacijskih virov, omogočajo tudi vrednotenje teh objav.

VLOGA KNJIŽNIČARJEV PRI VREDNOTENJU ZNANSTVENEGA RAZISKOVANJA

Evalvacija raziskovanja je postala pomembna naloga upravljavcev raziskovalne dejavnosti in nosilcev raziskovalne politike. Pogosto gre za pomemben del odločanja o financiranju in alokaciji sredstev, ki je vpeto v širšo znanstveno politiko. Analiza objavljanja in predvsem odmevnosti/citiranja je danes splošno sprejeto orodje pri procesih vrednotenja znanstvene uspešnosti in odličnosti.

Odzivi so pomembni za ohranjanje strokovne in organizacijske legitimnosti knjižničarjev, ki podpirajo znanstveno raziskovanje oz. katerih uporabniki so raziskovalci. Ohranjanje legitimnosti vključuje tudi iskanje alternativnih načinov uporabe obstoječih storitev in hkrati razvijanje novih. Glavni dejavniki sprememb so uporabniki, knjižničarji kot informacijski strokovnjaki pa na te izzive odgovarjajo s spremenjenimi in inovativnimi storitvami na različnih novih področjih, kot sta bibliometrija in upravljanje raziskovalnih podatkov (Corrall, et al., 2013). Še eno novo področje knjižničarjev, ki delajo v visokošolskih in specialnih knjižnicah, predstavljajo institucionalni repozitoriji, razširitev klasičnih knjižničnih zbirk in njihov pomemben prispevek h gibanju za odprti dostop (angl. *open access*, *OA*) (Ojsteršek, et al., 2014; 2014a).

Vsak sistem vrednotenja potrebuje ustrezne informacije, informacijske vire, informacijski sistem. Iz mnogih držav poročajo o aktivni vlogi knjižničarjev pri različnih procesih vrednotenja raziskovalne dejavnosti na njihovih ustanovah. Nekaj novejših študij in poročil ugotavlja, da lahko knjižnice in knjižničarji izboljšajo svoj status in vrednost na svojih ustanovah s svojim delom oz. podporo takšnemu ocenjevanju raziskovalnega dela (Haddow, 2012; Wong, et al., 2015). V Sloveniji smo se odločili za specifičen informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti v Sloveniji – SICRIS (Slovenian Current Research Information System). SICRIS je bil v sedanji obliki vpeljan leta 1998, četudi je bil oblikovan že več kot deset let pred tem (Južnič, et al., 1988). Vsebuje bistvene informacije o raziskovanju in najpomembnejše raziskovalne rezultate (znanstvene in socialno-ekonomskega pomena).

SICRIS je povezan s sistemom COBISS.SI oziroma z njegovo bibliografsko bazo podatkov COBIB.SI; to omogoča vpogled v bibliografije raziskovalcev ter tudi analize in izračune na osnovi sprejetih metodologij. Slovenija ima centraliziran in enoten sistem bibliografij raziskovalcev, ki so del sistema COBISS. Bibliografije raziskovalcev so postale del sistema leta 1994; leta 1997 so postale obvezne. Odnos knjižničarjev do te nove dejavnosti je bil različen. Nekateri knjižničarji so se bali tako dodatnega dela kot tudi potrebnega usposabljanja. Drugi so bili nav-

dušeni, saj so raziskovalci njihovo delo začeli bolj ceniti, še posebej z uvedbo spletne aplikacije in standardiziranega vmesnika (Seljak in Bošnjak, 2006). Za bibliografije torej skrbijo knjižničarji matičnih raziskovalnih ustanov (univerz in javnih raziskovalnih zavodov), pravilnost vnosov pa nadzorujejo Osrednji specializirani informacijski centri (OSIC-i).

Osnova za delovanje OSIC-ev je zapisana v Zakonu o knjižničarstvu, ki v svojem 32. členu pravi takole:

"Pristojni minister določi osrednje specializirane informacijske centre, ki na posameznem znanstvenem, strokovnem ali problemsko orientiranem področju koordinirajo vsebinsko obdelavo dokumentov in usklajeno gradnjo specializiranih podatkovnih zbirk."

Pri bibliografijah raziskovalcev v okviru SICRIS-a poteka tudi povezava s podatki o citiranju v dveh mednarodnih podatkovnih zbirkah, in sicer sprva samo v Thomson-Reutersovi zbirki Web of Science (WoS), od leta 2013 pa tudi v podatkovni zbirki Scopus, ki jo vodi založba Elsevier. WoS in Scopus se danes v svetu uporabljata kot informacijska vira za vrednotenje odmevnosti, sicer z določenimi zadržki, ter tudi kvalitete raziskovalne dejavnosti. Ta je sicer drugačna od prvotno zamišljene uporabe bibliografskih baz podatkov za iskanje relevantnih informacijskih virov za raziskovalno delo. Toda danes jo uporabljamo predvsem pri ocenjevanju odmevnosti oz. kvalitete objav raziskovalnih rezultatov, saj iz njih pridobivamo bibliometrijske indikatorje ali kazalnike. Kljub vsem pomanjkljivostim se ti uporabljajo kot nadomestek dejanskih odmevnosti in zadnji rezultati kažejo, da imajo, kljub omejitvam, svojo težo (Thelwall in Fairclough, 2015).

Financerji raziskovalnega dela v svetu pogosto uporabljajo bibliometrijske kazalnike kot način vrednotenja uspešnosti in odmevnosti raziskovalnega dela. Ta način vrednotenja je lahko samostojen ali pa je povezan z različnimi sistemi recenzentskih postopkov. Praviloma gre za naknadno vrednotenje (angl. *ex-post assessment*) raziskovalnih ustanov, univerz ter posameznih organizacijskih enot znotraj le-teh. Med primeri, ki so prikazani in objavljeni v znanstvenih revijah, so Italija (Rebora in Turri, 2013), Španija (Gómez-Sánchez in Isabel-Gómez, 2013), Avstralija (Butler, 2007). Podatki, ki pri takšnem ocenjevanju oz. vrednotenju služijo kot osnova bibliometrijskih kazalnikov, so pridobljeni iz mednarodnih bibliografskih baz, kot sta WoS in Scopus. Pri tem so marsikje (npr. v Italiji) klasičnemu sistemu kolegialnega ocenjevanja (angl. *peer review*) dodali tudi bibliometrijske kazalnike.

Redkejši so celoviti informacijski sistemi, ki bi, tako kot v Sloveniji, gradili posebno bazo podatkov in jo potem

nadgrajevali s podatki iz mednarodnih bibliografskih baz, te podatke pa bi uporabljali pri sistemih za vrednotenje. Tovrstni informacijski sistemi so nastali v zadnjih desetih letih v manjših evropskih državah, kot so Belgija (flamski del) (Debackere in Glaenzel, 2004), Danska (Ingwersen in Larsen 2014) in Norveška (Schneider, 2009; Sivertsen in Larsen, 2012). Vzroki so predvsem v tem, da se je v večjih evropskih državah, kjer deluje tudi več različnih financerjev, težko dogovoriti o enotnih kriterijih za vodenje takšne bibliografske baze. Po mednarodno primerljivih podatkih gre za države, ki se po razvitosti svojega znanstvenega raziskovanja uvrščajo visoko. Tudi Slovenija sodi med te države, kar kaže na vpliv tako vodenih bibliografij. V Sloveniji je od uvedbe COBISS-a za vodenje bibliografij število objav v uglednih mednarodnih revijah zelo hitro rastlo (Demšar in Južnič, 2014); Slovenija je na petem mestu, če jo po številu objav na prebivalca primerjamo z drugimi članicami EU. Tudi podatki za posamezna področja (npr. poslovne in ekonomske vede) kažejo podobno sliko (Čadež (Cadez), 2013). V Sloveniji imajo podatki iz SICRIS-a dva namena:

1. Ti podatki se upoštevajo v metodologiji vrednotenja raziskovalne uspešnosti. Uporabljajo jih različne ustanove: ARRS, univerze in javni raziskovalni zavodi.
2. Ti podatki so zelo zanimivi in uporabni tudi kot vir za različne bibliometrijske raziskave.

S sodelavci smo v zadnjih letih na osnovi podatkov iz SICRIS-a uspeli narediti različne analize in primerjave.

Primeri:

1. Primerjava ekspertnih ocen in bibliometrijskih indikatorjev pri izbiri projektov za financiranje (Južnič, et al., 2010).
2. Primerjava raziskovalnih skupin na različnih znanstvenih področjih (Pečlin in Južnič, 2012).
3. Mednarodno sodelovanje in vpliv na odmevnost objav (Pečlin, et al., 2012).
4. Primerjava WoS in Scopus (Bartol, et al., 2014).

Zelo pomembno je, da postanejo knjižničarji iz visokošolskih in specialnih knjižnic, ki podpirajo znanstveno raziskovanje, bolj aktivni pri uporabi bibliometrijskih metod za različne analize, evalvacije in raziskovanje. V zadnjih desetletjih se je bibliometrija oblikovala kot ena osnovnih raziskovalnih metod v informacijski znanosti (danes jo praviloma obravnavamo kot bibliotekarsko in informacijsko znanost). Žal je v mnogih pogledih izgubila povezo s svojo osnovo, ki je družboslovna, in postaja vse bolj tehnična. Pri tem se pozablja, da je znanost družbeni pojav in ga je kot takšnega treba tudi raziskovati. Tudi citati so družbeni pojav in ne samo tehnični podatki objektivnih merjenj. Nove možnosti so torej povezane z bibliograf-

skimi podatki in knjižničarji kot informacijski strokovnjaki morajo dokazati svojo strokovnost in utrditi status s tem, da aktivno sodelujejo pri razvoju novih strategij in bibliografskih praks. To od knjižničarjev pogosto zahteva nove veščine in dodatno znanje ter predstavlja izziv za izobraževalne ustanove, da razvijajo bibliometrijo.

Poznavanje bibliometrijskih metod in njihova uporaba v vsakodnevni praksi lahko potencialno vplivata na vlogo knjižnice ter na njen položaj v širšem organizacijskem okviru univerze (Åström in Hansson, 2013). S svojim dolgoletnim strokovnim znanjem zbiranja, urejanja, razvrščanja in analiziranja podatkov ter poznavanja podatkovnih zbirk in indeksov so knjižničarji dobro usposobljeni za še nastajajoče, vendar že tudi rastoče povpraševanje po bibliometrijskih storitvah (Bladek, 2014). S temi storitvami bi lahko aktivneje pomagali svojim uporabnikom (raziskovalcem) pri objavljanju raziskovalnih rezultatov in dostopu do njih prek digitalnih institucionalnih repozitorijev (Hansson in Johannesson, 2013).

ZAKLJUČKI

Pomembno vlogo, pomen in odgovornost v drugačnem, bolj transparentnem sistemu predstavljanja raziskovalnih rezultatov so v Sloveniji dodelili knjižničarjem. Tega se knjižničarji morajo zavedati ter se s svojim kvalitetnim strokovnim delom tudi nenehno dokazovati. Danes se naloge in storitve knjižničarjev, ki podpirajo znanstveno raziskovalno delo, zelo spreminjajo. Klasične naloge, kot so iskanje in posredovanje informacij iz informacijskih virov ter omogočanje dostopa do njih, se zmanjšujejo in postajajo vse manj pomembne in opazne.

Enoten in standardiziran vnos bibliografij v COBISS ter povezava s SICRIS-om nam omogočata izbiro; to je zelo pomembno in v Sloveniji smo glede tega v prednosti pred večino drugih držav. Danes sta na trgu dva približno enakovredna informacijska vira: WoS (Thomson Reuters) in Scopus (Elsevier). Uporaba oz. uporabnost obeh informacijskih virov je v Sloveniji odvisna od cene, za katero bosta oba ponudnika pripravljena ponuditi dostop do podatkov. Z organiziranim vnosom bibliografij pa smo si v Sloveniji tako zagotovili možnost izbire.

Ker je vnos bibliografij natančen in nadzorovan, je manjša tudi možnost napak, ki so v obeh zbirkah indeksov citiranja razmeroma pogoste. V manjših državah lahko lažje zagotovimo sistematično in natančno spremljanje svojih znanstvenoraziskovalnih rezultatov. Za financiranje in upravljanje so urejeni podatki pomemben informacijski vir. Raziskovalci, ki delajo kvalitetno, si želijo, da je to tudi vidno in merljivo, knjižničarjem pa je v interesu, da dobijo dodatne naloge in pokažejo svoje strokovno znanje.

Reference

- Åström, F. in Hansson, J., 2013. How implementation of bibliometric practice affects the role of academic libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(4), pp. 316–322.
- Bartol, T., Budimir, G., Dekleva-Smrekar, D., Pusnik, M. in Juznic, P., 2014. Assessment of research fields in Scopus and Web of Science in the view of national research evaluation in Slovenia. *Scientometrics*, 98(2), pp. 1491–1504.
- Bladek, M., 2014. Bibliometrics Services and the Academic Library: Meeting the Emerging Needs of the Campus Community. *College & Undergraduate Libraries*, 21(3-4), pp. 330–344.
- Butler, L., 2007. Assessing university research: a plea for a balanced approach. *Science and Public Policy*, 34(8), pp. 565–574.
- Corrall, S., Kennan, M. A. in Afzal, W., 2013. Bibliometrics and research data management services: Emerging trends in library support for research. *Library trends*, 61(3), pp. 636–674.
- Cadez, S., 2013. Social change, institutional pressures and knowledge creation: A bibliometric analysis. *Expert Systems with Applications*, 40(17), pp. 6885–6893.
- Debackere, K. in Glänzel, W., 2004. Using a bibliometric approach to support research policy making: The case of the Flemish BOF-key. *Scientometrics*, 59(2), pp. 253–276.
- Demšar, F. in Južnič, P., 2014. Transparency of research policy and the role of librarians. *Journal of librarianship and information science*, 46(2), pp. 139–147.
- Gómez-Sánchez, A. F. in Isabel-Gómez, R., 2013. Evaluation of Biomedical Research in Spain: Bibliometric Indicators used by major Spanish Research Assessment Agencies. V: *14th International Conference of the International Society for Scientometrics and Informetrics (ISSI 2013)*, Vienna, Austria, 15–19 July 2013. [Conference poster] pp. 1973–1975.
- Haddow, G., 2012. Research support in a research assessment environment: the experience of 'new' universities. *Library and Information Research*, 36(11), pp. 62–80.
- Hansson, J. in Johannesson, K., 2013. Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Every-day Perspective. *The journal of academic librarianship*, 39(3), pp. 232–240.
- Ingwersen, P. in Larsen, B., 2014. Influence of a performance indicator on Danish research production and citation impact 2000–12. *Scientometrics*, 101(2), pp. 1325–1344.
- Južnič, P., Brezovar, M. in Pečlin, S., 1988. Razvoj informacijskega sistema raziskovalne skupnosti. V: Krajnc, N. in Urbajs, A. ur. *Zbornik referatov. 2. jugoslovansko posvetovanje Razvoj univerzitetnih informacijskih sistemov ob podpori sodobne informacijske tehnologije, Maribor, 11.–13. novembra 1987*. Maribor: Univerza. pp. 62–68.
- Južnič, P., Pečlin, S., Žaucer, M., Mandelj, T., Pušnik, M. in Demšar, F., 2010. Scientometric indicators: peer-review, bibliometric methods and conflict of interests. *Scientometrics*, 85(2), pp. 429–441.

- Ojsteršek, M., Kotar, M., Ferme, M., Hrovat, G., Borovič, M., Bregant, A., et al., 2014. Vzpostavitev repozitorijev slovenskih univerz in nacionalnega portala odprte znanosti. *Knjižnica*, 58(3), pp. 15–39.
- Ojsteršek, M., Brezovnik, J., Kotar, M., Ferme, M., Hrovat, G., Bregant, A., et al., 2014a. Establishing of a Slovenian open access infrastructure: a technical point of view. *Program: electronic library and information systems*, 48(4), pp. 394–412.
- Pečlin, S., Južnič, P., Blagus, R., Sajko, M. Č. in Stare, J., 2012. Effects of international collaboration and status of journal on impact of papers. *Scientometrics*, 93(3), pp. 937–948.
- Pečlin, S. in Južnič, P., 2012. Research in the fields of medicine in Slovenia—research potential, funding, and publications. *Zdravniški Vestnik*, 81(9), pp. 602–617.
- Rebora, G. in Turri, M., 2013. The UK and Italian research assessment exercises face to face. *Research Policy*, 42(9), pp. 1657–1666.
- Schneider, J., 2009. An outline of the bibliometric indicator used for performance based funding of research institutions in Norway. *European Political Science*, 8(3), pp. 364–378.
- Seljak, T. in Bošnjak, A., 2006. Researchers' bibliographies in COBISS.SI. *Information Services and Use*, 26(4), pp. 303–308.
- Sivertsen, G. in Larsen, B., 2012. Comprehensive bibliographic coverage of the social sciences and humanities in a citation index: an empirical analysis of the potential. *Scientometrics*, 91(2), pp. 567–575.
- Thelwall, M. in Fairclough, R., 2015. Geometric journal impact factors correcting for individual highly cited articles. *Journal of Informetrics*, 9(2), pp. 263–272.
- Wong, G. K. W., Caplan, V. F., Chan, D. L., Fung, L. M. in Lam, K. T., 2015. Actively Demonstrating Library Expertise in a Research Assessment Exercise. *Library Management*, 36(1/2), pp. 115–26.

 članek

SOCIALNA EKONOMIJA SISTEMA COBISS IN MREŽE COBISS.NET

Tvrtko-Matija Šercar

 Institut informacijskih znanosti,
Maribor

 Kontaktni naslov:
tvrtko.sercar@izum.si

Izvleček

Predstavljen je zgodovinski pogled na socialno ekonomijo sistema COBISS in mreže COBISS.Net. Knjižnična ekonomija je pomemben segment knjižničarstva. Z ekonomskega vidika sta kooperativni online knjižnični informacijski sistem COBISS in mreža COBISS.Net primera pristnega razvoja tovrstnih sistemov z značilnimi elementi postržne paradigme socialne ekonomije. Pojem socialne ekonomije so v osemdesetih letih 20. stoletja uvedli francoski družboslovci, da so lahko pojasnili razlike med tržnim (zasebnim) in javnim (državnim) sektorjem ter tretjim sektorjem, sektorjem prostovoljnega dela. Osnova socialne ekonomije je omrežna ontologija za online izmenjavo informacij in stvari. Sistem COBISS in mreža COBISS.Net, ki povezuje kooperativne online knjižnične informacijske sisteme, vključujeta to omrežno ontologijo za online izmenjavo informacij. V sistemu COBISS je vodilna ideja pojem skupnega dobrega, ne pa komercialna paradigma takojšnjega finančnega dobička. Poleg cene uporabe zapisov na ravni ničnih marginalnih stroškov je v sistemu COBISS in mreži COBISS.Net konkurenčna tudi cena kreiranja zapisov.

Ključne besede

sistem COBISS, mreža COBISS.Net, socialna ekonomija, mejni strošek

Abstract

A historical view of the social economy of the COBISS system and of the COBISS.Net network is presented. Library economics is an important part of librarianship. From an economic point of view, the COBISS co-operative online bibliographic information system and the COBISS.Net network are examples of a genuine development of such systems with typical elements of post-market paradigm of the social economy. The concept of social economy was introduced by French social scientists in the 1980s to explain the difference between the market (private) and public (government) sectors and the third, voluntary sector. Social economy is based on a network ontology for online exchange of information and things. The COBISS system and the COBISS.Net network, which links collaborative online library information systems, include the network ontology for online exchange of information. The concept of the common good, and not the commercial paradigm of immediate financial gain, is the leading idea in the COBISS system and the COBISS.Net network. In addition to the price of the use of records at nil marginal costs, also the price of creating records is competitive in the COBISS system and the COBISS.Net network.

Keywords

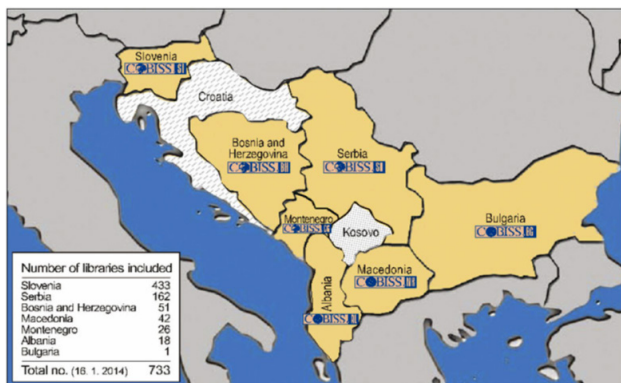
COBISS system, COBISS.Net network, social economy, marginal cost

Knjižnična ekonomija je pomemben segment knjižničarstva. V pojmu knjižnične znanosti (nem. *Bibliothekswissenschaft*), ki ga je vpeljal Martin Schrettinger na začetku 19. stoletja, je bil ekonomski vidik prepoznan kot (iz)ključen. (Kunze, 1973) Ta knjižnična znanost ni identična moderni znanosti o knjižnicah, saj je bila omejena na en sam segment knjižničarstva, ki ga imenujemo knjižnična administracija (angl. *library administration*, nem. *Bibliothekslehre*) in knjižnična ekonomija (angl. *library economy*,

nem. *Bibliothekökonomie*).

Sistem COBISS je leta 1987 zasnoval Institut informacijskih znanosti (IZUM) iz Maribora, ki se je kot generalni izvajalec sistema znanstvenih in tehnoloških informacij (SZTI) uveljavil že v nekdanji Jugoslaviji, po družbenih spremembah v začetku devetdesetih let 20. stoletja pa ga je v vlogi razvijalca sistema COBISS sprejel širši krog držav v Jugovzhodni Evropi. Leta 2003 je bil podpisan

Sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net in prostem pretoku bibliografskih zapisov, ki se kreirajo v avtonomnih nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemih sodelujočih držav, in sicer Slovenije, Srbije, Makedonije, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Bolgarije in Albanije. Našteti sistemi so povezani v regionalno mrežo COBISS.Net. Na implementacijo sistema COBISS kot skupne platforme se pripravljajo še na Kosovu, odprto pa je tudi vabilo knjižnicam na Hrvaškem. (O mreži COBISS.Net, 2015)

Slika 1: Mreža avtonomnih sistemov COBISS (Vir: Arhiv IZUM)

Med ključnimi značilnostmi integriranega vodenja knjižničnih katalogov in bibliografij raziskovalcev sta izpostavljeni tudi racionalizacija in dodana vrednost. Vendar nastane dodana vrednost predvsem na trgu in ne v proizvodnji. Po uradni definiciji Statističnega urada Republike Slovenije (2015) je dodana vrednost razlika med proizvodnjo v osnovnih cenah in vmesno potrošnjo v kupčevih cenah. Vmesna potrošnja predstavlja vrednost blaga in storitev, ki jih proizvajalec nabavi zato, da proizvede in proda drugo blago in storitve.

Racionalno delitev dela in prihrank (O mreži COBISS.Net, 2015) pri obdelavi knjižničnega gradiva in vodenju katalogov omogoča zlasti vzajemna katalogizacija. Za vsako enoto zadošča samo ena obdelava, nato pa je zapis preko vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB dostopen vsem udeležencem v sistemu COBISS in v mreži COBISS.Net.

Programska oprema COBISS omogoča prevzemanje zapisov iz katere koli vzajemne baze podatkov COBIB in iz katerega koli od vzajemnih katalogov v Evropi. Možno je tudi prevzemanje bibliografskih zapisov iz kataloga OCLC WorldCat.

Izkazalo se je, da je prosta izmenjava bibliografskih zapisov v omrežju COBISS.Net učinkovitejša od kakršnega koli medsebojnega zaračunavanja prevzetih zapisov. Brezplačna izmenjava velja le za bibliografske zapise, ki so originalno kreirani v katerem koli od avtonomnih knjižnič-

nih sistemov sodelujočih držav, ne pa tudi za zapise, ki so prevzeti iz kataloga OCLC ali baze podatkov ISSN ipd.

Med sistemi je bilo doslej izmenjanih preko 400.000 bibliografskih zapisov. Konec leta 2013 je bilo v 7 vzajemnih bazah podatkov COBIB skupaj preko 9 milijonov bibliografskih zapisov, v lokalnih bazah podatkov 734 knjižnic pa preko 20 milijonov bibliografskih zapisov. V letu 2013 so knjižnice v povprečju kreirale le 25 % novih zapisov, prevzele pa 75 % zapisov, kar pomeni zelo velik prihranek časa in denarja (Statistika vzajemne katalogizacije, 2014).

Na prihranke časa in denarja kažejo tudi letne statistike vzajemne katalogizacije in izmenjave bibliografskih zapisov v mreži COBISS.Net.

Z ekonomskega vidika sta kooperativni online knjižnični informacijski sistem COBISS in mreža COBISS.Net primera pristnega razvoja tovrstnih sistemov z značilnimi elementi posttržne paradigme socialne ekonomije.

Pojem socialne ekonomije so v osemdesetih letih 20. stoletja uvedli francoski družboslovci, da so lahko pojasnili razlike med tržnim (zasebnim) in javnim (državnim) sektorjem ter t. i. tretjim sektorjem, sektorjem prostovoljnega dela. (Jeantet, 1986)

Po Jeremyju Rifkinu (1995; glej tudi Šercar, 2001) so se v preteklosti vedno odpirali novi sektorji; le-ti so absorbirali delovno silo, ki so jo zamenjale nove tehnologije. Iz poljedelstva se je delovna sila po industrijski revoluciji selila v industrijo, iz industrije v storitveni sektor. Vendar je sektor znanja v informacijski družbi sposoben absorbirati le manjši del delovne sile, ki zaradi mehanizacije, avtomatizacije, robotizacije in informatizacije ostaja brez dela, saj delo opravijo stroji, avtomati, roboti in računalniki. S tranzicijo v informacijsko družbo namreč nastaja svet brez dela oz. svet globalne množične brezposelnosti. Množično zaposlovanje bo prisotno še dve generaciji. Kapitalizma brez brezposelnosti ni. Brezposelnost omogoča nizko tržno ceno dela kot blaga, da bi si razred kapitalistov lahko prilastil čim večji dobiček iz kapitala. Zaradi brezposelnosti in drugih neodpravljenih protislovij so za kapitalistične družbe značilne nenehne napetosti in splošna nestabilnost. Alternativa za rešitev številnih problemov, ki jih povzročata kapitalizem, naj bi bila posttržna paradigma socialne ekonomije, izvršna in zakonodajna veja oblasti pa naj bi poskrbeli za ustrezno zakonodajo. To spremeni tudi naravo politike, ki se ne ukvarja več le s tržnim gospodarstvom, temveč tudi s socialno ekonomijo kot najboljšo rešitvijo za alternativni institucionalni okvir civilizacije na prelomnici. Poraja se možnost, da se ljudje posvetijo ustvarjanju socialnega kapitala, ne pa finančnega dobička.

Osnova socialne ekonomije je omrežna ontologija za izmenjavo informacij in stvari.

Začetek predstavlja vzajemna izmenjava glasbenih in videodatotek. Sledili so izmenjava informacij na blogih in e-knjig na spletu ter Wikipedia in izmenjava stvari (koles, avtomobilov, energije ...) preko (super)interneta (Rifkin, 2014).

Prve kartice za kataloge so bile koncipirane in kreirane v Franciji konec osemdesetih let 18. stoletja.

Paul Otlet in Henri La Fontain sta leta 1895 začela realizacijo programa univerzalne bibliografije Répertoire Bibliographique Universel (RBU), in sicer v obliki listkovnega kataloga kot prve faze izgradnje RBU. Že konec prvega leta je zbirka štela 400.000 enot. RBU je v letu 1934, zadnjem letu vnosa zapisov, ko je belgijska vlada prekinila financiranje projekta, štel preko 15 milijonov zapisov. Zbirka je bila ohranjena do leta 1940, ko so nemški nacisti po okupaciji Belgije uničili njen večji del. Česa vsega le niso uničili!

Leta 1901 je Kongresna knjižnica v Washingtonu začela razdeljevati drugim knjižnicam v ZDA tipkane kataložne kartice.

Internet stvari je tridelna delitev interneta na komunikacijsko, energijsko in transportno omrežje. Tridimenzionalni tiskalniki so realnost; danes razen fotografije lahko "natisnejo" tudi npr. okvir za sliko, jutri pa bodo lahko "sestavili" celo avtomobil!

Poleg zadrug (kooperativ) in drugih oblik socialnega gospodarstva kot posebnega sektorja pa nastajajočo socialno ekonomijo deljenja deloma prevzemata tudi kapital in tržišče. Vendar pa – zakaj bi uporabljali taksi, če se lahko organiziramo in financiramo zadrugo za vzajemno uporabo avtomobilov v skupnem lastništvu.

Globalna finančna in gospodarska kriza je imela uničujoče posledice po vsem svetu. Na tisoče podjetij je bilo zaprtih, milijoni delovnih mest ukinjenih, veliko ljudi je izgubilo svoje domove, mnoga gospodarstva so se ujela v past dolga. Sanchez Bajo in Roelants v knjigi Kapital in past zadolževanja (2011) pokažeta, da se zadruge (kooperative), čeprav prezrte od mnogih, povsod po svetu razmeroma uspešno spopadajo s krizo.

Tudi sistem COBISS predstavlja digitalno socialno mrežo, ki deluje na temelju sodelovanja, vzajemnosti in izmenjave.

Sodelovati (angl. *to cooperate*) pomeni delati skupaj in za skupni namen ali se združiti v ustvarjanju želenih učin-

kov. Kooperativno delo zahteva koordinacijo dejanj ter skupne cilje in usklajena stališča do harmoničnega vedenja vključenega knjižničnega osebja.

Sodelovanje kot aktivnost je način, kako doseči cilj(e). Treba je ločevati aktivnosti in cilje, da bi se izognili nepačnemu sklepanju. Izbira ciljev sodelovanja je bistvena za zagotavljanje sodelovanja in za uspešno dokončanje projektov.

Filozofska načela kooperativnega dela so osnova za oblikovanje postopkov, ki predstavljajo sredstva za doseganje zaželenih ciljev (Pound in Dwight, 1984).

V Uvodu k platformi COBISS (2014) je zapisano, da knjižnice svoje vloge v informacijski družbi ne morejo opravljati, če njihovo delovanje ni podprto s sodobno informacijsko in komunikacijsko tehnologijo ter če niso povezane v sistem (mrežo), saj ne morejo uspešno delovati kot osamljeni otoki, ampak se morajo povezovati ter s tem zagotavljati ustrezne pogoje za sodelovanje, vzajemnost in ekonomičnost. V sistemu COBISS je vodilna ideja pojem skupnega dobrega in ne komercialna paradigma takojšnjega finančnega dobička.

Knjižnice in drugi udeleženci niso le lastniki, ampak so tudi upravljavci, saj nosijo del odgovornosti tudi za upravljanje, ki je sicer v rokah menedžerjev. Lastništvo ni ločeno od upravljanja in nadzora, tako da slednji funkciji prihajata od znotraj, ne pa od zunaj. V kooperativi ima upravljanje moralni značaj, saj vključuje demokratično odločanje, enakopravnost, pravično delitev, solidarnost in poštenje ter je s tega vidika za deležnike prijazen in vzdržen poslovni model. Veljavni Zakon o socialnem podjetništvu Republike Slovenije (2011) zajema tudi tovrstno zadrugiško miselnost in podjetništvo.

Pierce in Taylor (1978) sta izpostavila, da imajo vsi katalogizacijski sistemi tri skupne, med seboj povezane cilje: (1) zgraditi zanesljiv katalog, (2) obdelati knjižnično gradivo čim hitreje in (3) obdelati knjižnično gradivo čim ceneje. Vsak sistem lahko poudari drug vidik teh ciljev. Osnovni namen avtomatiziranih sistemov za katalogizacijo na osnovi kopiranja zapisov je zmanjšati količino izvirno kreiranih zapisov. Katalogizacija na osnovi kopiranja je cenejša, zato imajo avtomatizirani sistemi v primerjavi s tistimi, pri katerih je obdelava ročna, veliko prednost prav zaradi nižjih stroškov.

White (1989) je ugotovil, da imajo knjižnice več različnih možnosti za dobavo bibliografsko-kataložnih informacij in da ni izdelka, ki bi ustrezal vsem zahtevam, kot velja za druge izdelke in storitve bibliografskih servisov.

Ekonomskemu vidiku razvoja in delovanja sistema COBISS

je bilo že od samega začetka posvečeno precej pozornosti, nas pa zanimajo predvsem mejni (marginalni) stroški kreiranja in uporabe bibliografsko-kataloških zapisov. Mejni stroški za video- in audioinformacije ter besedilne informacije na internetu so že skoraj enaki nič, kajti te informacije predstavljajo javno dobro in njihova prodaja več ne prinaša dobička.

Mejni strošek je povečanje ali zmanjšanje celotnih stroškov poslovanja, ki nastanejo z izdelavo ene enote proizvoda ali še enega novega kupca (mejni strošek = skupni stroški proizvodnje : količina izdelkov oz. storitev).

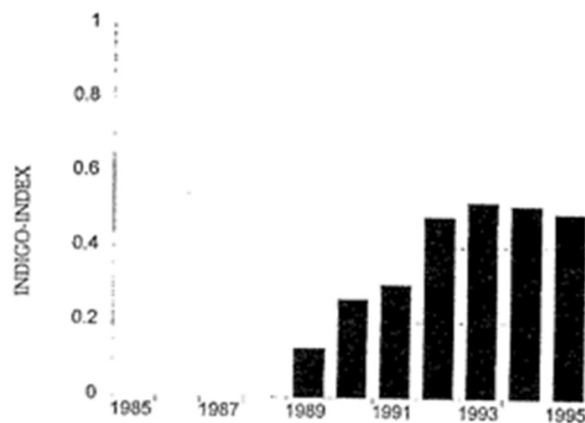
Na mejne stroške in njihovo uporabnost lahko vplivajo tudi številni drugi dejavniki, kot so tržne nepopolnosti, npr. asimetrija informacij (ena stran na trgu ima več informacij ali boljše informacije kot druga), negativni zunanji učinki (npr. onesnaževanje kot posledica proizvodnje), pozitivni zunanji učinki (npr. družbene koristi od šolstva), transakcijski stroški (stroški delovanja podjetja oz. organizacije) ali cenovna diskriminacija (npr. nižja vstopnina na bazen za domačina kot za turista).

Vidik ekonomičnosti je bil močno poudarjen že v idejnem in izvedbenem projektu SZTIJ (Projekt izgradnje Sistema znanstvenih in tehnoloških informacij Jugoslavije), predvsem pa v Študiji izvedljivosti SZTIJ (Referalni centar Sveučilišta u Zagrebu, 1988), kjer je zapisano, da naj bi bil sistem uspešen in učinkovit pri izpolnjevanju informacijskih potreb, stroški uporabnikov pri uporabi informacij po enoti, tj. mejni stroški, pa naj bi bili čim nižji.

Šercar, Urbajs in Ambrožič (1995) so razvili indigo indeks kot kazalnik za longitudinalno spremljanje doseženih prihrankov s kopiranjem zapisov v sistemu COBISS in formulo za izračun indigo indeksa v določenem časovnem obdobju. Indigo indeks je število kopiranih zapisov na časovno obdobje, normirano z vsemi kreiranimi zapisi v določenem obdobju. Vrednost indigo indeksa se giblje med 0 in 1. V primeru posamezne knjižnice razkriva vrsto knjižnice in njeno zalogo. Nizek indigo indeks kaže, da ima knjižnica veliko knjižničnega gradiva, ki ni dostopno v drugih knjižnicah, in da gre za specialno knjižnico. Za splošne knjižnice pa je značilen visok indigo indeks, ki kaže na velik delež široko dostopnega gradiva in na večji prihranek pri katalogizaciji.

Meritve, ki so jih izpeljali, so pokazale, da je z indigo indeksom mogoče ustrezno ovrednotiti prihranke, ki jih prinaša vzajemna katalogizacija v sistemu COBISS. Indeks so merili za posamezno knjižnico in za vse izbrane knjižnice skupaj. V vzajemni katalogizaciji se pojavljajo tudi prihranki, ki jih ni moč izraziti in meriti z indigo indeksom. Avtorji navajajo prihranke pri katalogizaciji gradiva, izdanega kot ponatis, ter pri katalogizaciji novih

izdaj istega gradiva pri poročanju o fondu knjižnic, ki niso vključene v sistem vzajemne katalogizacije, in pri prenosu zapisov v lokalne sisteme pridruženih članic. Vendarle pa največji prihranek prinaša COBISS/OPAC, ki številnim končnim uporabnikom omogoča, da preprosto in praktično zastonj pregledujejo svetovne in druge elektronske vzajemne kataloge in elektronske kataloge knjižnic, vključenih v sistem(e), in to doma, na delovnem mestu ali pravzaprav kjer koli, tako da jim ni treba iti v knjižnico. Tako nastaja velika knjižnica, ki nima sten. Brez dvoma to tudi v nacionalni ekonomiji zagotavlja velike prihranke.

Slika 2: Indigo indeks glede na prirast zapisov v izbranih lokalnih bazah podatkov, 1985–1995 (Vir: Šercar, et al., 1995)

Indigo indeks je do leta 1993 rasel, potem pa se je nekoliko zmanjšal (slika 1). Na upad vrednosti indigo indeksa je vplivala izbira opazovanih knjižnic, saj se je zaloga knjižničnega gradiva med izbranimi knjižnicami neznatno prekrivala; rast indeksa je bilo mogoče pričakovati šele po vključitvi splošnih knjižnic z zalogami, ki se precej prekrivajo z zalogami knjižnic, že vključenih v sistem.

Saffady (1989) je razvil model za primerjavo stroškov katalogizacije na osnovi kopiranja preko bibliografskih servisov (OCLC, RLIN, UTLAS, WLN ...), online informacijskih servisov (npr. Dialog), sistemov za katalogizacijo na CD ROM-ih ter mikrofišev in tiskanih katalogov.

Leta 1998 so Pivec, Seljak in Šercar na osnovi formule, ki jo je uporabil W. Saffady za izračun cene zapisa v ZDA in Kanadi, izračunali ceno zapisa v tipični slovenski javni knjižnici, ki kot polnopravna članica sistema COBISS aktivno sodeluje v online sistemu vzajemne katalogizacije (slika 2).

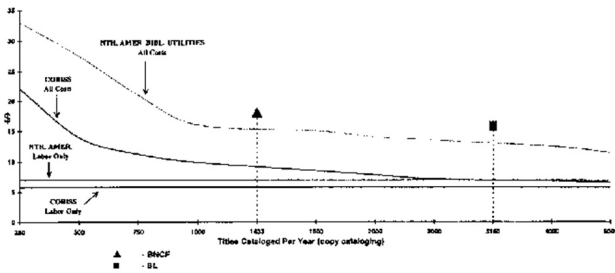

Fig. 1. Relationship of total unit costs to labor costs at various workload in North American bibliographic utilities and in COBISS system in Slovenia

Slika 3: Razmerje skupnih stroškov na enoto pri različnem obsegu letne produkcije zapisov v severnoameriških servisih in v sistemu COBISS v Sloveniji (Vir: Pivec, et al., 1997; gl. tudi Šercar, 1998)

Cena zapisa je pri uporabi bibliografskih servisov odvisna od več spremenljivk. Če so drugi pogoji enaki, je najprej odvisna od letne produkcije zapisov (angl. *workload*). Očitno je, da obstaja določen obseg letne produkcije, pri katerem je mogoče doseči najnižjo ceno, oziroma določen minimalni obseg letne produkcije, pri katerem se pri katalogizaciji še izplača uporaba storitev online bibliografskih servisov, saj so lahko drugi načini pri manjšem obsegu letne produkcije bolj ekonomični (CD-ji, mikrofiši, tiskani katalogi).

Ob predpostavki, da znaša letna produkcija 2.000 zapisov, je cena dela za en zapis v knjižnici, vključeni v sistem COBISS, 5,78 USD. Povprečna cena dela za en zapis v knjižnicah v ZDA, ki uporabljajo storitve severnoameriških bibliografskih servisov, je bila 7,00 USD, letna norma za enega katalogizatorja pa 11.000 zapisov. Krivulja vseh stroškov za severnoameriške bibliografske servise je izdelana na podlagi Saffadyjevih podatkov. Kot je videti, cena za en zapis pri katalogizaciji na osnovi kopiranja z rastjo letne produkcije hitro upada, zahvaljujoč hitremu upadu deleža stroškov zagona in fiksnih letnih stroškov v ceni enega zapisa. Cena dela je namreč konstantna.

Za knjižnične sisteme v Evropi ni bilo podobnih izračunov. V sliko so za ilustracijo vpisani podatki o knjižnicah Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze (BNCF) in British Library (BL), ki jih navaja Vitiello (1996).

Uporaba severnoameriških računalniških knjižničnih servisov je cenovno ugodna, če lahko predvidevamo, da bo letna produkcija nad 1.000 zapisov, v COBISS-u pa že pri okoli 500 zapisih. Skupni stroški za en zapis v sistemu COBISS so od približno 3.500 zapisov letne produkcije dalje celo pod ceno dela za en zapis ob uporabi severnoameriških bibliografskih servisov.

Razmerje med podanimi krivuljami in podatki za BNCF in BL kažejo na to, da je cena zapisa v sistemu COBISS v vseh primerih razmeroma najnižja.

Poleg cene uporabe zapisov na ravni ničnih marginalnih stroškov je v sistemu COBISS in mreži COBISS.Net konkurenčna tudi cena kreiranja zapisov.

Reference

- Jeantet, T., 1986. *La Modernisation de la France par l'Économie Sociale*. Paris: Economica.
- Kunze, H., 1973. On the professional image and the education of the librarian. V: Rawski, H. ur. *Toward a theory of librarianship: Papers in Honor of Jesse Hawk Shera*. Metuchen, N. J.: The Scarecrow Press, Inc. pp. 515–522.
- O mreži COBISS.Net, 2015. [spletna stran] Dostopno na: http://www.cobiss.net/o_mrezi_COBISS-Net.htm [2. 2. 2015].
- Pierce, A. R. in Taylor, J. K., 1978. A model for Cost Comparison of Automated Cataloging Systems. *Journal of Library Automation*, 11(1), pp. 6–23.
- Pivec, F., Seljak, T. in Šercar, T., 1997. The COBISS system in the Information Economy of Slovenia. V: Watkins, J. and Connolly, P. *The Role of Libraries in Economic Development*. Boston Spa: IFLA Offices for UAP and International Lending, 1997, pp. 107–130.
- Platforma COBISS – Kooperativni online bibliografski sistem in servisi: uvod, 2014. [spletna stran] Dostopno na: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm [2. 2. 2015].
- Pound, K. in Dwight, E. B., 1984. Library Cooperation: A Serials Model Based on Philosophical Principles. *College & Research Libraries*, 45(4), pp. 299–305.
- Referalni centar Sveučilišta u Zagrebu, 1988. *Sistem naučnih i tehnoloških informacija Jugoslavije – SNTIJ*. Beograd: Savez inženjera i tehničara Jugoslavije.
- Rifkin, J., 2014. Die Wirtschaft trägt sich von selbst. *Zeit online*, [online] 50/2014(4. 12. 2014). Dostopno na: <http://www.zeit.de/2014/50/jeremy-rifkin-kapitalismus-revolution> [18. 3. 2015].
- Rifkin, J., 1995. *The End of Work: The Decline of the Global Labor Force and the Down of the Post-Market Era*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Saffady, W., 1989. The cost of automated cataloging support: an analysis and comparison of selected products and services. *Library Technology Reports*, 25(4), pp. 461–627.
- Sanchez Bajo, C. in Roelants, B., 2011. *Capital and the Debt Trap: Learning from cooperatives in the global crisis*. Palgrave Macmillan.
- Statistični urad Republike Slovenije. [spletna stran] Dostopno na: <https://www.stat.si/index.asp> [2. 2. 2015].
- Statistika vzajemne katalogizacije, 2014. [spletni dokument] Dostopno na: http://www.cobiss.net/doc/stat_kazalci_2013.pdf [2. 2. 2015].
- Šercar, T. M., 1998. Primerjava cene kataložnega zapisa v sistemu COBISS in pri uporabi računalniških knjižničnih centrov v ZDA

in Kanadi. *COBISS obvestila*, [online] 1998(1–2). Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/1998_1-2/index.html [2. 2. 2015].

Šercar, T. M., 2001. Priloga h kritiki tehnološkega determinizma in globalizma. *COBISS obvestila*, [online] 2001(3). Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/2001_3/Html/clanek_02.html [18. 3. 2015].

Šercar, T., Urbajs, A. in Ambrožič, V., 1995. Indigo-indeks: pokazatelj uštede kopiranjem zapisa u sistemu COBISS = Indigo-index: savings indicator by down loading of records in the COBISS system. *Informatologia*, 27(1/2), pp. 23–29.

Vitiello, G., 1996. The Production and Marketing of National Bibliographic Services in Europe. *Alexandria*, 8(2), pp. 97–116.

White, H.S., 1989. About This Issue. *Library Technology Reports*, 25(4), pp. 459.

Zakon o socialnem podjetništvu (ZSocP), 2011. [spletni dokument] Uradni list RS, št. 20/2011. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=102703> [18. 3. 2015].

COBIB.SI: PRIRAST BIBLIOGRAFSKIH ZAPISOV V LETU 2014

Ema Dornik

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
ema.dornik@izum.si

Izvelek

Članek prikazuje letni prirast gradiva v COBIB.SI. Analizirani so podatki o prirastu bibliografskih zapisov po posameznem mesecu leta 2014. Januar 2014 je z 10,65-odstotnim deležem letnega prirasta vodilni mesec, sledi oktober z 9,41-odstotnim deležem. Torek in ponedeljek sta dneva v tednu, ko je bilo na letni ravni kreiranih največ bibliografskih zapisov. Po podatkih na dan 31. 12. 2014 je bilo leta 2014 v COBIB.SI kreiranih 173.896 novih bibliografskih zapisov. Predstavljeni so tudi podatki o prehodu iz COBISS2/Katalogizacije na COBISS3/Katalogizacijo. V Sloveniji imamo 476 katalogizatorjev, ki so do 15. 2. 2015 pridobili dovoljenje A za kreiranje zapisov za monografske publikacije, ter 163 knjižnic, ki kreirajo bibliografske zapise s programsko opremo COBISS3/Katalogizacija.

Ključne besede

bibliografske baze podatkov, COBIB.SI, katalogizacija, letni prirast

Abstract

The article shows the annual increment of material in COBIB.SI. The data on the increment of bibliographic records by months for 2014 was analysed. With an increment of 10.65%, January 2014 was the leading month, followed by October with 9.41%. On an annual level, the largest number of bibliographic records is created on Mondays and Tuesdays. According to the data as of 31 December 2014, 173.896 new bibliographic records were created in COBIB.SI in 2014. The data related to the migration from COBISS2/Cataloguing to COBISS3/Cataloguing is also presented. In Slovenia there are 476 cataloguers who obtained licence A for creating records for monographs before 15 February 2015, as well as 163 libraries where bibliographic records are created with the use of COBISS3/Cataloguing software.

Keywords

bibliographic databases, COBIB.SI, cataloguing, annual increment

UVOD

COBISS predstavlja organizacijski model povezovanja knjižnic v nacionalni knjižnični informacijski sistem z vzajemno katalogizacijo, vzajemno bibliografsko-kataložno bazo podatkov COBIB in lokalnimi bazami podatkov sodelujočih knjižnic, bazo podatkov o knjižnicah COLIB, normativno bazo podatkov CONOR ter s številnimi drugimi funkcijami. Strokovne osnove in tehnološke predpostavke za delovanje sistema so: standardizirana in vzajemna obdelava knjižničnega gradiva ter enotno vodenje katalogov in bibliografij, ustreza usposobljenost strokovnih delavcev za vzajemno katalogizacijo, računalniška in komunikacijska povezanost knjižnic (Platforma COBISS: organizacijski model sistema COBISS, 2014). Ob koncu leta 2014 je bilo 437 polnopravnih članic sistema COBISS.SI.

Vzajemna katalogizacija

Vzajemna katalogizacija omogoča racionalno delitev dela in prihranek pri zahtevnem postopku obdelave knjižničnega gradiva in vodenju katalogov. Za vsako enoto zadošča samo ena obdelava, nakar je zapis preko vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB dostopen vsem udeležencem v sistemu in v mreži COBISS.Net. Za vzajemno katalogizacijo je značilna tesna povezava lokalnih baz podatkov (katalogov) posameznih knjižnic z vzajemno bazo podatkov (vzajemnim katalogom). Baze podatkov vsebujejo bibliografske zapise za različne vrste gradiva (monografske publikacije, serijske publikacije, integritne vire, članke in druge sestavne dele), za potrebe vodenja osebnih bibliografij avtorjev pa vsebujejo tudi zapise za izvedena dela (Platforma COBISS: vzajemna

katalogizacija, 2014). V letu 2014 smo na dan 12. 11. zabeležili 4,5-milijonti bibliografski zapis v COBIB.SI, v bazi CONOR.SI smo na dan 3. 11. 2014 zabeležili milijonti normativni zapis; v lokalnih bazah podatkov COBISS.Net pa smo na dan 21. 6. 2014 zabeležili kreiranje 21-milijontega zapisa. Dne 13. 10. 2014 smo obudili spomin na trideseto obletnico prvega bibliografskega zapisa v COBISS-u (Obvestila in novice: arhiv, 2014).

Po podatkih Centralnega registra uporabnikov COBISS.SI imamo v Sloveniji 670 imetnikov licenc/dovoljenj za vzajemno katalogizacijo, ki imajo v eni knjižnici ali v več knjižnicah uporabniško ime in geslo s pooblastili za kreiranje zapisov v procesu vzajemne katalogizacije. Za ažurnost podatkov skrbijo lokalni administratorji vsake knjižnice oz. ustanove, ki je vključena v sistem. Med 670 imetniki licenc/dovoljenj za vzajemno katalogizacijo je 534 katalogizatorjev, ki so v zadnjem 3-letnem obdobju kreirali več kot 100 zapisov, v tem obdobju zapisov ni kreiralo 39 katalogizatorjev, 97 katalogizatorjev pa je kreiralo od 1 in 99 zapisov (podatki na dan 19. 1. 2015) (Dovoljenja za vzajemno katalogizacijo, 2015). Poudarjamo, da so znanje, izkušnje in sistematično delo katalogizatorjev, ki izgrajujejo baze podatkov COBISS, ključnega pomena za raven kakovosti sistema kot celote (Seljak, 2004).

COBISS3/Katalogizacija

V letu 2011 so se v COBISS.SI začele aktivnosti za uvažanje programskega segmenta COBISS3/Katalogizacija (Prehod na COBISS3/Katalogizacijo, 2012). V letu 2014 (16. 9.) so bile knjižnice obveščene o nameravani opustitvi programske opreme COBISS2. Predvideni rok za dokončno opustitev programske opreme COBISS2 in prehod na COBISS3/Katalogizacijo je 1. 1. 2016. V Sloveniji je 286 knjižnic, ki imajo nameščen programski segment COBISS/Katalogizacija. Na dan 15. 2. 2015 je programsko opremo COBISS3/Katalogizacija uporabljalo 163 knjižnic, v postopku prehoda je bilo preko 50 knjižnic.

V Sloveniji je do 15. 2. 2015 dovoljenje A (za vzajemno katalogizacijo monografskih publikacij ter za kreiranje zbirnih zapisov in zapisov za izvedena dela) pridobilo 476 katalogizatorjev, dovoljenje B1 (za vzajemno katalogizacijo sestavnih delov) 385 katalogizatorjev, dovoljenje B2 (za vzajemno katalogizacijo kontinuiranih virov) 229 katalogizatorjev, dovoljenje SER (za vzajemno katalogizacijo serijskih publikacij) 95 katalogizatorjev, dovoljenje C (za vzajemno katalogizacijo neknjižnega gradiva) 375 katalogizatorjev ter dovoljenje D (za vzajemno katalogizacijo antikvarnega gradiva) 60 katalogizatorjev.

Po podatkih v bazi COBIB.SI se je odstotek bibliografskih zapisov, ki so bili kreirani v letu 2014 (v okolju

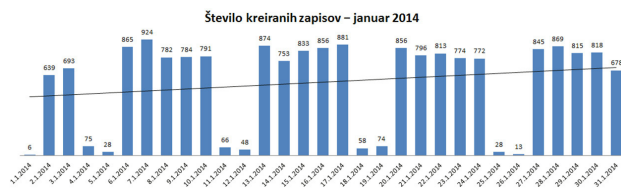
COBISS2 ali COBISS3) in ažurirani s COBISS3/Katalogizacijo, povečal, in sicer s 54 % januarja na 72 % decembra 2014. Na letni ravni je bilo po statističnih podatkih za leto 2014 v COBISS3/Katalogizaciji kreiranih 59 % bibliografskih zapisov.

Letni prirast gradiva

V letu 2014 je bilo v COBIB.SI kreiranih 173.896 novih bibliografskih zapisov (podatki na dan 31. 12. 2014). Iz baze OCLC WorldCat je bilo prevzetih 10.292 bibliografskih zapisov, iz ISSN 2.664, iz Online kataloga Kongresne knjižnice 1.461 zapisov (zapise iz Online kataloga Kongresne knjižnice lahko prevzemajo le katalogizatorji, ki delajo v segmentu COBISS3/Katalogizacija), iz mreže COBISS.Net pa je bilo prevzetih 1.281 bibliografskih zapisov. V bazi CONOR.SI je bilo kreiranih 48.645 normativnih zapisov, iz baze LCNAF (Library of Congress Name Authority File) pa je bilo prevzetih 7.915 normativnih zapisov (Normativna baza podatkov CONOR.SI, 2015; Bibliografske baze podatkov in podatki o zalogi, 2015).

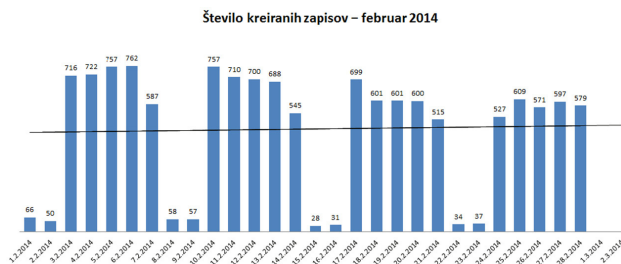
V nadaljevanju so prikazani podatki o kreiranih zapisih, zbrani po mesecih tekom leta 2014. V prikazanih podatkih po mesecih niso vštet lokalni zapisi, ki so bili shranjeni v vzajemno bazo, ter zapisi baze podatkov ELINKS.SI (baza podatkov o internetnih povezavah do elektronskih publikacij). V prikaz podatkov so vključeni vsi koledarski dnevi, saj v letu 2014 ni bilo dneva, ko v COBIB.SI ne bi bil dodan nov bibliografski zapis. Najmanj zapisov je bilo kreiranih v soboto, 24. 5., ko so bili kreirani 4 zapisi, sledi nedelja, 21. 12., s 5 zapisi. Največ zapisov je bilo v COBIB.SI dodanih v torek, 7. 1., in sicer 924, sledita torek, 16. 12., z 920 zapisi ter sredo, 3. 12., z 902 zapisoma.

V januarju 2014 (slika 1) je bil največji prirast števila bibliografskih zapisov v torek, 7. 1.; tudi sicer kaže, da se v začetku tedna kreira več zapisov. V bazo COBIB.SI je bil zaradi ažuriranja baze ELINKS.SI januarja 2014 dodan 801 zapis (ti zapisi na sliki 1 niso upoštevani). V 22 delovnih dneh v januarju je bilo v COBIB.SI dodanih 17.711 bibliografskih zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je znašal 805,05, standardni odklon (s) pa 69,88. V 9 dela prostih in prazničnih dneh je bilo kreiranih 396 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je znašal 44, standardni odklon (s) pa 26,16. Če pri podatkih upoštevamo linearni trend, ta kaže na rast proti koncu meseca. Januarja je bilo kreiranih 10,65 % vseh zapisov v letu 2014; glede prirasta bibliografskih zapisov je januar vodilni mesec.

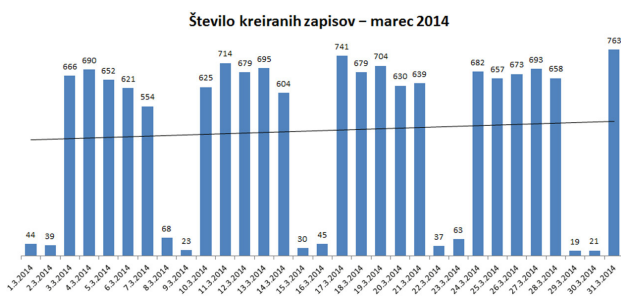
Slika 1: Število kreiranih zapisov po dnevih, januar 2014 (podatki zbrani na dan 3. 2. 2014)

Februarja 2014 (slika 2) je bilo kreiranih manj zapisov kot januarja 2014. Zapisi, kreirani februarja 2014, predstavljajo 7,77 % letnega prirasta; februarja 2014 je bilo v COBIB.SI dodanih 12.843 zapisov. Največ zapisov je bilo kreiranih v četrtek, 6. 2., ko je bilo dodanih 762 zapisov. Več zapisov je bilo kreiranih v prvi polovici meseca, kar je verjetno posledica odsotnosti katalogizatorjev v drugi polovici meseca zaradi šolskih počitnic. V 8 dela prostih dneh je bilo kreiranih 361 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je bil 45,13, standardni odklon (s) pa 14,39. V 20 delovnih dneh je bilo kreiranih 12.843 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je bil 642,15, standardni odklon (s) pa 81,15.

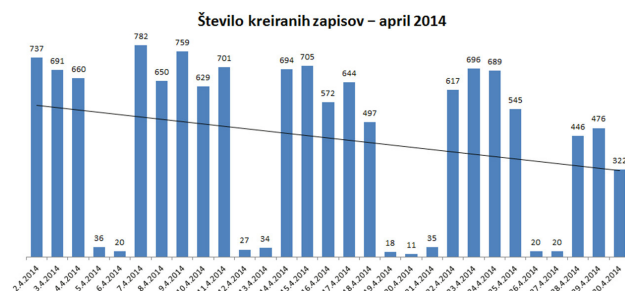
Slika 2: Število kreiranih zapisov po dnevih, februar 2014 (podatki zbrani na dan 3. 3. 2014)

V marcu 2014 je bil letni prirast bibliografskih zapisov 8,47 % ali 14.408 zapisov. Največ bibliografskih zapisov je bilo kreiranih v ponedeljek, 31. 3., in sicer 763, sledita ponedeljek, 17. 3., ter torek, 11. 3. Tudi v tem mesecu se je izkazalo, da je v začetku tedna kreiranih več zapisov kot druge dni v tednu (slika 3). V 21 delovnih dneh marca 2014 je bilo kreiranih 14.019 bibliografskih zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je bil 667,57, standardni odklon (s) pa 46,89. V 10 dela prostih dnevih je bilo kreiranih 389 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je bil 38,90, standardni odklon (s) pa 16,81.

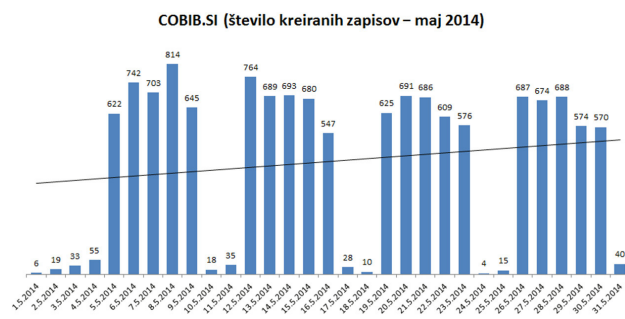
Slika 3: Število kreiranih zapisov po dnevih, marec 2014 (podatki zbrani na dan 2. 4. 2014)

Tudi aprila 2014 je ponedeljek (7. 4.) dan, ko je bilo kreiranih največ bibliografskih zapisov ($n = 782$), sledita sredi (9. in 2. 4.). Med 9 prazniki in dela prostimi dnevi so podatki o kreiranju bibliografskih zapisov naslednji: $n = 221$, $\bar{x} = 24,56$, $s = 8,83$. Linearni trend kaže, da število kreiranih zapisov proti koncu meseca aprila upada (slika 4); to je verjetno posledica prihajajočih prazničnih dni v začetku maja. V 21 delovnih dnevih v aprilu je bilo kreiranih 13.154 bibliografskih zapisov, povprečni dnevni prirast števila bibliografskih zapisov (\bar{x}) je znašal 626,38, odklon (s) pa 113,97. Na letni ravni predstavljajo bibliografski zapisi, kreirani v mesecu aprilu, 7,87 %.

Slika 4: Število kreiranih zapisov po dnevih, april 2014 (podatki zbrani na dan 5. 5. 2014)

Prikazani linearni trend dnevnega prirasta bibliografskih zapisov v maju kaže na rast proti koncu meseca, vendar je to verjetno posledica dveh dela prostih dni pred vikendom v začetku meseca (slika 5). V četrtek, 8. 5., je bilo v COBIB.SI dodanih največ bibliografskih zapisov v tem mesecu, in sicer 814, sledita ponedeljek, 12. 5., in torek, 6. 5. V maju smo ažurirali bazo podatkov ELINKS.SI ($n = 436$), a ti podatki na sliki 5 niso vključeni. V 11 dela prostih dneh (všteti tudi prazniki) je bilo kreiranih 263 bibliografskih zapisov ($\bar{x} = 23,91$, $s = 15,80$); v 20 delovnih dneh je bilo kreiranih 13.279 zapisov, povprečni dnevni prirast števila zapisov (\bar{x}) je znašal 663,95, standardni odklon (s) pa 68,55. Zapisi, kreirani v maju, predstavljajo 7,97 % letnega prirasta.

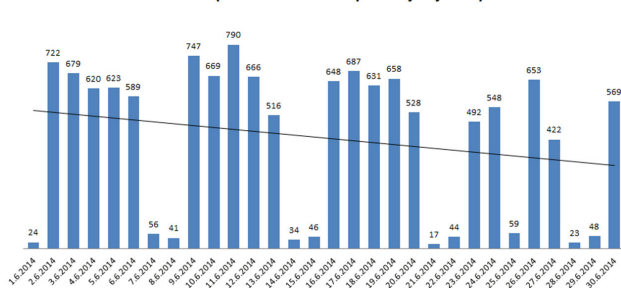

Slika 5: Število kreiranih zapisov po dnevih, maj 2014 (podatki zbrani na dan 2. 6. 2014)

Junij je mesec, ko je bilo največ bibliografskih zapisov kreiranih v sredo, 11. 6., in sicer 790, sledita ponedeljka (9. 6. s 747 in 2. 6. s 722 kreiranimi zapisi) (slika 6). V 20 delovnih dneh v juniju je bilo kreiranih 12.457 bibli-

ografskih zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) = 622,85, standardni odklon (s) pa 90,27. V 10 dela prostih in prazničnih dneh je bilo kreiranih 392 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je znašal 39,20 bibliografskih zapisov, standardni odklon (s) pa 14,29. Podatki na sliki 6 so zbrani na dan 1. 7. 2014. Linearni trend vnosa zapisov kaže na padec, kar povezujemo z zaključkom šolskega leta in tudi z enim prazničnim in dela prostim dnevom (25. 6.). Zapisi, kreirani junija 2014, predstavljajo 7,56 % letnega prirasta; v tem mesecu je bilo v COBIB.SI dodanih 12.849 bibliografskih zapisov.

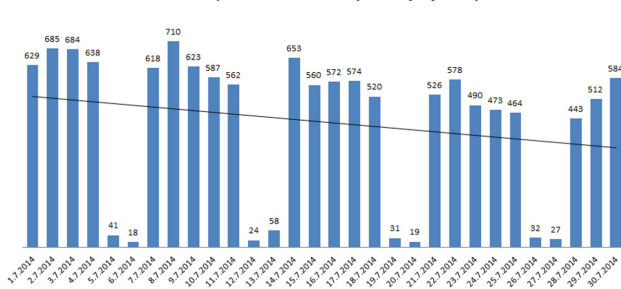
COBIB.SI (Število kreiranih zapisov – junij 2014)

Slika 6: Število kreiranih zapisov po dnevih, junij 2014 (podatki zbrani na dan 1. 7. 2014)

V 23 delovnih dneh julija 2014 je bilo kreiranih 13.280 bibliografskih zapisov, povprečni dnevni prirast bibliografskih zapisov (\bar{x}) je bil 577,39, standardni odklon (s) pa 72,93; v 8 dela prostih dneh je bilo kreiranih 250 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je bil 31,25, standardni odklon (s) pa 13,13. V torek, 8. 7., je bilo kreiranih največ bibliografskih zapisov, in sicer 710. V tem mesecu je bila ponovno ažurirana baza ELINKS.SI (n = 394), a ti podatki niso vključeni v podatke na sliki 7. Linearni trend prirasta gradiva skozi mesec upada, kar povezujemo z letnimi dopusti katalogizatorjev. Bibliografski zapisi, kreirani tega meseca, predstavljajo 7,96 % letnega prirasta.

COBIB.SI (Število kreiranih zapisov – julij 2014)

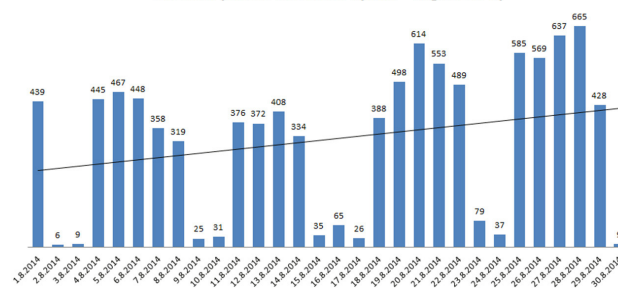

Slika 7: Število kreiranih zapisov po dnevih, julij 2014 (podatki zbrani na dan 2. 9. 2014)

Avgusta 2014 je bilo v COBIB.SI na letni ravni kreiranih najmanj bibliografskih zapisov (5,72 % ali 9.729). V prvi polovici meseca je bilo kreiranih 41,85 %, v drugi polovici pa 58,16 % bibliografskih zapisov. Največ zapisov je bilo kreiranih v četrtek, 28. 8., in sicer 665. Po številu kreiranih zapisov sledita sredi (27. 8. s 637 dodanimi za-

pisi in 20. 8. s 614 zapisi) (slika 8). V 20 delovnih dnevih je povprečni dnevni prirast števila bibliografskih zapisov nižji kot v drugih mesecih (\bar{x} = 469,60, s = 103,72, n = 9.392). V 11 dela prostih in prazničnih dneh je bilo kreiranih 337 bibliografskih zapisov, povprečni dnevni prirast je znašal 30,63, standardni odklon (s) pa 23,28. Linearni trend dnevnega prirasta narašča proti koncu meseca (slika 8).

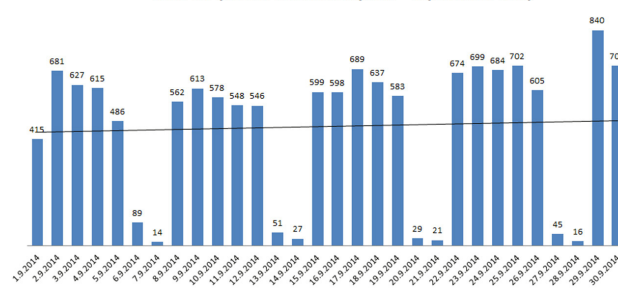
COBIB.SI (Število kreiranih zapisov – avgust 2014)

Slika 8: Število kreiranih zapisov po dnevih, avgust 2014 (podatki zbrani na dan 2. 9. 2014)

Septembra 2014 je bil na dan 1. 10. 2014 skupni prirast števila bibliografskih zapisov (n = 13.975) višji kot prejšnje mesece (april–avgust 2014) in predstavlja 8,22 % letnega prirasta. Največ zapisov je bilo kreiranih v ponedeljek, 29. 9., in sicer 840, sledita torek, 30. 9., in četrtek, 25. 9., oba dneva s po 702 dodanimi zapisoma (slika 9). V 22 delovnih dnevih je bilo kreiranih 13.683 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je znašal 621,95, standardni odklon (s) pa 87,88; v 8 dela prostih dnevih je bilo kreiranih 292 zapisov, povprečni dnevni prirast (\bar{x}) je znašal 36,50 zapisov, standardni odklon (s) pa 24,93.

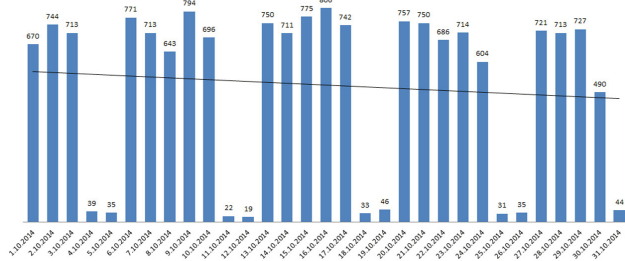
COBIB.SI (Število kreiranih zapisov – september 2014)

Slika 9: Število kreiranih zapisov po dnevih, september 2014 (podatki zbrani na dan 1. 10. 2014)

Oktober je v letu 2014 na drugem mestu po številu kreiranih zapisov in predstavlja 9,41 % letnega prirasta. V 22 delovnih dnevih je bilo kreiranih 15.690 bibliografskih zapisov (\bar{x} = 713,18, s = 68,50), največ v četrtek, 16. 10. (slika 10). V 9 dela prostih dnevih so bili kreirani 304 zapisi (\bar{x} = 33,78, s = 9,01). Mesečni prirast kaže, da je bilo ob ponedeljkih kreiranih 18,75 %, ob torkih 18,05 %, ob sredah 21,89 %, ob četrtkih 22,18 %, ob petkih 17,50 %, ob sobotah 0,78 % in ob nedeljah 0,84 % bibliografskih zapisov. Linearni trend proti koncu meseca upada.

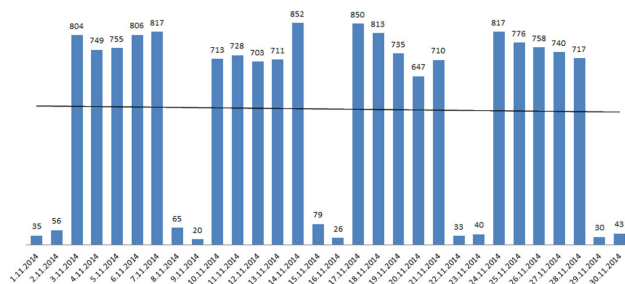
COBIB.SI (število kreiranih zapisov – oktober 2014)

Slika 10: Število kreiranih zapisov po dnevih, oktober 2014 (podatki zbrani na dan 2. 11. 2014)

V novembru 2014 je ponedeljek dan, ko je bilo kreiranih največ bibliografskih zapisov ($n = 3.184$, šteti štirje ponedeljki v mesecu). Največ zapisov je bilo kreiranih v petek, 14. 11., in sicer 852 ali 5,45 %. Zapisi, kreirani v tem mesecu, predstavljajo 9,19 % letnega prirasta števila bibliografskih zapisov. V 20 delovnih dneh je bil kreiran 15.201 bibliografski zapis ($\bar{x} = 760,05$, $s = 54,94$), v 10 dela prostih dneh pa 427 bibliografskih zapisov ($\bar{x} = 42,7$, $s = 18,58$) (slika 11). Linearni trend za vrednosti meseca novembra ni izrazit.

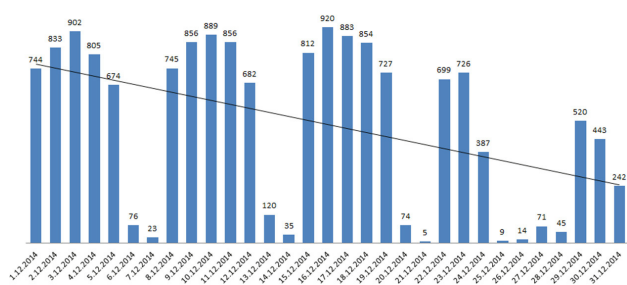
COBIB.SI (število kreiranih zapisov – november 2014)

Slika 11: Število kreiranih zapisov po dnevih, november 2014 (podatki zbrani na dan 1. 12. 2014)

Zadnji mesec leta 2014 predstavlja 9,22-odstotni delež letnega prirasta (podatki zbrani na dan 4. 1. 2015); po številu kreiranih zapisov na letni ravni je december 2014 na tretjem mestu. S slike 12 je razvidno, da je bilo največ zapisov kreiranih v torek, 16. 12., in sicer 920. Decembra 2014 je bilo v 21 delovnih dneh kreiranih 15.199 zapisov, na dan povprečno 723,76, standardni odklon (s) je bil 183,41. V 10 prazničnih in dela prostih dneh je bilo kreiranih 472 zapisov ($\bar{x} = 47,20$, $s = 37,26$). Prisoten je pričakujoč padajoč linearni trend proti koncu meseca.

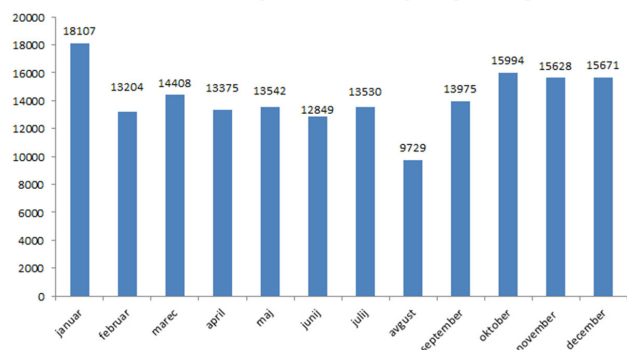
COBIB.SI (število kreiranih zapisov – december 2014)

Slika 12: Število kreiranih zapisov po dnevih, december 2014 (podatki zbrani na dan 4. 1. 2015)

Pri pregledu letnega prirasta po mesecih (padajoče, glede na število kreiranih zapisov) si sledijo januar, oktober, december, november, marec, september, maj, julij, april, februar, junij in avgust (slika 13).

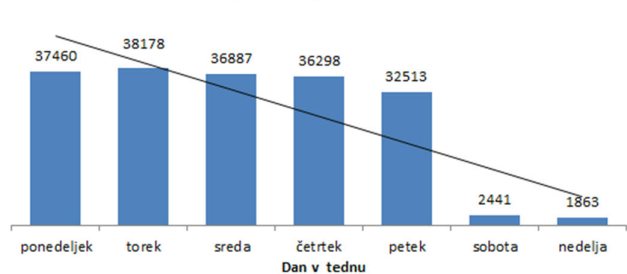
COBIB.SI 2014 (št. kreiranih zapisov/mesec)

Slika 13: Celoleten prirast po mesecih (2014)

Celoletni prirast kreiranih bibliografskih zapisov (slika 14) kaže, da je bilo skupaj ob torkih kreiranih največ zapisov, in sicer 20,57 % ($\bar{x} = 681,75$, $s = 112,84$), sledi ponedeljek z 20,18 % ($\bar{x} = 668,93$, $s = 157,33$). Ob sredo je bilo kreiranih 19,87 % ($\bar{x} = 647,14$, $s = 174,50$), ob četrtek 19,55 % ($\bar{x} = 648,18$, $s = 165,83$), ob petkih pa 17,51 % ($\bar{x} = 647,14$, $s = 194,36$) vseh bibliografskih zapisov. Zapisi, kreirani ob sobotah, predstavljajo 1,31 % ($\bar{x} = 42,82$, $s = 23,55$), zapisi, kreirani ob nedeljah, pa 1 % ($\bar{x} = 32,68$, $s = 15,49$) letnega prirasta.

Celoleten prirast po dnevih v tednu

Slika 14: Celoleten prirast po dnevih v tednu (2014)

Diskusija

Največ zapisov smo v letu 2014 (všteti vsi dnevi tedna, razen praznični) kreirali v začetku delovnega tedna, na prvem mestu je torek, sledi ponedeljek. Gledano po posameznih mesecih sta vodilna dneva po številu kreiranih zapisov ponedeljek (marec, april, september in november) in četrtek (februar, maj, avgust in oktober).

Pri pregledu celoletnega prirasta po mesecih (padajoče glede na število prirasta) si sledijo januar, oktober, december, november, marec, september, maj, julij, april, februar, junij in avgust. Avgust je mesec letnih dopustov, zato je razumljivo, da je takrat na letni ravni kreiranih najmanj bibliografskih zapisov, a se prirast kljub temu konec meseca dviguje, kar kaže, da se konec meseca katalogizatorji že vrnejo na delovna mesta.

V letu 2014 ni bilo dneva, ko v COBIB.SI ne bi beležili prirasta gradiva oz. novo kreiranega bibliografskega zapisa.

Podatke smo zbrali tekom leta 2014, zato so izpostavljeni datumi, ko so bili prikazani podatki zbrani. Absolutne številke se lahko razlikujejo od današnjega števila kreiranih zapisov po posameznem dnevu in/ali mesecu. COBIB.SI je "živa" bibliografska baza in število kreiranih zapisov se spreminja (npr. brisani podvojeni zapisi, iz prikaza smo prav tako izpustili bibliografske zapise, ki so bili vključeni v COBIB.SI zaradi ažuriranja baze ELINKS.SI, in zapise iz lokalnih baz podatkov, ki se shranjujejo na vzajemni nivo).

ZAKLJUČEK

Bibliografska baza COBIB.SI ima v slovenskem nacionalnem pomenu pomembno vlogo pri zagotavljanju razvoja in podpore vedno učeči se družbi in človeku. Gre za integriran način vodenja knjižničnih katalogov in bibliografij raziskovalcev, ki ima že 30-letno tradicijo. Bogastvo znanja, ki nastaja s popisom in dostopnostjo gradiva v sistemu COBISS, bo imelo največjo dodano vrednost, če bodo bibliografski in normativni podatki kakovostni, kar moramo zagotavljati vsi sodelujoči v sistemu COBISS.

Reference

Bibliografske baze podatkov in podatki o zalogi, 2015. [spletni dokument] Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/o_cobissu/dokumenti/STAT_PRIRAST_SI_2014_1.pdf [5. 2. 2015].

Dovoljenja za vzajemno katalogizacijo, 2015. [spletna stran] Dostopno na: <http://izobrazevanje.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=36&type=licence> [19. 1. 2015].

Normativna baza podatkov CONOR.SI, 2015. [spletni dokument]

Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/o_cobissu/dokumenti/STAT_PRIRAST_CONOR_SI_2014.pdf [5. 2. 2015].

Obvestila in novice: arhiv, 2014. [spletni dokument] Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/obvestila_novosti/arhiv.asp#2014 [5. 2. 2015].

Platforma COBISS: organizacijski model sistema COBISS, 2014. [spletna stran] Dostopno na: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm#a2 [19. 1. 2015].

Platforma COBISS: vzajemna katalogizacija, 2014. [spletna stran] Dostopno na: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm#a4 [19. 1. 2015].

Prehod na COBISS3/Katalogizacijo, 2012. [spletni dokument] Dostopno na: http://home.izum.si/IZUM/program_izobrazevanja/COBISS3_Katalogizacija/PrehodNaCOBISS3KatalogizacijoV10.pdf [5. 2. 2015].

Seljak, M., 2004. Usposabljanje knjižničarjev za delo v sistemu COBISS. *Organizacija znanja*, 9(3), pp. 121–129. Dostopno tudi na: http://home.izum.si/cobiss/oz/2004_3/html/clanek_07.html [2. 2. 2015].

ANTROPOLOGIJA INFORMACIJ

TRANSDISCIPLINARNO PODPOLJE INFORMACIJSKE ZNANOSTI

Tvrtko-Matija Šercar

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
tvrtko.sercar@izum.si

Izvleček

Antropologija informacij in tehnologij ter kiborška antropologija v tem hipu nastajata po stranski poti. Antropologija informacij in tehnologij je uporaba antropološkega pristopa v informacijski znanosti, velja pa tudi obratno: informacijska znanost naj bi bila ena izmed najpomembnejših antropoloških znanosti. Na osnovi nekaj primerov so predstavljene tradicionalna antropologija, nova antropologija informacij in tehnologij ter kiborška antropologija. Interpretativni modeli tradicionalne antropologije, ki so jo pripeljali v stanje globoke krize, so nerazdružljivo povezani z belim moškim pripadnikom vladajočega razreda v državah razvitega Zahoda kot subjektom antropologije. Posebej je izpostavljen prispevek žensk k prevladujoči krizi, v katero je zapadla tradicionalna antropologija zaradi androcetričnosti, seksizma, rasizma in ideološkega značaja prevladujočih antropologij. Antropologija informacij je bolj interpretativna kakor eksperimentalna znanstvena disciplina, obsega pa informacijsko ravnanje in informacijsko kulturo. Biološka antropologija kot vrsta tradicionalne antropologije se ukvarja z odnosom med človekom in drugimi živimi bitji, predvsem živalmi, kiborška antropologija pa se po teoriji omrežnih dejavnikov (angl. *Actor Network Theory* – ANT) ukvarja z odnosom med človekom in kibernetičnimi organizmi oziroma med človekom in tehnologijo kot človekovo stvaritvijo. Ustanovitveno besedilo kiborške antropologije je *A Cyborg Manifesto* Donne Haraway (1985).

Ključne besede

tradicionalna antropologija, antropologija informacij in tehnologij, kiborška antropologija

Abstract

The emergence of information and technology anthropology, and cyborg anthropology at this point runs along a side route. Anthropology of information and technology is the use of the anthropological approach in information science and vice versa, information science should be one of the most important anthropological sciences. Based on a few cases, traditional anthropology, the new anthropology of information and technology, and cyborg anthropology are introduced. The interpretative models of traditional anthropology, which have led it to a state of deep crisis, are inextricably linked with the male members of the white ruling class in the developed countries of the West as a subject of anthropology. Particularly highlighted is also the contribution of women to the prevalence of the anthropology crisis, in which traditional anthropology was pushed due to androcentricity, sexism, racism and the ideological nature of the anthropology of "mainstream". Anthropology of information is more an interpretative than an experimental discipline, encompassing information behavior and information culture. Biological anthropology as a type of traditional anthropology deals with the relationship between man and other living beings, especially animals, whereas cyborg anthropology, according to the theory of network actors (*Actor Network Theory* – ANT), deals with the relationship between man and cybernetic organisms, or between man and technology as a human creation. The founding text of cyborg anthropology is *A Cyborg Manifesto* by Donna Haraway (1985).

Keywords

traditional anthropology, information and technology anthropology, cyborg anthropology

Članek je del rokopisa knjige *Informacijska znanost na dvosmernih mostovih: Collectanea Theoretica Informatologica*. V rokopisu je sicer precej elementov antropološkega pristopa, ki je v informacijski znanosti neizogiben. Gre za uvodno informacijo o antropologiji informacij in kiborški antropologiji.

IZHODIŠČE

Izhodišče bolj osredotočenega in sistemiziranega premišljanja o antropologiji informacij in tehnologij (v nadaljevanju: antropologija informacij) naj bi bile naslednje zahteve, ugotovitve in domneve:

- Naloga znanosti naj bi bila iskanje skritega, vendar ljudje lahko ugotovimo le tisto, kar je materialni izraz skritega, o namerah pa lahko le domnevamo, saj so skrite v srcu. V 1 Sam 16, 7 je zapisano: "7 Zares, GOSPOD ne vidi, kakor vidi človek. Človek namreč vidi, kar je pred očmi, GOSPOD pa vidi v srce."
- Navdih za številne projekte človekovega odrešenja skozi zgodovino je v domnevi, da je človek bolj slabo kot dobro bitje. ⁵ GOSPOD pa je videl, da na Zemlji narašča človekova hudobija in da je vse mišljenje in hotenje njegovega srca ves dan le hudobno. ⁶ GOSPODU je bilo žal, da je naredil človeka na Zemlji, in bil je žalosten v svojem srcu." (1Mz 6, 5–6) Če bi bil človek stoddostno dobro bitje, bi bila sleherni ideja o odrešenju brezpredmetna in odveč; prav tako ne bi bile potrebne božje prepovedi in tudi ne sistemi vrednot; potreben ne bi bil niti moralni in pravni red za preprečevanje medsebojnega uničevanja posameznikov in skupin z izjemo socialnih revolucij in vojn med narodi in državami, ki jih ne moremo preprečiti. V Sod 21, 25 je zapisano: "25 Tiste dni ni bilo kralja v Izraelu; vsak je delal, kakor je bilo prav v njegovih očeh." Največje licemerstvo ljudi je v tem, da se imamo za vernike, moralnega učenja vere pa ne spoštujemo in je zato potrebna posvetna oblast. Izraelci so zahtevali od Samuela, da jim da kralja, s tem pa so zavrgli Gospoda, naj ne bo kralj nad njimi (1 Sam 8, 7). V nadaljevanju predstavi Samuel neprijetne strani kraljevske oblasti, kot sledi. "11 Rekel je: "To bodo pravice kralja, ki bo kraljeval nad vami: Jemal bo vaše sinove in si jih postavljaj na svoj voz in na svoje konje, da bodo tekli pred njegovim vozom. 12 Postavljal si jih bo za tisočnike in petdesetnike; orali bodo njegovo ornico, želi bodo njegovo žetev in izdelovali njegovo bojno opravo in njegovo vozno opremo. 13 Vaše hčere pa bo jemal, da bodo mešale mazila, kuhale in pekle. 14 Vaše najboljše njive, vinograde in oljčne nasade bo jemal ter jih dajal svojim služabnikom. 15 Od vaših posevkov in od vaših vinogradov bo pobiral desetino in jo dajal svojim dvorjanom in služabnikom. 16 Vaše najboljše hlapce in vaše dekletke, vaše vole in osle bo jemal, da bodo opravljali njegov posel. 17 Od vaše drobnice bo pobiral desetino, vi sami pa mu boste sužnji. 18 Tisti dan boste vpili zaradi svojega kralja, ki ste si ga izvolili, a GOSPOD vam tisti dan ne bo odgovoril. 19 Ljudstvo pa ni hotelo poslušati Samuelovega glasu."
- Izključiti je treba absolutizirano antropocentričnost.
- Upoštevati je treba dejstvo, da človek kot biološko bitje narave sodi tudi v cesarstvo živali in da to dejstvo terja sočuten odnos do drugih živih bitij.
- Vključiti je treba tehnocentrično idejo o človeku kot tehnološkem "bitju orodja"; orel je razvil popoln vid, človek vida ne razvija, temveč mora izumiti očala, teleskop, mikroskop ... kot nadomestna orodja in sredstva za izboljšanje vida do neslutnih razsežnosti, vključno z računalniško tehnologijo in tehnologijo navidezne resničnosti in prisotnosti na daljavo ... Z napravami za letenje leti, s plovili pluje, s potapljaškimi napravami in podmornicami se potaplja, z amfibijami hodi, pluje in leti itd.
- Upoštevati je treba spoznanje, da žival živi v svojem okolju, človek pa v umetnem svetu, ki ga je sam oblikoval: v porodnišnici, domu, jedilnici, na stranišču, v spalnici, mestu, na ulici, v šoli, na delovnem mestu, v avtomobilu, na vlaku, letalu, v vesoljski ladji, na kolesu, v športnem objektu, telovadnici, gledališču, kinu, gostilni, cerkvi, bolnišnici, negovalnem domu, zdravilišču, na pokopališču ... Ob izgradnji umetnega sveta pa neobrnjivo spreminja in uničuje naravno okolje. Tam, kjer je večji del leta vroče in neprijetno, smo npr. lahko ves čas v klimatiziranih prostorih: iz klimatiziranega stanovanja gremo lahko v klimatizirano garažo, nato v klimatiziran avto, potem pa spet v klimatizirano garažo na delovnem mestu, v klimatiziran poslovni objekt, dvigalo, pisarno, okrepčevalnico in nazaj domov, ne da bi bili en sam trenutek v naravnem okolju. Nobelov nagradjenec Herbert Simon (1996) je znan predvsem po imenitni knjigi o znanostih umetnega. Čeprav je glavna ugotovitev v knjigi, da človek živi v umetnem svetu, ki si ga je sam ustvaril, Simon bodisi zaradi nepoznavanja bodisi zaradi namernega neupoštevanja in ideološkega slepila ne citira Karla Marxa, očeta moderne filozofije tehnologije in teorije človeka kot *homo faberja*. Marx se je rodil v Trieru, centru vinske pokrajine Mosel; tam je imel priložnost opazovati, kako Nizozemci dobesedno ustvarjajo ozemlje svoje dežele na osnovi sistema polderjev. Do danes so približno polovico oziroma 20.000 km² Nizozemske izgradili s svojimi rokami. Z vidika citiranja obstoječih relevantnih virov niti Marx ni nedolžen, saj vemo, da se je dober del svojega intelektualnega življenja mudil v knjižnici Britanskega muzeja (British Museum), vendar ni prebral zelo zanimive Mackayjeve knjige (Mackay, 1841), v kateri je Mackay predstavil nastajanje finančnega kapitalizma na primeru zgodbe o Johnu Lawu, ki je v začetku 18. stoletja v Franciji uvedel papirni denar (Velika Britanija in Nizozemska sta ga že imeli) in z zlomom neločljivo povezan trg vrednostnih papirjev, kot primera neumnosti množic; šlo je za delnice banke in monopolne družbe za trgovino v Louisiani. Prav tako ni upošteval Butlerjeve (Butler, 1863) kritike darvinizma s stališča

teorije človeka kot tehnološkega bitja orodja.

- Poleg dejstva, da človek živi in umira v umetnem svetu in kulturi, ki si ju je sam oblikoval, in to s stroji in kibernetičnimi organizmi (kiborgi) vred, je treba upoštevati, da je neredko tudi sam sestavljen iz umetnih delov. Moderna zahodna znanstvena medicina omogoča pravo umetno restavracijo telesa z uporabo očal, kontaktnih leč, slušnih aparatov, umetnih zob ter umetnih sklepov, rok in nog ... in z estetskimi operacijami obraza, dojk, zadnjice, trebuha ... Če bi vse, kar je medicinsko umetno, abstrahirali, bi bili priče grozljivemu prizorišču in uresničitvi slike Doriana Graya ter vidnemu telesnemu izrazu zavednega (Dethlefsen in Dahlke, 2011). Upoštevati je treba, da je telo minljivo, zavedno, ki sestoji iz informacij, pa večno. Eshatološki pregovor Jezusa Kristusa po sinoptičnih evangelijskih Mt 24, 35, Mr 13, 31 in Lk 21,33 se glasi: "Nebo in zemlja bosta prešla, moje besede pa nikakor ne bodo prešle." Vsebinsko zavednega (psiha) in življenja (duh) so informacije, ki se manifestirajo v telesu, niso pa produkt materialnega telesa. Informacija je pomen, nosilec informacij pa je le materialni izraz informacij kot pomenov. V začetku je bila informacija – svetloba kot enotnost mavričnih barv. Tema (senca) je rezultat spoznanja na osnovi polarnosti, čeprav je sestavni del enotnosti. Tema polarnosti je prisotna v pripovedi o postanku (1 Mz 1,1–11,32) od samega začetka, ki govori o polarnostih: svetloba-tema, voda-kopno, Sonce-Mesec. Polarnost obstaja že v raji in je izražena z dvema drevesoma – drevesom življenja in drevesom spoznanja. Adam je izvorno androgin – celosten človek, ki živi v enotnosti zavednega. Tudi Adam in Eva sta še dela celostnosti raja. Šele kača obljublja, da jima bo sad z drevesa spoznanja podaril sposobnost razlikovati med dobrim in zlim – sposobnost spoznanja skozi polarnost. Simbol enotnosti je točka (omega). Polarna zavest ne more zadeti točke oziroma enotnosti. Ne zadeti točke pa pomeni zgrešiti, tako da je polarnost samo drug izraz za greh. Človek se rodi s polarno zavestjo, ki predstavlja (krščanski) pojem podedovanega (vzhodnega) greha. Kot pripadniki zahodnega kulturnega kroga imamo resne težave z nasprotnimi arheptipskimi analogijami. Bojimo se čustev, nezavednega, zla, teme, smrti in zavračamo sanje in iracionalno. Sanje nas peljejo v področje senc, kjer doživljamo nedoživeto, vračajo nam ravnovesje. Z dnevnim (zavednim) delom si prizadevamo odkriti, odkod prihajajo naši strahovi; problem dnevnega (zavednega) je v enostranskosti. Rešitev ni v "ali-ali", temveč v "tako ... kot tudi ..." (Dethlefsen in Dahlke, 2011) – v ravnovesju in enotnosti. Rojstvo (bujenje) in smrt (sen kot majhna smrt) sta eno; dva nasprotna koščka razklane resnice se delita verižno naprej, podobno kot pri jedrski cepitvi. Samo Gospod je absolutna enotnost – naše bivališče je dvojno. "14 Nasproti zlu je dobro,

nasproti smrti življenje, tako je nasproti pobožnemu grešniku. 15 Tako glej na vsa dela Najvišjega: po dve in dve, eno nasproti drugemu." (Sir 33, 14–15) Vendar:" 24 Vse stvari so po dvojce, druga drugi ustrezajo in nobene ni ustvaril nepopolne (*nekoristne*). 25 Ena stvar podpira (*utrjuje*) dobre lastnosti druge. Kdo bi se mogel nagledati njegove slave?" (Sir 42, 24–25) Ena stvar ne gre brez druge. Resnica, ki dva drži skupaj, je vedno troedina (teza, antiteza, sinteza): eden, drugi in zveza, tj. ljubezen med njima, zvezo pa lahko poruši sovrašтво, zlo, ki poneverí vez in postavi enega proti drugemu. Tako imamo resnico brez ljubezni (vera demonov) ter ljubezen brez resnice (človekoljubje demonov) (Hadjadj, 2012).

- Treba je upoštevati tudi dejstvo, da socialna in kolektivna inteligentnost nista izključni človekovi mentalni sposobnosti ter da je človek del družbe in zgodovine, ki ga obe oblikujeta, čeprav ju oblikuje on sam.

TRADICIONALNE ANTROPOLOGIJE

Landmann (1969) med tradicionalne antropologije prišteva: mitološko (predfilozofsko) antropologijo, religijsko antropologijo, filozofsko antropologijo, psihološko antropologijo, biološko antropologijo, razumarsko antropologijo, kulturno antropologijo itd.

Predfilozofska antropologija (mitologija) je bila antropomorfična. Šlo je za implicitno antropologijo. Človeška podoba je bila prisotna v prvi religiji, umetnosti, običajih, morali, v sleherni obliki kulture. Po judovski religiji se je človek zavedal svoje majhnosti in šibkosti v odnosu do velikosti in moči narave in vesolja. Vendar ima človek zavest, narava pa kljub svoji velikosti in moči o tej velikosti in moči "ne ve" nič. Na podlagi svojega vedenja, pa čeprav o svoji majhnosti, je človek močnejši kakor vesolje. Antropomorfizem je bil posledica človekove zavesti. Človek si je tudi bogove predstavljal kot ljudi, tako da je bil tudi sam podoben bogovom; zato lahko govorimo tudi o teomorfizmu in ne le o antropomorfizmu. Za zgodnjega primitivnega človeka je bil odnos do narave in vesolja (nebes) ter do drugih živih bitij, živali in rastlin bistvenega pomena. Po stari indijski kulturi predstavljajo rastline, živali in ljudje (kot bitja) veliko demokratično skupnost, posameznik je stopljen z vesoljem. Na pristnem čutu sorodstva človeka z živalmi temelji tudi primitivni totemizem.

Grki so izpostavljali pojem posamičnega, človeka pa kot posameznika, ki v odnosu do sveta kot subjekt do objekta postavlja temelje znanstvenega spoznanja. Sveto pismo Stare zaveze pozna kolektivistično idejo družbene osebnosti (franc. *personnalité corporative*). Bog je v judovski, krščanski in islamski religiji človeku prepovedal jesti sadove z drevesa spoznanja. V krščanstvu je znanje

nekaj povsem nepopolnega. Človek naj bi veroval, ljubil in se nadejal. Grki pa so postavili temelje antropologije razuma. Po Platonu je razum del duše. Po Descartesu, ki je oče novoveškega racionalizma, je duša le razum. Po Pascalu je človek šibka trska narave. Za Linnéja je človek *animal rationale*, *zoon logikon*, *homo sapiens*. Vendar človek ni le del narave (vesolja). Nemški klasični idealizem s Heglom na čelu je človeka umestil tudi v zgodovino.

Dualizem razuma in narave je posebno vprašanje. Med idejami in stvarnostjo je prepad (Platon), v religijah sta med bogom in svetom človek in njegova duša. Temu dualizmu ustrezata metafizika in antropologija. Ta dualizem pomeni tudi začetek moderne antropologije kot naturalizma in spiritualizma.

Antropologije razuma so tudi dualistične. Človek ima razum, vendar ne predstavlja izključno bitja razuma. Razum je nasprotje življenja. Razumsko stran proučujejo filozofija in druge duhovne znanosti na področju humanistike. Življenjsko stran v človeku kot živem bitju pa proučujeta biologija in psihosomatska medicina.

Primarno je človek živo bitje in predmet biološke antropologije. V kontinuumu cesarstva organizmov, za katelega je značilen tudi kontinuum inteligentnosti, je človek samo ena izmed vrst živih bitij. Šele ko se ta področja povežejo, dobimo celoto: človeka. Biološka antropologija močno nasprotuje vsem antropologijam razuma ter tudi religioznim antropologijam.

Stališče do razuma je merilo za razvrščanje antropologij. Glede stališča do človeka in živali je krščanstvo poleg dualizma boga in sveta tudi dualistično. Linné je v sistemu narave (1766) človeka postavil na mesto prvega primata med sesalci in ga poimenoval *homo sapiens*. Tako je v biološko antropologijo uvedel staro antropologijo razuma. Človek ni definiran po fizičnih značilnostih, temveč po razumu. Človeškega cesarstva ni – obstaja le cesarstvo živali. Kljub temu človek ne sodi v živalsko cesarstvo, marveč predstavlja njegov vrhunec. Šele pri Darwinu je prevladala ideja genske enotnosti. Ideja evolucije ima dolgo zgodovino. Nekateri predsokratiki so bili evolucioniisti, Ksenofont v geogoniji, Empedoklej v zoogoniji, Anaksimander v antropogoniji. Demokrit je razvil filozofijo narave, rimski pesnik in filozof Lukrecij pa je napisal obsežno, poučno pesem *De rerum natura*. Krščanstvo je postavilo teorijo človekovega padca. Darwin je utemeljil teorijo evolucije (vzpona) na podlagi selekcije in kavzalno-mehanskega razvoja. Po Malthusu se človeštvo bori za obstoj v družbi in za svoje mesto pod Soncem. Po Darwinu se boj za preživetje vodi v živalskem cesarstvu, vendar je leta 1859 (kot pobožni anglikanec) zapisal: "Light will be thrown on the origin of man and his history." (Svetloba bo padla na poreklo človeka in njegovo zgodovino.)

Ugotovitev, da je človek nastal iz živali, najdemo v delu *The descent of man* iz leta 1871. Pravzaprav se je darvinizem uveljavil šele po ugotovitvi Ernsta Haeckla, da je antropologija del zoologije. Človek je v osnovi žival. Ernst Heinrich Philipp August Haeckel, tudi von Haeckel, nemški biolog, naravoslovec, filozof, zdravnik, umetnik, je v biologijo uvedel mnoge nove izraze, kot so ekologija, filum in filogeneza. Prav tako je znan po svojem prispevku k razvojni biologiji. Kot zagrizen zagovornik Darwinove teorije evolucije je razvil teorijo rekapitulacije, ki pravi, da je ontogeneza kratka rekapitulacija (povzetek) filogeneze.

Tudi Nietzschejeva teorija o nadčloveku v Zaratustri je pod vplivom darvinizma, čeprav je Nietzsche pogosto govoril proti Darwinu. Nadčlovek je opravil pot od črva do človeka, čeprav smo po Nietzscheju mnogi še vedno "črvi". Pisec spisa o Jobu v Svetem pismu Stare zaveze tudi primerja človeka s črvom. Tako je v Job 25, 6 zapisano: "/.../ koliko manj človek, ta črv, sin človekov, ta glista!"

Medtem ko so živali prilagojene za preživetje v običajnih situacijah v svojem neposrednem življenjskem prostoru (habitatu), so njihove možnosti preživetja naravnih katastrof minimalne. Človek kot neprilagojeno bitje pa se je sposoben uspešno soočiti z naravnimi spremembami glede klime in hrane ter s pojavom novih sovražnikov v okolju. Človek je z rokami, inteligentnostjo, ustvarjalnostjo in duhom izgradil lastni umetni svet in kulturo za preživetje v naravnem okolju. Za razliko od živali je človek, kot rečeno, neprilagojeno bitje s sposobnostjo ustvarjalnega odgovora na spremembe znotraj sebe samega kot utelešene bitja in zunaj v naravnem okolju ter umetnem okolju kot svoji "drugi naravi". Umetno okolje je ustvaril sam s svojo ustvarjalnostjo, ki naj bi bila analogna ustvarjalnosti same narave in boga oz. bogov.

Kot rečeno, je človek s stališča biološke antropologije za razliko od živali neprilagojeno bitje. Od živali se razlikuje glede razvoja, spolnosti in razmnoževanja ter odprtosti, ki temelji na njegovi neprilagojenosti. Sleherni človek je posameznik s subjektivnimi mentalnimi sposobnostmi, poleg tega pa tudi pripadnik različnih socialnih skupin, ki oblikujejo razmeroma različne kulturne vzorce. Kot takšen je človek predmet kulturne antropologije, ki vključuje kulturno ustvarjalnost, nedovršenost, svobodo in samouresničevanje. Kot individualno bitje ga oblikuje kultura. Je torej bitje kulture, družbeno bitje, bitje zgodovine, tradicije, brez katere ne more obstati. Tradicija ni "pepel", temveč "ogenj", ki ga prenašamo.

Fichte pravi, da je človek le med ljudmi človek.

Po Marxovi sociologiji je na tem svetu vse narobe. Filo-

zofsko-ideološka vest je lažni izraz razrednega položaja posameznika v družbi. V klasični nacionalni ekonomiji ima človek naravne potrebe, ki jih lahko bolje ali slabše zadovoljuje. Človek ni bitje narave. Od živali se razlikuje po tem, da svoje zunanje življenjske okoliščine sam vzpostavlja, izdeluje sredstva za proizvodnjo ter proizvaja blago (je bitje orodja, tehnološko bitje, posledica tega pa je tehnološki determinizem), hkrati pa ga okoliščine, ki jih ustvarja sam sebi, morijo in uničujejo. Kot posamično bitje mora delati. Pri tem ne gre le za neprijetno nujo, temveč za iluzijo samouresničevanja. Predmet umetnosti nastaja tako, da ga publika, ki ima čut za lepo, prepozna kot umetnino. Enako je tudi materialna proizvodnja odvisna predvsem od potrošnje oziroma od potrebe po potrošnji. Proizvodnja proizvaja predmete za subjekte, vendar proizvaja tudi subjekte za predmete. Človekova narava je posledica njegovega spontanega dela. Človek se oblikuje kot ekonomski subjekt, podobno se oblikuje tudi zunaj ekonomskega področja. Podobno, kot je začel hoditi pokončno, lahko tudi na drugih področjih uresniči svojo voljo. Po Marxu je gonilo človeškega ravnanja v tem svetu volja do lastnine, medtem ko je po Nietzscheju gonilo volja do moči, po Freudu libido, po Adlerju rekompensacija, po Franklu volja do smisla. Po Jezusu Kristusu naj bi naše ravnanje vodila ljubezen in sočutje. "Maščevanje" je Gospodovo, človeka lahko le ubije. Za človeka je maščevanje prekletstvo. V Verdijevi istoimenski operi se hoče Rigoletto maščevati vojvodi, ki je zapeljal njegovo hčer Gildo, vendar naročeni ubijalec ne ubije vojvode, temveč mlado dekle.

Po moderni psihološki teoriji (Furby, 1978) je tudi identiteta posameznika v zahodni kulturi povezana z lastnino. Lastnina je temelj tistega, kar smo. Motivacija za inovativnost in podjetništvo naj bi izhajala iz moči zavesti osebne lastništva.

Navedene teorije so redukcioniščne, saj lahko vsa našta gonila upravljajo naše ravnanje, vsako posebej ali v kombinaciji. Razen ljubezni, ki je utopični projekt smisla, vsa druga našta gonila delujejo brezhibno.

Po Kierkegaardu lahko sleherni posameznik prevzame odgovornost samo zase. Izbira lahko med Jezusom Kristusom in Adamom, med večnim odrešenjem in minljivo srečo. Obstaja le svoboda izbire med že danimi vrednostmi, ne pa svoboda lastnega samooblikovanja.

K antropologiji pelje veliko poti (Landmann, 1969). Človekovo mišljenje od davnine vključuje antropološki pristop, saj je človeku bil, je in bo najbolj zanimiv prav on sam – človek. Čeprav niso vse filozofije izrecno antropološke, vendarle vsaka vključuje projekt človeka in s tem antropološko stališče. Heraklit je rekel: "Jaz proučujem samega sebe." Vendar so dejanski antropološki

obrat izvedli sofist, ki so bili prvi kulturni antropologi. Sokrat kot prvi pravi etik zapoveduje: "Spoznaj samega sebe." Tako se je glasil slavni napis na Apolonovem hramu v Delfih. Protagorov izrek je, da je človek merilo vseh stvari. S tem so bili postavljeni temelji fenomenalizma, antropocentrizma in hominizma. Kakšno je vino samo po sebi, ne moremo vedeti.

V srednjem veku je človek iskal resnico v religiji in bogu, od renesanse naprej pa se na novo spoznava iz samega sebe. Začetek filozofske antropologije predstavlja delo *Oratio de hominis dignitate* Giovannija Pica della Mirandole iz leta 1486. Zanj sta možna medsebojno razumevanje in strpnost med različnimi religijami, ki izhajajo iz enotne duhovne dediščine novoplatonizma (Pico della Mirandola, 1997). Pojem antropologije je leta 1596 uvedel protestantski humanist Otto Casmann v istoimenski knjigi. Descartesov racionalizem, ki se ukvarja z razumom in zavestjo, ne pa s človekom, je bil korak nazaj. Po Kantu so za "prvo filozofijo" (metafizika), etiko in teologijo glavna naslednja tri vprašanja: Kaj lahko spoznam? Kaj moram početi? Čemu se lahko nadejam? Vsa ta tri vprašanja lahko združimo v eno samo vprašanje: Kaj je človek? Po Marxu je človek družbeno-zgodovinsko bitje. Zgodovina je vmesna faza odtujitve (nem. *Entfremdung*) človeka od samega sebe. Njegova slika zgodovine je linearno teleološka. Zgodovina ima vnaprej določen cilj in lahko rečemo, da se je Marx od Hegla vrnil k Herderju. Po Johannu Gottfriedu Herderju (1744–1803), nemškemu pesniku, prevajalcu, teologu in filozofu, je filozofija zgodovine (pojem, ki ga je pred njim uporabil že Voltaire) posebna disciplina. Zgodovina je "umna". Vsako zgodovinsko obdobje ima svoj pomen. Treba ga je opazovati kot celoto in tolmačiti iz realnega zgodovinskega toka. Zgodovina je rezultat medsebojnih odnosov človeške in zunanje narave. Ljudje izpolnjujemo svojo humanost v danih naravnih pogojih. Narodi imajo prirojene lastnosti, podobno kot osebe. Vsak narod ima duh in poslanstvo ter pravico do eksistence in nacionalnega gibanja. Vse to je dano narodu (od boga) enkrat in za vselej. S to teorijo je Herder sprožil razvoj modernih nacionalizmov. Končni cilj ni brezrazredna družba, temveč vrnitev človeka k samemu sebi, k tistemu, ki ga je z odtujitvijo izgubil. S tem bo iz predzgodovine stopil v zgodovino, v odprto družbo svobodnih posameznikov, ki ne bodo več delavci (blago), temveč ustvarjalci znanosti, umetnosti in kulture v cesarstvu duha in svobode. Človek se bo rešil prisilnega dela, saj je delo po judovskem verovanju kazen za greh. Na ta način bo po Sartrovem antropološkem tolmačenju marksizma človek ponovno zavzel svoje mesto v svetu. Kritika kapitalizma mladega Marxa po tolmačenju Herberta Marcuseja ni nacionalna ali ekonomska, marveč izhaja iz idealne slike (eshatološke utopije!), ki je polna svobodne uresnitve najboljših moči človekovega bitja. Podobno tolmačenje najdemo tudi pri Karlu Popperju

(Popper, 1945). Popper predstavnikom liberalnega kapitalizma pokaže, kako je Marx velik ideološki sovražnik, ki se ga ne sme podcenjevati. Po Trstenjaku (Trstenjak, 1985) je marksistična utopija zelo podobna krščanski eshatološki utopiji. Marx, kot je sam zatrdil, si ni izmislil socializma, temveč je tovrstna učenja opisal, prepričan pa je bil, da je iznašel "znanstveno" pot, ki izključno pelje k temu "cilju zgodovine". Največja Marxova napaka (kot tudi napaka Hegla, Malthusa, Darwina in podobnih mislecev) je njegovo prepričanje, da je zaupnik previdnosti, da pozna zakone zgodovine, da zlo izvira iz zasebne lastnine in da trpljenje proletariata dialektično pelje v brezrazredno družbo (Hadjadj, 2012). Toda zgodovina je slepo, naključno dogajanje brez zavestnih načrtov in preudarnih družbenih akcij. Kot vemo danes, je zgodovinska praksa nedvoumno pokazala, da se je Marx zelo uštel. Če povežemo socialno učenje Jezusa Kristusa in druge podobne družbene nauke z mirno demokratično potjo, pridemo do vsebinskega in izvedbenega modela za alternativni izhod iz obstoječega, moralno nesprijemljivega in za večino ljudi neznosnega stanja sodobne družbe, seveda, če si ga začrtamo kot namen organiziranega političnega in družbenega procesa. Namenskost je vselej odločilna za izsledek. Ideologija dobrega, ki se pri uresničevanju opira na nasilje, neizogibno vodi v totalitarizem. Lenin in Stalin sta se pri izgradnji sovjetskega totalitarizma komunističnega tipa hinavsko sklicevala na Marxa in zgodovinsko kompromitirala avtentični marksistični humanizem pred najširšo mednarodno javnostjo za vedno. Po istem mentalnem vzorcu pa razglasi Francis Fukuyama (1992), eden izmed "modrecev", ki tudi "vse ve", neoliberalizem v imenu kapitalistov za konec zgodovine. Fukuyama (1992) pravi, da pojem "konec zgodovine" ni nov, saj ga poznata Marx in Hegel. Priče smo ne samo koncu hladne vojne, pač pa tudi koncu zgodovine kot takšne. To je končna točka ideološkega razvoja človeštva in univerzalizacije zahodne liberalne demokracije kot dokončne oblike upravljanja človeške družbe. Skratka, gre za zmago Zahoda. Diez (2014) ugotovi, da ni bilo tako: "Zgodovina se je preprosto nadaljevala in se ni hotela umakniti."

Kritiko Fukuyamove evforije do liberalne hegemonije kot novega evangelija poda Jacques Derrida (1994). Derrida pravi, da v zgodovini Zemlje in človeštva v imenu ideala liberalne demokracije nikoli ni bilo prizadetih toliko ljudi zaradi toliko nasilja, neenakosti, izključenosti, lakote in s tem gospodarskega zatiranja. Namesto da bi peli hvalnice prihodu ideala liberalne demokracije in kapitalističnega trga v evforiji, povezani s koncem zgodovine, namesto da bi praznovali konec ideologij in konec velikih emancipacijskih diskurzov, ne bi nikoli smeli spregledati očitnega makroskopskega dejstva, ki ga predstavljajo nešteti primeri trpljenja. Stopnja napredka nikomur ne dovoljuje prezreti, da še nikoli doslej, v absolutnih številkah, na Zemlji ni bilo toliko moških, žensk in otrok podjarmlje-

nih, sestradanih in uničenih. Branko Milanović (2012), glavni analitik Svetovne banke in predstavnik drugega ideološkega tabora, tudi ugotavlja, da delitev bogastva v celotni zgodovini nikoli ni bila tako nepravilna kot danes ... K temu dodaja, da je zato razpadla tudi SFRJ. S tem namiguje na možnost črnega scenarija tudi širše. Nepravilne države neizogibno propadajo. Podobnega mnenja je tudi Aleš Štrancar (2012), uspešni slovenski podjetnik, doktor znanosti in docent na Biotehnični fakulteti Univerze v Ljubljani. Kapitalizem je postal brutalen. Nikoli ni bilo takšnih razlik med bogatimi in revnimi. Te razlike se še povečujejo. Na površje so prišli ljudje z brezmejnimi pohlepi in brez kančka morale. Pošteno delo in trud nimata skoraj nobene vrednosti. Vse, kar velja in je dobro plačano, je obračanje denarja. Potem ko so banke porabile svoj denar in denar varčevalcev, so pritisnile na politiko, ki v imenu kapitalistov upravlja državo, in dobile nov denar davkoplačevalcev. Temu pravijo dokapitalizacija. Dejstvo, da država bankam daje denar davkoplačevalcev, je državni kriminal. V času Rooseveltovega New Deala je bil sprejet zakon, ki je bankam prepovedoval, da bi pri špekulativnih investicijah uporabljale denar varčevalcev. Ta zakon je (Pomni!) demokratski predsednik Clinton pod pritiskom bank, ki so v svojih špekulacijah že globoko zabredle, razveljavil. S to potezo je sprožil dolžniško krizo. To je bila usodna napaka politike, saj je s tem postala ujetnik sodobne industrije bankirjev in finančnikov. Ker denarja državljanov, za katerega naj bi jamčila država, ni bilo več in da bi prikrila resne probleme (Kateri politik bi si upal priti pred varčevalce in povedati, da je njihov denar zakockan?), je politika začela zadolževati državo. Krog se je zaprl in nastala je sedanja kriza. Interes finančnikov je vedno, da se čim več neumnosti, ki jih počnejo banke, prenese v breme davkoplačevalcev (Drenovec, 2013). Značilen je tudi primer Izraela (Goldstein, 2012). Od ustanovitve države Izrael leta 1948 do leta 1977 so bile nepretrgoma na oblasti socialdemokratske stranke in koalicije, ki so imele podporo močnih sindikatov in so veliko vlagale v socialno skrb, javno zdravstvo in druge družbene službe, visok progresivni davek pa je preprečeval velike zasluge. Socialne razlike niso bile velike in nezadovoljstva množic ne glede na majhno gospodarsko rast ni bilo. Leta 1961 je bila plača direktorja večje tovarne približno 2,7-krat večja od plače kvalificiranega delavca. Od leta 1977 so na oblasti desničarske stranke, ki negujejo neoliberalni kapitalizem. Socialni transferji in davki na velike zasluge so se postopoma zmanjševali, počasi so ukinjali podporo kolektivističnim gospodinjstvom (t. i. kibuci) in poceni stanovanjskemu gradbeništvu, plače pa so rasle počasneje od najemnin in drugih življenjskih stroškov. Cena gospodarske rasti so bile vse večje socialne razlike. Visoko pozicionirani menedžer v močni družbi danes zasluži 90- do 95-krat več od delavca v isti družbi. Slogani šotorskih demonstracij v Tel Avivu julija in septembra 2011, ki se jih je udele-

žilo približno 300.000 oziroma 450.000 demonstrantov, so bili: "Hočemo socialno pravičnost!", "Mi smo za bolj human Izrael!" in "Hočemo pravično državo!". Socialni problemi pa so hitro padli v senco vojne nevarnosti, ki se je kmalu pojavila po (insceniranem, tako namreč oblast najlažje preusmeri energijo množic s socialnih problemov na "višje nacionalne interese") obmejnem incidentu na jugu države (Goldstein, 2012). Ta scenarij je tako hvaležen, preprost in učinkovit, da ga politične oblasti v vseh državah po potrebi rade uporabljajo. Po Kleinovi (Klein, 2008) je razmerje med najnižjo in najvišjo plačo v ZDA celo 1 : več kot 400! Mariborske vstaje in demonstracije v drugih mestih v Sloveniji proti partitokraciji in oblasti koruptivnih političnih elit konec leta 2012 so bile tudi socialno obarvane. Pred izbruhom globalne finančne krize sta bili Islandija in Irska uspešni državi; stopnja njune gospodarske rasti je bila med 5 in 8 %. Imeli pa sta neizmerno prevelika bančna sektorja glede na BDP. Kot je znano, je obe državi doletela domača bančna kriza in sta morali poskusiti sanirati banke. Vzroki krize so bili v tem, da je hitra kreditna ekspanzija temeljila na kratkoročnem zadolževanju na medbančnem trgu namesto na depozitih. Glavno kreditno zavarovanje islandskih bank je temeljilo na delnicah podjetij, glavno kreditno zavarovanje irskih bank pa večinoma na nepremičninah (zemljiščih in stanovanjih), katerih vrednost je bila precenjena. Islandske banke so med ekspanzijo odpirale podružnice tudi v tujini, predvsem v Veliki Britaniji in na Nizozemskem. Da bi obvarovali domače banke pred neposrednimi terjatvami in tožbami iz tujine, so jih preimenovali in ustanovili nove banke. Nastal je meddržavni spor. Irska se je odločila za slabo banko NAMA, ki je postala operativna septembra 2009. Glavni nalogi irske slabe banke NAMA sta bili: s popustom odkupovati kredite, ki so jih poslovne banke dale nepremičninskim podjetjem, in sicer v zamenjavo za državne obveznice, ter dokapitalizirati poslovne banke. Ne glede na različne scenarije so stroški sanacij bank v obeh državah zelo podobni. Irska bančna kriza se je izkazala kot najdražja bančna kriza v razvitih državah v zadnjih 40 letih. Izkazalo se je, da slaba banka težko posluje brez izgube. Če je namreč popust pri nakupu nasedlih nepremičninskih odkupov prenizek (nižji od 50 %), to pomeni socializacijo izgub oziroma zavestno pretakanje denarja od davkoplačevalcev k lastnikom bank (Marn, 2013). Slovenija se je odločila za model agregatne slabe banke, kakršnega je že v devetdesetih letih 20. stoletja uporabila Švedska, leta 2012 pa tudi Španija. Agregatni model slabe banke je za davkoplačevalce zelo drag, saj se bodo banke, očiščene od slabih terjatev, dokapitalizirale z javnim denarjem (Poljšak in Razboršek, 2011). Še večjo nevarnost predstavlja možnost, da se krediti odpišejo po političnih preferencah enako, kakor so se tudi dodeljevali. Z vidika izgubljenega BDP-ja je islandska sanacija bank učinkovitejša od irske. Pri tej oceni za Islandijo ni všteti strošek poravnave v Veliki Britaniji in na Nizozemskem,

ki ga bo Islandija slej ko prej morala priznati (Damijan, 2012). Kapitalizem ne more odpraviti težav, ki jih povzroča. Te težave so predvsem krize, brezposelnost, revščina, brezdomstvo, depresija in brezperspektivnost, odtujenost, potrošništvo, komercializacija kulture, parlamentarna dekadencija, korupcija. Proizvodne sile so dovolj razvite, da bi omogočile zadostno zaposlenost, za reševanje problema brezdomstva je na voljo dovolj stanovanj, vendar pa se v kapitalizmu vse izvaja glede na dobiček, ne pa glede na potrebe ljudi.

Nov antropološki obrat se je zgodil v dvajsetih letih 20. stoletja. Vse filozofske discipline so začele konvergirati k antropologiji. Moderno filozofsko antropologijo je ustanovil Max Scheler, ki je leta 1918 v razpravi *Zur Idee des Menschen* zapisal, da je osrednji problem filozofije, kaj je človek. (Scheler, 1928) Vendar novi pristopi ne izključujejo starih modelov antropologij.

Po Heideggerju (Heidegger, 1997) sta relevantna izvora tradicionalne antropologije grška in krščansko-teološka definicija človeka. Po grški definiciji je človek umno živo bitje (ζῷον λόγον ἔχον, zoon logon echon). Krščansko-teološka antropologija je prevzela antično definicijo. Kot je s sredstvi antične ontologije tolmačila bit boga, je tolmačila tudi človeka kot *ens finitum*. Definicija človeka kot transcendentnega bitja, ki sega onstran sebe, ima svoje korenine v krščanski dogmatiki, za katero ne moremo reči, da je kadar koli problematizirala bit človeka. V skladu z idejo transcendence ima tudi človek svoj zglede v bogu in njegovi besedi, je v tesnem sorodstvu z bogom; vse to izvira iz tega, da je ustvarjen po božji podobi. Vprašanje o njegovi biti ostaja pozabljeno, tako da novoveški antropologiji manjkajo izrecni ontološki temelji, čeprav se je krščanska definicija v novem času deteologizirala. Isti temelji manjkajo tudi psihologiji; antropološke ambicije psihologije so danes več kot očitne. Manjkajočih ontoloških temeljev ne moremo nadomestiti niti s tem, da antropologijo in psihologijo, kot znanosti o življenju, vgradimo v splošno biologijo, saj niti življenje ni ontološko določeno v smislu tubiti. Kritiko tradicionalne antropologije Heidegger zaključuje z naslednjimi besedami: "Z opozorilom na umanjkanje enoznačnega, ontološko zadostno utemeljenega odgovora na vprašanje o načinu biti bivajočega, ki smo mi sami, v antropologiji, psihologiji in biologiji pa se ne spuščamo v presojanje pozitivnega dela teh disciplin. Po drugi strani pa se moramo vedno znova zavedati, da teh ontoloških temeljev ni mogoče naknadno razpreti iz empiričnega materiala in da so ti temelji tudi tedaj vedno že "tu", ko je empirični material zgolj zbran. To, da pozitivna raziskava teh osnov ne vidi in jih jemlje kot samoumevne, ni nikakršni dokaz za to, da ti v osnovi niso prisotni in da so problematični v radikalnejšem smislu, kot bi kaka teza pozitivne znanosti kadar koli lahko bila." (Heidegger, 1997, p. 81) Najbližji

horizont za fenomenološko analizo tubiti je preprosto njena vsakdanjost.

Zavest o biti vsekakor ni samoumevna, pač pa jo je treba zavestno spoznati. Spoznanje o biti je pot k spoznanju, da smo ljudje minljiva bitja, o smrti kot koncu in o samozavednem strahu pred smrtjo, ki je vir podzavestne tesnobe in stiske tekom celotnega življenja. O tem se lahko prepričamo v pripovedi o Jobu v Svetem pismu Stare zaveze, v Dantejevi Božanski komediji, Goethejevem Faustu in Wagnerjevem Parsifalu ter tudi v Marxovem realnem zgodovinskem pesimizmu in v Heideggerjevem fenomenološkem eksistencializmu. Raje imamo pekel, le da smo! Pri Homerju je to Had, v pripovedi o Jobu in v Goethejevem Faustu pa Šeol.

Pogoj možnosti filozofske obravnave vprašanja "Kaj je človek?" je po Heideggerju (Heidegger, 1997) eksistenčna analitika tubiti (biti v svetu), ki je pred sleherno psihologijo, sociologijo, antropologijo in še zlasti pred biologijo. Razmejitev eksistenčne analitike od antropologije, psihologije, sociologije in biologije se nanaša zgolj na načelno ontološko "vprašanje". Znanstveno in teoretsko so antropologija, psihologija, sociologija in biologija nezadostne že zgolj zato, ker je znanstvena struktura omenjenih disciplin danes vprašljiva in potrebuje nove spodbude, ki bi morale izvirati iz ontološke problematike.

ANTROPOLOGIJA ŽENSK

Interpretativni modeli tradicionalne antropologije, ki so jo pripeljali v stanje globoke krize, so nerazdružljivo povezani z belim moškim pripadnikom vladajočega razreda v državah razvitega Zahoda kot subjektom antropologije. Posledice tega so androcentričnost, seksizem, rasizem in ideološki značaj prevladujočih trendov v antropologiji. Tradicionalna antropologija se iz krize pristranske paradigme izvleče po dveh poteh: (1) s kritiko znanstvenega kolonializma, ki je zrcalna slika imperializma in kolonializma zahodnih držav (Galtung, 1967), in (2) z zahtevo po ponovnem definiranju znanstvenih spoznanj in po demistifikaciji objektivnega znanja ter novi konceptualizaciji lastnosti, problemov in alternativ, ki so se pojavili v gibanjih družbenih skupin, kot so študentje, črnici, ženske, homoseksualci in nacionalne manjšine v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja.

Demistifikacijo znanstvene objektivnosti v obliki radikalne skepse so izpeljali Thomas Kuhn, C. Wright Mills in Theodore Roszak.

Kuhn je v zvezi z razvojem znanstvene misli in s postopnimi (evolucijskimi) ali revolucionarnimi spremembami uvedel pojem znanstvene paradigme. Po Kuhnu so konkurenčne paradigme neprimerljive. To pomeni, da ni mo-

goče razumeti ene paradigme skozi konceptualni okvir in terminologijo druge (konkurenčne) paradigme. To bi pomenilo, da je izbira teorije v bistvu iracionalna: če konkurenčnih teorij ni mogoče neposredno primerjati med sabo, potem se nihče ne more racionalno odločiti o tem, katera je boljša. Relativistične posledice Kuhnovega pogleda so bile predmet mnogih razprav. Kuhn je zanikal obtožbe zaradi relativizma, da bi tako preprečil nadaljnje napačne razlage. Kasneje je raje uporabljal filozofsko natančnejše opredeljena izraza "ekzemplar" in "normalna znanost".

Michel Foucault je v podobnem kontekstu namesto paradigme uporabljal izraza "episteme" in "diskurz".

C. Wright Mills je bil liberalni socialist, ki je pogosto uporabljal marksistične metode analize. Bil je kritik konzervativne pristranskosti funkcionalizma, ki je v tem času vladal v družbenih vedah. Zaskrbljen je bil nad deklarativno "objektivnostjo". Radikalni socialni znanstveniki trdijo, da je objektivnost kot dolgoročni cilj v družboslovju himera – neuresničljiva zamisel, ki je že predolgo v veljavi. Njegov recept za izogibanje pristranskosti, ki so ga njegovi kritiki imeli za zelo nenavaden, vključuje: 1) odnos med osebnimi težavami in javnimi problemi, saj se s takšno analizo izognemo tako osebni pristranskosti kot pristranskosti naše družbene skupine (takšna pristranskost je npr. podpiranje problemov, ki so v modi v znanstvenih krogih); 2) razsvetlitev problema z vseh možnih zornih kotov; 3) preverjanje ugotovitev.

Roszak je kot arheolog kulture postal znan z objavo *The Making of a Counter Culture* (leta 1968), kjer piše o evropski in severnoameriški protikulturi iz šestdesetih let 20. stoletja; v tej knjigi je prvi uporabil izraz protikultura. Gre za knjigo o mladostnih disidentih, hipijih in protestnikih zoper vietnamsko vojno ter tudi o nerazumevanju starejših. Prikaže skupne točke med študentskimi radikali in hipiji glede zavrnitve tehnokracije – korporativnega in tehnološkega strokovnega znanja, ki prevladuje v industrijski družbi.

Sredi šestdesetih let 20. stoletja je marksizem postal moderen v socioloških krogih tudi v ZDA. Namesto na socialnem ravnotežju je v marksizmu poudarek na spremembah, ki jih povzročata družbeni konflikt. Po Marxu je objektivnost po zakonu družbenega razvoja vendarle možna, upošteval je tudi možnost, da posamezni intelektualci iz napačnega razreda vidijo objektivno resnico. Nova generacija levičarskih družboslovcev je te vidike marksistične tradicije zavrnila.

Relativizem znanstvenega spoznanja sem radikaliziral z indijsko zgodbo o slepcih in slonu (Šercar, 1988). Slepci so se spraševali, kaj je slon. Odšli so k slonu in vsak od njih se je dotaknil drugega dela slona. Zato so bile njihove

ve zaznave o tem, kaj je slon, različne in celo nasprotujoče si.

Relativizem je konstitutiven tudi za filozofijo informacij L. Floridija (Floridi, 2008), za katero je značilen slogan: "Data are relata".

Antropologija žensk vsekakor predstavlja najpomembnejši vzpon antropološke teorije; problem odnosa med spoloma in položaj žensk pa sta del širše kritike nevidnosti žensk v družbenih vedah na sploh.

Rohrlich-Leavittova, Sykesova in Weatherfordova (Rohrlich-Leavitt, et al., 1983 (1975)) so ugotovile velikanske razlike med videnji antropologov (moških) in antropologinj (žensk). Popačeno sliko predstavlja že "moška" etnografija, saj moški uvajajo predvsem judovsko-krščanske predsodke o ženskah. Antropologinje, ki se zavedajo zatiranja žensk v androcentrični družbi in so občutljive na moško napačno videnje žensk, pa v raziskave uvajajo dvojno vest, kar je povezano s holističnimi in objektivnimi študijami.

Ortnerjeva (Ortner, 1983) je proučevala motivacijo pomena ženske kot simbola. Eden izmed daljnosežnih predsodkov "moške" antropologije je dualizem narave in kulture. V kitajski ideologiji taoizma sta žensko načelo (jin), čeprav ima negativno valenco, in moško načelo (jang) vzajemna, komplementarna, enakopravna in soodgovorna za obstoj sveta.

Po dualizmu narave in kulture je ženska bliže naravi in bolj naravna, moški pa bliže kulturi in torej bolj "kulturen". Ženske ustvarjajo življenje, moški pa naj bi, nasproti naravnemu procesu porajanja, ustvarjali kulturo v transcendentalnem procesu. Ženska ustvarja iz lastnega bitja, moški pa (kot svobodno bitje) z umetniškimi sredstvi ustvarja svet kulture.

Obstajajo tudi zgodovinski primeri inverzije tega univerzalnega obrazca. Po nacistični ideologiji je ženska čuvajka kulture in morale, moški pa se uvrščajo v naravo, predstavljajo nekaj, kar je nedotaknjeno, surovo, moško.

Slocumova (Slocum, 1983) se je ukvarjala z naravo vprašanj, ki se zastavljajo v antropologiji, saj vprašanja vedno določajo in omejujejo odgovore. Antropologijo so razvijali moški in v tej znanstveni disciplini ženski pogled na svet ni bil prisoten. Nastop žensk je antropologijo pretresel do temeljev. Razlike med moškimi in ženskami temeljijo na razlikah med posamezniki, ne na razlikah med spoloma.

Lane (1983) poda kritiko Engelsove knjige *Izvor družine, privatne lastnine in države*, za katero je Engels v veliki meri našel navdih v Marxovih zabeležkah in v raziskavah

Lewisa H. Morgana. Gre za edino pomembno delo o družini v marksistični literaturi.

Engels ni pojasnil narave zatiranja žensk. Številne feministke so prevzele marksistično predpostavko, da je svoboda žensk povezana predvsem z neopravljanjem hišnih opravil, ki vključujejo predvsem vzgojo otrok, kot da gre za nekaj podobnega kuhanju večerje. Vzgoja otrok naj bi bila eden od načinov zatiranja žensk. Vendar je vzgoja otrok način, kako družba samo sebe proizvaja. Druga predpostavka je, da se vrednost dela določa s plačevanjem, ne pa z uporabnostjo. Delo, s katerim služimo denar, naj bi bilo koristno in proizvodno, če pa nima tržne vrednosti, je neproizvodno. S stališča kapitalističnih ekonomskih kategorij je takšno tudi žensko delo v hiši, vključno z vzgojo otrok. "Hišno suženjstvo" naj bi se končalo mehansko – s preprosto ukinitvijo njegovega obstoja, in to ne glede na pomen socializirane narave vzgoje otrok za same otroke in brez ustreznega razumevanja zapletenih človeških odnosov, ki se vzpostavljajo v različnih oblikah družine. Po Engelsu je kapitalizem na paradoksalen način prinesel ideologijo zakona iz ljubezni. Kapitalistična proizvodnja je pretvorila vse stvari v blago. Tradicionalne odnose in vrednosti je zamenjala z nakupom in prodajo ter "svobodno pogodbo". "Svobodna pogodba" v kapitalizmu je slepilo, saj prikriva strukturne razredne odnose zatiranja. V fevdalizmu je viteštvo uvedlo prešuštvo in svobodo spolne ljubezni. Mlada bitja naj bi imela pravico do svobodnega razpolaganja s sabo, s svojim telesom in svojimi organi. Vendar pravica tistih dveh, ki se imata rada, v kapitalizmu ni bila večja kot volja staršev; ljubezen med zakonci po vzorcu navidezne "svobodne pogodbe" je predstavljala njeno buržujsko obliko. Zakon je bil razreden, toda ker je dovoljeval določeno stopnjo svobode izbire znotraj razreda, je bil slovesno razglašen za človekovo pravico, in sicer ne samo kot pravico moškega (franc. *droit de l'homme*), temveč, izjemoma, tudi kot pravico ženske (franc. *droit de la femme*).

Po Laneovi (Lane, 1983) pravzaprav ne vemo, kako in ali sploh ženske v kapitalizmu živijo kot ekonomska bitja. Ženske predstavljajo stalni presežek prebivalstva v kapitalizmu; uporabi se jih kot delovno silo v proizvodnji, ko jih kapitalisti potrebujejo, ko pa niso več potrebne, se jih pošlje nazaj v kuhinjo. Z vzdrževanjem relativnega presežka delovne sile v obliki brezposelnosti kapitalisti zagotavljajo pritisk brezposelnih na trg delovne sile; brezposelnost omogoča nižanje cene dela, saj bi višanje cene dela lahko ogrozilo interese kapitalistov. Vendar ekonomistov (skupaj z marksističnimi vred), ki bi resno empirično in vsestransko preučili vlogo žensk kot skupine in kot dela presežka delovne sile v kapitalizmu glede na demografske, tehnološke in druge razvojne vidike ter gospodarsko rast, kolikor vem, žal, ni.

Od predzgodovine je vsaka oblast zasidrana v svetu skrivnosti ter v mitih in ritualih. Bamberger (1983) pokaže, da so tudi mit o matriarhatu oblikovali moški, ki vladajo v (primitivnih) družbah od paleolitika. Po Engelsu predstavlja ukinitvev matriarhata svetovnozgodovinski poraz ženskega spola. Namen tega mita je bil pokazati, da ženske niso znale uporabiti družbene moči, ko so je posedovale. Izguba je upravičena, če ženske to sprejemajo. Znebiti se morajo prepričanja, po katerem se je izkazalo, da vodilni vlogi niso kos (to prepričanje ohranja mit o matriarhatu).

Rubin (1983) pokaže, da imajo zatiranje žensk, seksizem, svetovnozgodovinski poraz žensk, podrejena vloga žensk v odnosu do moških svoje korenine tudi v sistemu spola/rodu kot ureditve družbe, ki preoblikuje biološko spolnost v proizvode človeške dejavnosti za zadovoljevanje spolnih potreb. Funkcionalnost žensk kot dela presežka delovne sile pojasni njihovo koristnost za kapitalizem, vendar ne pojasni, zakaj se je začelo zatiranje žensk. Nobena teorija o reprodukciji delovne sile, vključno z marksistično, namreč ne more pojasniti povezovanja stopal, deviškega pasu in drugih oblik poniževanja žensk. Po Marxu reprodukcijo delovne sile določajo biološki, materialni in kulturni pogoji. Soproga predstavlja potrebe delavca, da ženska, ne pa moški, opravlja hišne posle. Kapitalizem je prevzel dolgo tradicijo, po kateri ženske ne dedujejo, ne upravljajo in se ne obračajo k bogu. Kapitalizem je preprosto podedoval prejšnji kulturni obrazec moškosti in ženskosti.

Po teoriji ženskosti v krščanski antropologiji se hudičeva volja do moči izraža v simbolu falusa kot simbolu moškosti. Maternica device Marije je tako globoka, da je falično ni doseglo. Grška Afrodita (rimska Venera) pa je ženska, ki se odreče globinam maternice in rodovitnemu sprejemanju nevidnega. Krščansko izročilo je slika, kako kači stopi na glavo Blažena devica; le-ta stoji na kači, kot da kače sploh ne bi bilo. Nič je ne skrbi glede kače, kača ne preži, da bi dosegla njeno peto. V svoji ženskosti je vsa v prejemanju Najvišjega. Hudiča stre bolj, kot ga stre nadangel Mihael, saj mu odvzame zadoščenje, ki bi ga dobil z bojem. Nadangel Mihael premaga zmaja v boju, Marija pa premaga hudiča brez boja. Zgodba predstavlja protievangelij, veselo oznanilo besede, ki je meso postala in je bila rojena iz žene. Čeprav je moč svete device Marije omejena, Satan neznansko bolj trpi, če ga premaga in kaznuje majhna in ponižna božja služabnica. Njena ponižnost ga ponižuje bolj kot božja oblast, in to ne le zato, ker je ponižna, temveč tudi zato, ker je iz mesa in ker v svojem srcu sprejme celovitost božje skrivnosti. Da ga premaga nadangel Mihael, je še nekako sprejemljivo. Da pa ga stre žena iz mesa in krvi, tega hudič ne more prenesti, to ga dokončno poniža. Hadjadj (2012) pravi, da je žensko srce duhovno in telesno znamenje sprejemanja božje milosti. Marijino neprekosljivo obzorje je prav v

fiziologiji ženske, ki se z umom in voljo ter s celim organizmom posveti maternici (svetišču) – enako, kot se pripravljata vsaka nosečnica. Žensko telo je tempelj, ki je večji od jeruzalemskega, njen trebuh pa je svetejši od vseh cerkvenih tabernakljev.

Ekonomija je sistem preoblikovanja naravnih stvari v predmete potrošnje, ne vključuje pa človeških potreb, kot sta spolnost in reprodukcija vrste. Kultura določa, kaj velja kot hrana. Kultura prav tako določa spolnost. Vsaka družba ima neki sistem spola oz. rodu, ki je sam proizvod družbe. Vsaka družba ima tudi neki sistem politične ekonomije (npr. kapitalistični, socialistični ...). Vsak od teh sistemov ima svojo alternativo. Sistem spolnosti in rodu je lahko patriarhalen, ki vključuje zatiranje žensk, lahko pa je tudi egalitaren, ki ne vključuje nujno spolnega zatiranja. Poreklo patriarhata je v judovskem izročilu Svetega pisma Stare zaveze. Patriarhat temelji na vlogi očeta. Položaj očeta pripada osebi, v imenu katere se plačuje za nevesto, npr. v obliki živine. Vendar obstajajo sistemi, ki zagotavljajo diferenciacijo po rodu, pri katerih na primer prevladuje moški rod kot kolektiv. Poleg biološkega seznama sorodnikov obstajajo sistemi sorodstva, ki so pomembnejši kot biološki. Ženska se lahko poroči z drugo žensko ter je lahko njen soprog in starš njenih otrok. Sorodstvo ima status enega osnovnih načel antropologije. Sistemi sorodstva kot izkustvena oblika sistemov spola oz. rodu se razlikujejo glede na kulturo.

Engelsova teorija temelji na Morganovi analizi sistemov sorodstva in spolnosti družbe pred nastankom držav.

Rubinova teorija izhaja iz teorije sorodstva Clauda Lévi-Straussa ter psihoanalitičnih teorij Sigmunda Freuda, Jeanne Lampl de Grootove in Jacquesa Lacana.

Lévi-Strauss (1969) je izpostavil pomen spolnosti v družbi. Posameznik je vedno moški ali ženska. Sistem sorodstva vključuje izmenjavo (trgovino) žensk med moškimi. Iz teh izhodišč je Lévi-Strauss izgradil implicitno teorijo spolnega zatiranja žensk. Uporaba strukturnih načel sorodstva razkriva tabuje in pravila zakona, ki so motili zahodne antropologe. Zakon je oblika izmenjave daril. Darila so nitke družbenega diskurza. Najdragocenejše darilo v izmenjavi daril je ženska. Pri izmenjavi med družinami in skupinami se upoštevata tabu krvoskrustva (incest) ter prepoved spolnih odnosov in zakona med osebama, ki sta si v sorodu (npr. brat in sestra, oče in hči, mati in sin). Upošteva se tudi, kateri so dovoljeni in kateri prepovedani spolni partnerji. Prepoved pomeni predvsem pravilo, ki zavezuje, da se mati, sestra in hči ne predajo drugim. To je vrhovno pravilo darovanja, s katerim se vzpostavlja razmerje sorodstva. Partnerji v izmenjavi postajajo sorodniki, potomci so krvno povezani in nastaja struktura sorodstva. Sorodstvo je organizacija, organiziranost pa je moč.

Ženske so predmet izmenjave, moški pa ženske od-dajajo in prejemajo. Dobiček je vedno v lasti moških. Zakon kot oblika izmenjave se vzpostavlja med dvema skupinama moških, ki imajo pravico do razpolaganja z ženskami, ženske pa so eden od predmetov izmenjave, ne pa partnerji. Izmenjava žensk umešča zatiranje žensk v družbene odnose namesto v biologijo. Ženske so predmet transakcij preprosto kot ženske. Tabu krvoskrunstva naj bi bil po Lévi-Straussu začetek kulture. Vendar izmenjava žensk ne vključuje vseh sorodstev, prav tako tudi ni izključni vir kulture. Sistem sorodstva je povezan z zadovoljevanjem družbenih namenov enega dela človeštva, pri čemer so pravice žensk znatno manjše od pravic moških.

V sistemih sorodstva se ne izmenjujejo le ženske, vključeni so tudi imena rodov, predniki in otroci. Moški imajo določene pravice do žensk, ki jih ženske nimajo ne do sorodnikov, ne do sebe. Zatiranje žensk je posledica odnosov, ki organizirajo in proizvajajo spol in rod. Ekonomsko zatiranje žensk je izpeljano in sekundarno. Primarna je ekonomija spola in rodu, posledično je potrebna politična ekonomija spolnih sistemov.

Splošni zakoni organizacije spolnosti po teoriji sorodnosti Lévi-Straussa so tabu krvoskrunstva, obvezna heteroseksualnost in asimetričnost delitve spolov. Asimetrija rodu je razlika med subjektom in predmetom izmenjave ter omejuje žensko spolnost.

Vendar Lévi-Strauss ne pojasni mehanizmov, po katerih potomstvo sprejema konvencije spola in rodu, značilne za konkretni sistem sorodstva. Psihične posledice spopada posameznikov s pravili in predpisi o spolnosti in sorodstvu, ki veljajo v določeni družbi, pa opiše psihoanaliza.

Tradicionalna klinična psihoanaliza pojasni, kako ženske postanejo ženske in kako moški postanejo moški, izhajajoč iz anatomskega determinizma (fetišizem spolnih organov) in prisilne humanizacije (imperativ heteroseksualnosti). Vendar je spol posledica tudi psihičnega, ne pa samo biološkega razvoja posameznika.

Psihoanaliza je feministična teorija. Po freudovski ortodoksiji plačajo ženske visoko ceno za pridobivanje "normalne" ženskosti, saj je psihoanaliza moralni zakon razglasila za znanstveno spoznanje.

Klasično teorijo ženskosti sta podala Sigmund Freud (1932; 1961; 1981; s. a.) in predvsem Lampl de Grootova (Lampl de Groot, 1933; 1948). Ključ je bila analiza predojidske faze. Prej psihoanaliza ni imela posebne teorije razvoja ženske. Obstajale so predlagane variante Električnega kompleksa kot zrcalne slike Ojdipovega kompleksa moških.

Ženskost se pridobiva. Če se lezbijka v predojidski fazi ne bi soočila s heteroseksualnostjo matere, bi se lahko dokopala do drugačnih zaključkov o relativnem statusu svojih spolnih organov. V nobenem primeru ne gre za odnos mati – otrok, saj je vsak otrok spolno določen – je biološko ženska ali moški. Glede želje po materi se moški in ženski otrok sploh ne razlikujeta, vendar fant ohrani začetno libidno usmeritev, mati je prvotni objekt ljubezni. Dekle se zaveda prepovedi vseh žensk, saj je v homoseksualnem odnosu do matere, moralno obvezna pa je heteroseksualnost. Spolno življenje je podrejeno konvencijam in ne more biti naravno, kajti homo sapiens je "kulturalna" vrsta.

Freud je bil pogosto dvoumen in njegove formulacije so dovoljevale tudi biološka tolmačenja, ki so prišla do izraza zlasti v ameriški psihoanalizi.

Jacques Lacan (1968) je debiologiziral Freuda. **Njegova psihoanaliza je teorija informacij, ne pa organov.** Psihoanaliza naj bi proučevala sledi v psihi posameznika kot simbolične posledice nasilnega uvajanja v sisteme sorodstva. Sorodstvo je akulturacija biološke spolnosti na ravni družbe. Psihoanaliza opisuje preoblikovanje biološke spolnosti pri sprejemanju kulture. Ojdipov kompleks je tehnologija za proizvodnjo spolne osebnosti. Po Lacanu se ojdipska kriza pojavlja, ko otrok spozna spolna pravila, vsebovana v nazivih članov družine in sorodnikov. Ojdipso krizo povzroča informacija, da mati nima falusa. Kriza se začne, ko otrok spozna sistem sorodstva in svoje mesto v njem, konča pa, ko sprejme in zasede to mesto. Nazivi sorodstva označujejo strukturo odnosov, ki določajo vlogo posameznika v ojdipski dramati. Lacan razlikuje funkcijo očeta in konkretnega očeta, ki to funkcijo uteleša. Podobno ostro loči tudi penis od falusa ter organe in informacije.

Falus vključuje tudi simbolični pomen prevlade moških nad ženskami. Trenutno še vedno živimo v falusni kulturi, ki traja od paleolitske dobe. Falus je simbolični objekt, ki se izmenjuje znotraj družine in med družinami. Ojdipov kompleks je izraz izmenjave falusa znotraj družine. V izmenjavi se ženske gibljejo v eni smeri, falus pa v drugi. Falus predstavlja več, kot samo razliko med spoloma. Simbolizira moški status in pripadajoče pravice, vključno s pravico do ženske. Falus je simbol prenosa moške premoči. Sledi, ki jih pušča ta prenos, vključujejo identiteto glede na rod in delitev spolov. Obstaja tudi zavidenje zaradi penisa, kar je povezano z ženskim nemirrom v falusni kulturi. Zatiranje žensk ima globoke korenine. Četudi bi dosegle enako plačo za enako delo, vse političarke tega sveta še vedno ne bi izkoreninile izvorov seksizma. Psihoanaliza (Freud, Lacan) in strukturalna antropologija sorodstva (Lévi-Strauss) sta najbolj sofisticirani ideologiji opravičevanja seksizma, čeprav spoznanja psihoanalize konvencionalno moralo postavljajo pod vprašaj.

Vizija feministične politike in utopije je povezana s koncem družbenega sistema, ki omogoča seksizem in rod, ter s koncem spolnih vlog. Družba naj bi postala androgina družba brez rodu, vendar pa ne tudi brez spolov, saj je spolna anatomija nebitvena za to, kaj neka oseba je ter kaj ta oseba počne in s kom se ljubi (Rubin, 1983).

ANTROPOLOGIJA INFORMACIJ IN KIBORŠKA ANTROPOLOGIJA

Antropologija informacij naj bi bila uporaba antropološkega pristopa v informacijski znanosti. Antropološki pristop naj bi bil, za razliko od socialno-psihološkega in sociološkega diskurza, povezan s filozofsko orientiranim premišljanjem. Razvija se po stranski poti. S kiborško antropologijo lahko premostimo prepad med antropologijo informacij in tradicionalno antropologijo.

Znanstveno disciplino je mogoče opredeliti glede na predmet, ki ga proučuje, ter glede na to, v čem se razlikuje od drugih znanosti in njihovih metodologij ter od zgodovine drugih znanosti.

Predmet proučevanja kiborške antropologije je kiborg. Kiborg je kibernetični organizem, kibernetično živo bitje, ki sestoji iz organskega in anorganskega dela. Anorganski del je katero koli orodje, ki deluje kot podaljšek določene funkcije živega bitja. Človek je očiten primer bitja orodij. Če želimo kiborško antropologijo definirati, kiborg ne sme biti preširoko definiran (kot tehnološka sfera v celoti), vendar tudi ne preozko (kot kakršna koli proteza ali vsadek, npr. srčni spodbujevalnik ipd.). Kiborška antropologija proučuje odnose človeka do tehnoloških sistemov, ki jih razvija, zlasti do sodobnih tehnoloških sistemov, ki povratno vplivajo na pojmovanje tega, kaj naj bi bil človek.

Druga pot premišljanja o kiborški antropologiji je povezana s kibernetiko, ki je izvorno proučevala upravljanje, informacije in povratne zveze, danes pa gosti mnoge druge discipline, ki pod skupnim imenovalcem informatike združuje robotiko, umetno inteligenco, informacijsko znanost, bioniko, nanotehnologijo, genetiko, umetno življenje, kognitivno znanost, nevroznanost in vse njihove medsebojne povezave. Vsem tem znanostim je skupna povezanost s kibernetiko in z odnosi med človekom in strojem, med strojem in organizmom, med čemer koli in informacijami.

Antropologija proučuje človeka; ukvarja se tudi s proučevanjem tehnologije, ki kot del kibernetike vključuje STS (Science, Technology and Society), kjer uporabljamo sistemsko analizo. Le-ta vključuje pojme, kot so homeostaza, pozitivna in negativna povratna zveza, informacije, namenjene razumevanju družbe kot kibernetičnega sis-

tema. Bliže je sociologiji kot antropologiji, saj antropologija proučuje vse kulture, sociološke raziskave pa se razvijajo znotraj ene kulture. Antropologija za razumevanje kultur uporablja kvalitativne podatke, opazovanja in teorije, sociologija pa temelji na kvantitativnih, statističnih podatkih. Antropologija uporablja etnografsko gradivo, sociološke raziskave pa imajo po navadi normativno (ideološko) izhodišče; povezane so s filozofijo znanosti (epistemologijo), zgodovino znanosti (zlasti glede vpliva znanosti in tehnologije na zgodovino, družbo in kulturo), s komunikacijami, sociologijo tehnologije itd. Kiborška antropologija se razlikuje od teh disciplin. Digitalna antropologija se bolj ukvarja z etnografskimi spremembami, kiborška antropologija pa s posledicami razvoja digitalne tehnologije. Kiborška antropologija je bolj podobna genetiki, nanotehnologiji in (splošni) informatiki, ki niso strukturno digitalne. Kibernetika in informatika v večji meri pokrivata tovrsten razvoj kiborgov kot tisto, kar je digitalno.

Antropologija informacij kot bolj interpretativna kot eksperimentalna znanstvena disciplina obsega informacijsko ravnanje in informacijsko kulturo (Wanderley Novato-Silva, 2009). Po klasifikacijski shemi za antropologijo informacij, ki jo je zlasti za področje zdravstva zasnoval Wanderley Novato-Silva, lahko proučujemo informacijsko ravnanje sociološko, socialno-psihološko in/ali etnografsko.

Informacijska kultura je lahko globalna, nacionalna, regionalna in lokalna in je predmet kulturne antropologije kot vrste oz. podpolja antropologije.

Antropologija informacij je transdisciplinarno podpolje informacijske znanosti.

Kultura je omrežje pomenov. Po Maxu Webru je človek žival, povezana v omrežje pomenov, ki jih sam prepleta. Antropologija informacij naj bi torej bila interpretativna znanost, njene metode temeljijo predvsem na analizi, katere namen je iskanje pomena, ne pa na eksperimentu kot metodi za spoznavanje znanstvenih zakonov.

Kiborška antropologija je nastala leta 1993 na letnem sestanku Ameriške zveze za antropologijo (American Anthropology Association – AAA). Zelo tesno je povezana s STS in z Društvom za družbene študije znanosti (Society for Social Studies of Science – SSSS). Če ima svojo "svetnico", je to Donna Haraway. *A Cyborg Manifesto* (Haraway, 1985), ki ga je napisala, je ustanovitveno besedilo kiborške antropologije. Young (1992) je Donna Haraway predstavil kot feministko, neo-marksistko in postmodernistko.

Predmet kiborške antropologije je, kot že rečeno, kiborg, ki izničuje polarnosti (življenje in smrt, umetno in narav-

no, navidezno in resnično, prostor in mesto, človeško, živalsko in računalniško itd.). Tehnologija je vedno bila sestavni del vprašanja o tem, kaj pomeni biti človek, vendar pa je razvoj informatike po drugi svetovni vojni temu vprašanju podelil nove razsežnosti in novo obzorje.

Obstaja veliko znanstvenih disciplin, ki proučujejo tehnologijo in družbo, tako da se neizogibno zastavlja vprašanje, ali poleg že obstoječih disciplin potrebujemo še eno. Obstaja potreba po proučevanju tehnologij z antropološke perspektive, po proučevanju, ki uporablja vire evropske kontinentalne filozofije, znanje antropologije in strogi etnološki opis za argumentirano analizo najpomembnejših kulturnih sprememb v zgodovini človeštva.

Tehnologija je radikalno pospešila naše medsebojno sodelovanje. Predmet tradicionalne antropologije je etnografija in sinhrona analiza delovanja kulture kot celote, ki vključuje tudi pojem strukture. Diahrono analizo je prepusnila zgodovinarjem. Kiborška antropologija uporablja diahrono analizo za razumevanje hitrega razvoja tehnologije in posledic teh sprememb skozi čas. Koreninski vzorec kibernetičnega, adaptivnega, decentraliziranega omrežja s povratno zanko je metafora, ki je nadomestila pojem statične strukture.

V Bhagavad-Giti (Bhaktivedanta, 1995), ki je del Pete vede Mahabharate in vsebuje bistvo vedskega znanja (popolno znanje o vedski modrosti, ki je nad vsemi sumi in napakami), lahko zasledimo, da obstaja neuničljiv banjanovec s koreninami, obrnjenimi proti nebu, in vejami, obrnjenimi navzdol. Listi so vedske hvalnice. Tisti, ki pozna to drevo, je znalec. Banjanovec je metafora za našo vpletenost v materialni svet. Obstajajo različni načini osvoboditve od te vpletenosti. Drevo materialnega sveta je odraz resničnega drevesa duhovnega sveta – iluzija, ki se včasih vidi, včasih pa ne. Krošnjo v obliki korenin ima tudi sveto malgaško drevo baobab – kruhovec (lat. *Adansonia*) na Madagaskarju, ki ga imenujejo korenine neba.

Od pojava strukturalizma Lévi-Straussa temelji antropologija, kot rečeno, na evropski kontinentalni filozofiji (Kant, Nietzsche, Heidegger, Derrida).

Za kiborško antropologijo so pomembna predvsem naslednja spoznanja filozofske antropologije: nevarnost enostranske paradigme vpliva družbenih pogojev na spoznanje, povezano z razumevanjem človekovega položaja; spoznanje, da sta spoznanje in praksa družbeno, zgodovinsko in materialno pogojena; pojem jaz-drugi; proučevanje vloge opazovalca v analizi; potreba po preverjanju naših lastnih predpostavk (vsi smo kiborgi); glavni predstavniki kiborške antropologije so vključeni v ta miselni neksus; nasprotno temu je povezanost sociologije in kontinentalne filozofije zelo šibka; večna vpra-

šanja antropologije so subjektivnost, agencije, akterji in strukture; za kiborško antropologijo je najbolj pomembno vprašanje, kakšen tip kibernetičnega sistema predstavlja akter/subjekt.

Glavno vprašanje se glasi, ali internet, splošna tehnokultura, vladni odloki, inovativni posamezniki na človeštvo vplivajo kot posamični, med seboj nepovezani dejavniki ali pa nanj vpliva kombinacija različnih človeških, tehnoloških in drugih dejavnikov, ki delujejo znotraj širših distribuiranih omrežij skupnih dejanj in povratnih zank – po načelu splošne simetrije pripisujemo vsem dejavnikom znotraj določenega omrežja moč enakega vpliva.

Najbolj uveljavljena teorija za razumevanje, kako ti različni elementi skupno delujejo na tehnokulturne fenomene, je teorija Actor Network Theory (ANT) Bruna Latourja, ki je vodilni mislec Pariške skupine za proučevanje znanosti in tehnologije.

Latour (1998) poda tri napačna razumevanja pojma omrežja. Prvič, omrežje akterjev se ne sme zamenjati s tehničnim omrežjem v inženirskem pomenu besede. Sodobne tehnologije imajo obliko omrežja, v katerem med oddaljenimi elementi različnega strateškega pomena poteka prenos podatkov oz. informacij po strogo določenih protokolih in poteh. Omrežju ANT lahko manjkajo vse te značilnosti tehničnega omrežja, saj je omrežje ANT lahko lokalno, ni nujno, da ima strogo določene poti in vozlišča strateškega pomena; tudi najbolj stroga inženirska definicija omrežja le delno predstavlja omrežje ANT. Drugič, omrežja ANT se ne sme mešati z družbenimi mrežami v sociološkem smislu, saj to omrežje ni omejeno na omrežja, sestavljena le iz posameznih človeških akterjev, vključuje namreč vse možne aktante, ne pa samo posamične človeške enote. V družbenih mrežah gre za odnose med posameznimi človeškimi akterji. Sociologija meri njihovo frekvenco, distribucijo, homogenost, razdaljo, omrežja ANT pa, kot rečeno, ne vključujejo zgolj človeka in posamičnih elementov. Teorija omrežnih dejavnikov je bolj ontologija kot sociologija. Njen namen je opisovanje materije in teles (Diderot), ker se izogibamo delitvi na materijo in duha (Descartes). Pri pristopu ANT nas zanima topologija vozlišč (ki imajo toliko dimenzij, kolikor imajo povezav z drugimi vozlišči), ne pa tisto, kar je na površju (dve dimenziji), ali tisto, kar je v globini (tri dimenzije). Sodobne družbe ne moremo zreducirati na ravni, sfere, strukturo ali sisteme. Predmet teorije omrežnih dejavnikov je spoznati omrežje, ki ohranja družbo skupaj, zato govorimo o mrežni ontologiji družbe. Z ontološkega vidika nas vprašanje, zakaj obstajajo omrežja, ne zanima – omrežja preprosto so. Tretjič, moč omrežja ne prihaja iz koncentracije in enotnosti, temveč iz diseminacije in heterogenosti ter prepletenosti s šibkimi povezavami s povratnimi zankami. Teorija omrežnih dejavnikov ne

izhaja iz domnev univerzalnih zakonov, ki predstavljajo reduciran poseg v stvarnost in bolj izjemo kot pravilo, zanimajo jo lokacije, nepredvidljivosti, grozdi (angl. *clusters*) otokov na morju, jezera, posejana po celini. Ne obstaja nič razen omrežij. Če uporabimo metaforo iz zgodovine fizike: eter, v katerem so omrežja, ne obstaja. V tem smislu je ANT reducirana in relativna teorija, vendar predstavlja prvi korak v smeri ontologije odnosov v omrežju brez redukcije.

S teorijo ANT se izognemo ekstremni materialistični filozofski poziciji, po kateri ljudje nimamo pomembne vloge, in radikalnemu antropocentrizmu, po katerem smo ljudje edini dejavniki. Kiborška antropologija naj bi analizirala fluidno izmenjavo vplivov med tehnološkimi dejavniki in ljudmi, zlasti še potem ko je tehnologija, ki jo proučujemo, demontirala naše ontološke domneve o pomembnosti bodisi človeškega dejavnika bodisi tehnologije.

Znan je primer Heideggerjevega kladiva (Heidegger, 1997), ki je prisposoda za tehnologijo. Heidegger reši medsebojno odvisnost tehnologije, namena in dela ob osrednji vlogi človeka. Človek izumi tehnologijo, opredeli njen namen in s tehnologijo opravlja delo v skladu z opredeljenimi nameni. Človek ima pri vsaki stvari vselej neki namen. Namembnost je ključna značilnost priločnosti, tistega, kar je instrumentalno za doseganje namena. Priločno (imenujemo ga kladivo) ima namembnost pri tolčenju, tolčenje ima svojo namembnost pri utrjevanju oken, utrjevanje oken ima svojo namembnost pri zaščiti pred slabim vremenom. Kakšno namembnost ima neko priločno, je vselej zarisano iz namembne celotnosti. Namembna celotnost, ki npr. konstituira to, kar je pri roki v delavnici, je prej kot posamezna priprava. Čim manj opazujemo kladivo (orodje, tehnologijo), tem bolj zavzeto ga uporabljamo. Popolne tehnologije naj sploh ne bi videli. Idealno je, če na tehnologijo, ki jo pri delu uporabljamo v skladu z opredeljenim namenom, pozabimo. Toda kladivo samo po sebi pove, da je npr. iz železa. Namembnost priprave je povezana z delom, ki ga je treba narediti. Opravljeno delo kaže na to, čemu je namenjeno kladivo, in tudi, iz česa sestoji kladivo, kaže pa tudi na nosilca dela ter uporabnika proizvodov in storitev. Tako so tudi drugi ljudje (kot uporabniki) vedno prisotni pri nastajanju dela; le-to poteka ob uporabi tehnologije v skladu z opredeljenim namenom, ki se ga zavedamo.

Reference

- Bamberger, J., 1983. Mit o matrijarhatu: zašto u primitivnom društvu vladaju muškarci. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 252–277.
- Bhaktivedanta, A. C., 1995. *Bhagavad-Gita kakva jest* (s engleskog prevela Ankica Franjić). Zagreb: ISCON Centar za vedске studije.

- Butler, S., 1914. *A First Year in Canterbury Settlement: With Other Early Essays: Darwin Among the Machines – [To the Editor of the Press, Christchurch, New Zealand, 13 June, 1863.]*. [online] Dostopno na: <http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-ButFir-t1-g1-t1-g1-t4-body.html> [11. 12. 2014].
- Damijan, J. P., 2012. Sanacija bank: lekcije iz Islandije in Irske. [blog] *DAMIJAN blog*. Dostopno na: <http://damijan.org/2012/10/04/sanacija-bank-lekcije-iz-islandije-in-irske/> [11. 12. 2014].
- Derrida, J., 1994. *Specters of Marx: the state of the debt, the work of mourning and the new international*. New York, London: Routledge.
- Dethlefsen, T. in Dahlke, R., 2011. *Bolest kao put: kako razumjeti što nam govore simptomi bolesti*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Diez, G., 2014. Negotova celina. *Mladina* [online], 21(23. 5. 2014). Dostopno na: <http://www.mladina.si/156852/negotova-celina/> [11. 12. 2014].
- Drenovec, F., 2013. Franček Drenovec: Problemi slovenskih financ so še povsem rešljivi. *Mladina*, 10(8. 3. 2013), pp. 35–39.
- Floridi, L., 2008. Data. V: Darity, W. A. ur. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. 2nd ed. Detroit: Macmillan. [pdf] Dostopno na: <http://www.philosophyofinformation.net/publications/pdf/data.pdf> [11. 12. 2014].
- Freud, S., 1932. Concerning the Sexuality of Women. *Psychoanalytical Quarterly*, 1, pp. 191–209.
- Freud, S., 1961. Some Psychological Consequences of the Anatomical Distinction Between the Sexes. V: *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. Volume XIX (1923-1925)*. London: Hogarth Press.
- Freud, S., 1981. Ženskost. V: *Odabrana dela I-VIII*. Novi Sad: Matica srpska.
- Freud, S., s. a. *Predavanja za uvod u psihoanalizu*. [pdf] Dostopno na: http://deenes.ffzg.hr/~bmikulic/Filoz-Psy2012/SF_Predavanja.pdf [11.12. 2014].
- Fukuyama, F., 1992. *The End of History and the Last Man*. [online] Free Press. Dostopno na: http://en.wikipedia.org/wiki/The_End_of_History_and_the_Last_Man [11.12. 2014].
- Furby, L., 1978. Possessions: Toward a Theory of Their Meaning and Function throughout the Life Cycle. V: Baltes, P. B. ur. *Life-Span Development and Behavior. Volume I*. New York, San Francisco, London: Academic Press, pp. 297–333.
- Galtung, J., 1967. "After Camelot". V: Horowitz, I. L. ur. *The Rise and Fall of Project Camelot: studies in the relationship between social science and practical politics*. Mass. Cambridge: The M.I.T. Press.
- Goldstein, S., 2012. Izrael: iranske prijetnje, socijalni bunt, ogorčeni Arapi... *Magazin jutarnjeg lista*, (11. 2. 2012), pp. 57–59.
- Hadjadj, F., 2012. *Vera demonov ali preseženi ateizem*. Ljubljana: Družina.
- Haraway, D., 1985. Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s. *Socialist Review*, 80(1985), pp. 65–108.

- Heidegger, M., 1997. *Bit in čas*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Klein, N., 2008. *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*. New York: Metropolitan Books.
- Lacan, J., 1968. The Function of Language in Psychoanalysis. V: Wil- den, A. *The Language of the Self*. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Lamp de Groot, J., 1933. Problems of Femininity. *Psychoanalytical Quarterly*, 2, pp. 489–518.
- Lamp de Groot, J., 1948. The Evolution of the Oedipus Complex in Women. V: Fleiss, R. ur. *The Psychoanalytical Reader*. New York: International Universities Press.
- Landmann, M., 1969. *Philosophische Anthropologie: Menschliche Selbstdeutung in Geschichte und Gegenwart*. 3., überar. und erw. Aufl. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Latour, B., 1998. *Latour Bruno: On Actor Network Theory: A few clarifications ½*, *Nettime mailing list archives*. [online] 14 Jan 1998. Dostopno na: <http://www.nettime.org/Lists-Archives/nettime-1-9801/msg00019.html> [11. 12. 2014].
- Lejn (Lane), E., 1983. Žene u društvu: kritika Fridriha Engelsa. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 184–214.
- Lévi-Strauss, C., 1969. *The elementary Structures of Kinship = Les Structures élémentaires de la parenté*. Boston: Beacon Press.
- Mackay, C., 1841. *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds*. London: Richard Bentley.
- Marn, U., 2013. Dovolj teatra s slabo banko. *Mladina*, [online] 5(1. februar 2013). Dostopno na: <http://www.mladina.si/120098/dovolj-teatra-s-slabo-banko/> [11.12. 2014].
- Milanović, B., 2012. Nejednakost u svijetu dosegla je vrhunac, ali vi Hrvati zapravo ste bogati. *Globus*, [online] (18. julij 2012). Dostopno na: <http://globus.jutarnji.hr/hrvatska/nejednakost-u-svijetu-dosegla-je-vrhunac--ali-vi-hrvati-zapravo-ste-bogati> [11.12. 2014].
- Ortner, Š., 1983. Žena spram muškarca kao priroda spram kulture. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 152–183.
- Pico della Mirandola, G., 1997. *O človekovem dostojanstvu*. Ljubljana: Družina.
- Poljšak, J. in Razboršek, K., 2011. Slabe naložbe bank: uvedba slabe banke. *Bančni vestnik* 60(12), pp. 28–35.
- Popper, K. R., 1945. *The Open Society and Its Enemies*. London: Routledge.
- Rorlih (Rohrlich-Leavitt), R., Sajks (Sykes), B. in Vederford (Weatherford), E., 1983. Domorotka: videnja antropologa-muškaraca i antropologa-žena. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 54–73.
- Rubin, G., 1983. Trgovina ženama: beleške o "političkoj ekonomiji" polnosti. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 91–151.
- Scheler, M., 1928. *Vorrede*. [online] Dostopno na: <http://anthropology.rinet.ru/old/library/sheler8-1.htm> [11. 12. 2014].
- Simon, H., 1996. *The Sciences of the Artificial*. 3rd ed. Cambridge, Mass., London: MIT Press.
- Sloukem (Slocum), S., 1983. Žena-skupljačica: muške predrasude u antropologiji. V: Papić, Ž. in Sklevitcky, L. ur. *Antropologija žene: (zbornik)*. Beograd: Prosveta, pp. 74–90.
- Šercar, T., 1988. *Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa*. Zagreb: Globus.
- Štrancar, A., 2012. Intervju. *Reporter*, 46(13. 11. 2012).
- Trstenjak, A., 1985. *Človek, bitje prihodnosti: okvirna antropologija*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Wanderley Novato-Silva, J., 2009. Information in the public health sector from an anthropological perspective: a study carried out in Minas Gerais, Brazil. *RECIIS-Elect. J. Commun. Inf. Innov. Health*, 3(3), pp. 75–82.
- Young, R. M., 1992. Science, Ideology & Donna Haraway. *Science as Culture*, [online] 15(3), pp. 165–207. Dostopno na: <http://human-nature.com/rmyoung/papers/paper24h.html> [11. 12. 2014].

KONFERENCA LIBER 2014

43. konferenca LIBER z naslovom *Research Libraries in the 2020 Information Landscape* je potekala od 2. do 5. julija 2014 v Rigi, v Nacionalni knjižnici Latvije.

Konferenco je odprl dr. Paul Ayriss, predsednik LIBER. Zbranim je spregovoril o namenu konference in poskusil odgovoriti na dilemo, ali je obstoj knjižnic sploh še upravičen, ko pa bi lahko bila storitev v celoti v oblaku. Kot argument za obstoj je navedel statistiko, da število uporabnikov, ki fizično obiskujejo knjižnice, vsako leto narašča. Učenje namreč ni le tehnična, ampak tudi socialna izkušnja. Knjižnica, v kateri je zaposlen (University College London), je na željo študentov od 1. oktobra 2013 dalje odprta 24 ur na dan.

Nato sta prof. Ina Druviete, latvijska ministrica za izobraževanje in znanost, in Andris Vilks, direktor Nacionalne knjižnice v Rigi, spregovorila o izgradnji nove stavbe Nacionalne knjižnice, ki je nastajala 20 let. Imenujejo jo *Castle of Light*; da so izbrali ustrezno ime, potrjuje tudi vtis ob obisku – v prostorih knjižnice je veliko naravne svetlobe.

Potem so se zvrstili predavanja in razprave. Zanimivejši med tistimi, ki sem se jih udeležila, so opisani v nadaljevanju. Povzetki in predavanja so v celoti objavljeni na spletnih straneh, navedenih na koncu prispevka.

Innovation and Ice Cream: Leadership, Strategy and Engagement at the Heart of Innovation at the University of Manchester Library (Lorraine Beard, vodja oddelka za digitalne tehnologije in servise, Nick Campbell, knjižničar za akademsko področje; oba University of Manchester Library)

Univerza v Manchestru v Veliki Britaniji si je zastavila cilj, da do leta 2020 postane ena od 25 najboljših raziskovalnih univerz na svetu. Želijo si doseči vrhunske rezultate znanstvenih raziskav in omogočiti najboljšo možno študijsko izkušnjo za svoje študente ob hkratnem prizadevanju za družbeno odgovorno ravnanje. Da bi dosegli te cilje, so vpregli vse oddelke, tudi univerzitetno knjižnico. Knjižničarje so spodbudili, da so postali po-

memben deležnik v postopku odločanja o vprašanih, ki se tičejo univerze kot celote. Ustanovili so tudi skupino za inovacije in izpeljali projekt *Eureka!*, v okviru katerega so udeleženci (študenti) prispevali kreativne ideje pri izboljšavah v knjižnici. Izkazalo se je, da je pri izboljšavah nujno sodelovanje zaposlenih z uporabniki – študenti. Podrobneje na: <http://www.library.manchester.ac.uk/aboutus/eureka/>.

Gamification in Academic Libraries: Level 1 – Why and the Basics of How (Adam Sofronijević, Univerzitetna knjižnica Svetozar Marković, Srbija)

Predstavil je koncept uvajanja igre oz. igranja v okolje, v katerem to sicer ni predvideno, z namenom doseči večji poslovni uspeh. Model temelji na potrebi potrošnikov po zabavi, tekmovanju, primerjanju ... S tako stimulacijo potrošnika lahko dosežemo precej večji učinek kot z golim oglaševanjem. Eden prvih primerov uvajanja igre v poslovni model je *Frequent Flyer Program*, ki ga letalski ponudniki ponujajo za krepitev zvestobe strank. Sem spadajo tudi točke zvestobe trgovskih podjetij. Na vprašanje, zakaj bi v svetu knjižničarstva to počeli, je odgovoril: "Ker vsi drugi to že počnejo." Navedel je nekaj primerov: stopnice podzemne železnice, ki simulirajo igranje na klavir (spodbujanje gibanja – hoje po stopnicah), smetnjaki na javnih mestih, ki oddajajo zvoke mečkanja papirja (spodbujanje uporabe košev za smeti oz. preprečevanje smetenja) itd. S tem si je mogoče zagotoviti zvestobo strank in povratne informacije.

Connecting Systems for Better Services Around Special Collections (Saskia van Bergen, Leiden University Library, Nizozemska)

V zadnjih nekaj letih je Univerzitetna knjižnica Leiden na Nizozemskem izvedla precej projektov, da bi izboljšala dostopnost svojih zbirk gradiva. Predstavitev je bila namenjena opisu teh projektov, ki so morali ustrezati dvema zahtevama: zagotoviti boljši in hitrejši servis za njihove uporabnike ter povečati učinkovitost delovnih procesov zaposlenih v knjižnici. Uporabniki lahko od koder koli na svetu 24 ur na dan vsak dan naročajo skenirano gradivo

njihovih posebnih zbirk, tudi tistih, ki še niso katalogizirane ali digitalizirane. Tako so študentom in raziskovalcem omogočili preprostejši in hitrejši način pregledovanja gradiva. Na tem področju so na Nizozemskem vodilni.

Improving Library Interaction for Patrons Through User Experience (Anthony James O'Kelly, British Columbia Institute of Technology, ZDA)

Knjižnice morajo v današnjem tehnološko naprednem okolju vse pogosteje kritično presojati ustreznost svojih storitev. Kljub pogostim analizam in strateškemu načrtovanju se po avtorjevem mnenju knjižnice ne domislijo prav pogosto, da bi presojali o tem prepustile svojim končnim uporabnikom. Avtor meni, da je slednje nujno potrebno, kakršno koli drugačno presojanje namreč ocenjuje kot "streljanje na slepo". Uporabniki lahko s svojimi predlogi in idejami bistveno prispevajo h kvaliteti knjižničnih storitev.

V knjižnici, od koder prihaja, je bilo stanje precej slabo, stara dotrajana stavba ni več služila svojemu namenu; poleg tega izkušnje uporabnikov, sodeč po anketah, niso bile dobre. Izvedli so raziskavo o uporabniški izkušnji, pri izvedbi katere so pomagali knjižničarji, študenti in tudi nekateri prostovoljci. Med drugim so rezultati raziskave pokazali, da je v knjižnici treba spremeniti celo take banalnosti, kot so npr. napisi, na osnovi katerih naj bi se uporabniki v knjižnici orientirali (npr. kje je katera služba ali kje najti določeno vrsto gradiva). Navedel je primer, da je veliko tujih študentov ob napisu "call number" (slov.: signatura) pomislilo, da gre za telefonsko številko za pomoč uporabnikom. Postavitev po tekoči številki so nato zamenjali s postavitvijo po znanstvenih področjih. Sklenili so, da bodo ob pomoči svojih uporabnikov občasnno ponavljali take poskuse izboljšav.

Our Users Who Settle for Less – Ensuring Usable Accessibility for Blind Users of a Digital Library (Heli J. Kautonen, National Library of Finland, Finska)

Eden od ciljev vsake knjižnice naj bi bil, da vsem svojim uporabnikom ponuja enake možnosti dostopa do informacij. Osebam s posebnimi potrebami cela množica zakonov (tudi na ravni EU) zagotavlja pravico do brezpogojnega dostopa tako do fizičnih izvodov kot tudi do digitalnih servisov. V praksi pa to žal ni vedno preprosto izvedljivo. Digitalne storitve, ki jih ponuja knjižnica, zahtevajo še posebno pozornost pri načrtovanju in implementaciji, da bodo zares dostopne tudi uporabnikom s posebnimi potrebami. Avtorica se je v prispevku osredotočila na uporabnike z okvaro vida, ki morajo za dostop do online servisov uporabljati posebne bralnike. Pobudnik za tako raziskavo je bil eden od zaposlenih v Finski nacionalni

knjižnici, ki je v prometni nesreči izgubil vid. V Evropi trenutno še ni natančne statistike, ocenjujejo pa, da je okrog 1,5 % potencialnih uporabnikov svetovnega spleta slepih ali slabovidnih. Analizirali so digitalno knjižnico Finske, imenovano Finna (<http://www.kdk.fi/en/>); ugotovljali so, kako je Finna dostopna slepim in slabovidnim. Odkrili so precej pomanjkljivosti, ki so jih predstavili tudi razvijalcem digitalne knjižnice. Ti bodo zdaj pri načrtovanju razvoja digitalne knjižnice lažje upoštevali tudi ta segment uporabnikov.

Ob koncu je predstavila funkcijo VoiceOver za iPad. Gre za možnost aktiviranja glasu, ki bere besedilo na zaslonu.

The e-Book Phenomenon and its Impact (Thomas Daniel Wilson, University of Borås, Švedska)

Avtor je osvetlil zgodovino e-knjige. Zastavil je vprašanje, koliko udeležencev trenutno bere kakšno e-knjigo; roko je dvignila več kot polovica občinstva. Omenil je, da nekatere univerze (npr. na Irskem) že poskušajo uvesti e-učbenike, kar ima velik vpliv na založnike, ki bi lahko ostali brez posla. Zbrane je avtor vprašal, koliko fakultetnih knjižnic študentom že ponuja e-učbenike. Roko sta od kakih dvesto poslušalcev dvignila le dva. Predlagal je, naj fakultete zaradi visokih cen učbenikov (tudi po več sto dolarjev za nekatera področja znanosti) o tem resno razmislijo.

Crowdsourcing Content Management: Challenges and Opportunities (Petteri Kivimäki, National Library of Finland, Finska)

Množično zunanje izvajanje (angl. *crowdsourcing*) je aktivnost, pri kateri sodeluje skupina ljudi z namenom reševanja kompleksnejšega problema (ali problemov). Ta skupina ljudi lahko za svoje delo prejme plačilo, ni pa nujno. Sodelovanje običajno poteka preko interneta. Kot primer je bila navedena glasbena skupina, ki je to metodo uporabila za pridobitev nasveta o tem, kako naj čim bolj privlačno oblikuje naslovnico novega albuma; skupina je celo objavila nekaj različic ene od pesmi, pri čemer so ocenjevalci imeli možnost izbrati refren, ki je bil po njihovem mnenju najboljši. Ta metoda se je dobro obnesla tudi pri oblikovanju logotipov podjetij. Primer dobre prakse je podjetje McDonald's, ki na spletu prosi uporabnike, naj sami sestavijo nov burger; nato omogoči glasovanje za različne predloge in to, kar so uporabniki predlagali, dejansko ponudi na trgu. Slabost te metode je, da ni vnaprej znano, koliko ljudi bo sodelovalo in kdo bodo sodelujoči.

From Research Library to Research Lab: the Case of the National Library of Norway (Jon Arild Olsen, National Library of Norway, Norveška)

Nacionalna knjižnica Norveške si je za cilj zastavila digitalizirati svojo celotno zbirko. Trenutno so z delom približno na polovici, do leta 2018 pa naj bi knjižnica uporabnikom z norveškimi IP-naslovi že lahko ponudila celotno nacionalno zbirko, ki je nastala do leta 2001. Tako obsežna zbirka pa zahteva zanesljive metapodatke in vrhunska iskalna orodja.

Eden od sklopov konference je bil namenjen predstavitvi finančnega poročila LIBER za preteklo leto. Sledile so volitve predsedujočih, nova predsednica je Kristiina Hormia Poutanen iz Finske nacionalne knjižnice, prejšnji predsednik dr. Paul Ayriss pa bo še predvidoma dve leti sodeloval kot svetovalec.

Ob koncu konference smo si lahko vodeno ogledali novo zgradbo Nacionalne knjižnice.

Leta 2015 bo konferenca LIBER v Londonu (Senate House, University Of London).

Viri

LIBER 43rd Annual Conference, 2014. *Programme: papers*. [online]
Dostopno na: <http://liber2014.lnb.lv/programme/papers/>.

LIBER 43rd Annual Conference, 2014. *Programme: posters*. [online]
Dostopno na: <http://liber2014.lnb.lv/programme/posters/>.

LIBER 43rd Annual Conference, 2014. *Programme: strategy updates*.
[online] Dostopno na: <http://liber2014.lnb.lv/programme/sponsor-presentations/>.

Vesna Gašparič

OSEMDESETA KONFERENCA IFLA 2014

Konferenca z naslovom *Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge* je potekala od 16. do 22. avgusta 2014 v Lyonu, in sicer v Kongresnem centru, ki je v osrednjem delu večnamenskega kompleksa Cité Internationale. Pred osrednjim delom konferenčnega programa sta zunaj Lyona potekali tudi dve predkonferenci. Prvo, *The parliamentary Library: past and future* (<http://preifla2014-en.assemblee-nationale.fr>), je organizirala Sekcija za parlamentarne knjižnice; potekala je v Parizu, v stavbi Državnega zbora, Bourbonški palači. Drugo, *Digital Transformation and the Changing Role of News Media in the 21st Century* (<http://www.itu.int/en/history/Pages/IFLA2014.aspx>), je organizirala Sekcija za časopise in je istočasno potekala v Ženevi v Švici.

Po statističnih kazalcih se je konference udeležilo 3119 knjižničarjev in drugih strokovnjakov iz 132 držav. Konferenca bo ostala v spominu po izjemni organizaciji in udeležbi preko 300 volonterjev – knjižničarjev iz Lyona in regije. Program je potekal v 227 sejah, kjer je bilo mogoče poslušati preko 400 prispevkov. V najbolj obiskanih dneh, med ponedeljkom in sredo, je hkrati potekalo od 25 do 30 dogodkov. Na prvih šestdesetih sejah, ki so bile na programu prvega dne konference, so potekali sestanki Iflinih (IFLA, International Federation of Library Associations and Institutions) stalnih odborov, sekcij, strateških programov ipd.

Odpri del konference se je začel v nedeljo, 17. avgusta. V okviru otvoritvene slovesnosti so najprej stopili na govorniški oder domačini in Sinikka Sipilä, predsednica Ifle. Sledilo je vabljen predavanje z naslovom *The future of reading*, ki ga je imel vplivni francoski filozof Bernard Stiegler; na področju analize odnosa tehnologije in filozofije Bernard Stiegler nadaljuje delo, ki so ga začeli Jacques Derrida, Gilbert Simondon in Andre Leroi-Gourhan. V svojem predavanju je v ospredje postavil idejo hibridnega branja, ki je po njegovem mnenju posledica spleta in spletnih servisov. Za Stieglerja je splet filozofija inženiringa, ki vključuje ne le ontološke in epistemološke vidike, ampak tudi etične in estetske. Po Stieglerjevem prepričanju je digitalizacija proces ustvarjanja podvojenega sveta. Ta podvojeni svet omogoča skupno rabo znanja in usklajevanje ustvarjalnosti. Branje je vedno manj enosmerni proces in

tega se knjižnice tudi zavedajo. Pri projektu *Très Grande Bibliothèque*, v katerem je Francoska nacionalna knjižnica sodelovala že leta 1989, so bralcem ponudili posebne bralne postaje, ki so omogočale skupno rabo beležk. V prihodnosti lahko na spletu pričakujemo vedno več interpretacij, polemik, argumentov, s katerimi bo znanje posameznika nasprotovalo hermenevtiki skupnosti. Knjižnice prihodnosti ne bodo uspešne, če svojih servisov ne bodo znale prilagoditi novim oblikam znanja, ki nastajajo kot posledica novega, hibridnega branja.

Mene so zanimale predvsem teme, povezane z Iflinimi standardi, strateškimi plani OCLC (Online Computer Library Center), katalogizacijo in sorodnimi programi univerzalne bibliografske kontrole, programom UNIMARC ter načrti za prenos knjižničnih sistemov v oblak. Udeležila sem se dogodkov, ki so bili povezani z začetkom Lyonske deklaracije in s programi mednarodnega sodelovanja Ifle.

V času konference je potekalo redno srečanje Stalnega odbora za UNIMARC (PUC – Permanent UNIMARC Committee), kjer sem aktivno sodelovala.

IFLA

Prva seja odprtega programa je bila *IFLA Market. How to get published*. V štirih paralelnih programih so bile obdelane naslednje teme: kako je treba napisati članke ter različna navodila za objavo v publikaciji *IFLA Journal* in drugih strokovnih publikacijah; kako je treba uspešno delovati v strokovnih skupinah Ifle in kako je treba pripraviti standarde.

Udeležila sem se seje *Producing IFLA standards – a "how to" session for IFLA units, na kateri je Patrice Landry* (Švicarska nacionalna knjižnica), predsednik Odbora za standarde (CoS – Committee on Standards), predstavil priročnik *IFLA Standards Procedures Manual*. Priročnik je namenjen članom strokovnih skupin Ifle, ki na različnih področjih pripravljajo standarde in priporočila. Priročnik pomaga pri zahtevnih postopkih, ki vodijo do uvedbe standarda v Ifli in lokalnih knjižničarskih skupnostih. Pripravila ga je delovna skupina, ki jo je leta 2013

ustanovil Odbor za standarde, vodila pa sta jo Winston Roberts (2013) in Patrice Landry. Priročnik je brezplačno na voljo na naslovu: <http://www.ifla.org/node/8719>.

OCLC

V okviru 68. seje je potekal industrijski simpozij OCLC. V prispevku *Links and Entities: OCLC and the Library Data Revolution* so Skip Prichard, Ted Fons in Richard Wallis predstavili trende, na katerih temelji razvoj sistema OCLC. Ob tem so izpostavili:

- model podatkov, ki temelji na entitetah in relacijah,
- prikaz podatkov na spletu,
- svetovni splet in povezovanje podatkov.

Upravljanje s podatki v bazi podatkov WorldCat in drugih segmentih OCLC se premika z nivoja zapisa na nivo entitete. Sistemi, ki bodo uspešno implementirali novi model bibliografskega zapisa, bodo knjižnične podatke odprli za neposredni dostop preko spletnih iskalnikov; poleg tega bodo omogočili uporabniku prijaznejše odkrivanje podatkov ter učinkovitejše upravljanje z metapodatki.

Ob tem se OCLC zaveda, da so v knjižnicah še vedno milijoni zapisov, na katerih temeljijo različne lokalne aplikacije. Zato so postopki za identifikacijo entitet znotraj zapisov in obratno temelj harmonizacije lokalnih aplikacij, spletnega kataloga in katalogizacije.

Glede prihodnosti servisa WorldCat Discovery so izpostavili identifikacijo t. i. reprezentančnega zapisa, medtem ko so pri katalogizaciji poudarili dvig kvalitete podatkov in prehod na tako imenovano katalogizacijo tipa "izberi in poveži".

KNJIŽNIČNI SERVISI V OBLAKU

Veliko pozornosti je pritegnila 73. seja, ki je bila posvečena knjižničnim servisom v oblakih. Večina prispevkov je prenos knjižničnih servisov v oblake obravnavala na osnovi izkušenj iz poslovnega sektorja, in sicer predvsem s poudarkom na uravnoteženju varnosti podatkov in učinkovitosti servisov. Prispevek, ki so ga imeli Beate Rusch (Library Network Berlin-Brandenburg), Andreas Degkwitz (Humbolt-University Library) in Klaus Caynowa (Bayerische Staatsbibliothek), je bil povsem drugačen. Na neposreden način je bil predstavljen projekt *CIB (Cloud-Infrastruktur für Bibliotheksdaten)*, ki ga financira DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Namen projekta je prenos knjižnične infrastrukture v oblak; neposredni učinek tega prenosa predstavlja združevanje sedanjih šestih velikih nemških knjižničnih sistemov v enotni nacionalni knjižnični sistem. Glavna partnerja tega velikega projekta sta ExLibris in OCLC.

KATALOGIZACIJA

Aktualnim vprašanjem katalogizacije je bila posvečena 86. seja pod skupnim naslovom *Universal Bibliographic Control in the Digital Age: Golden Opportunity or Paradise Lost? — Cataloguing with Bibliography, Classification & Indexing and UNIMARC Strategic Programme*. V prvem, vabljenem predavanju *Authorities, Entities & Communities* je Theodore Fons (OCLC) predstavil prehod na upravljanje z bibliografskimi podatki, ki temeljijo na entitetah, ne pa na bibliografskih zapisih. Klasično in novo katalogizacijo po mnenju Fonsa povezujejo prav normativni zapisi. Za oba tipa katalogizacije so potrebni kvalitetni in dobro organizirani normativni podatki, le da so pri klasični katalogizaciji normativni zapisi potrebni zaradi točk dostopa, sodobna katalogizacija pa potrebuje kontekstne informacije, katerih namen je znanje o entitetah.

Uvajanje nove katalogizacije je postopek, ki se izvaja po individualnem načrtu, ima pa nekaj skupnih mejnikov:

- nadaljevati je treba razvoj nacionalnih programov normativne kontrole;
- spodbujati je treba prikaz bibliografskih podatkov na način, kot se podatki na spletu prikazujejo (npr. nadaljnje raziskave uporabe dognanj v okviru aktivnosti Schema.org);
- normativne podatke je treba združevati v večje aglomeracije, kot sta projekta VIAF (Virtual International Authority File) in ISNI (International Standard Name Identifier);
- spodbujati je treba nadaljnje raziskave bibliografskega modela, ki temelji na entitetah.

O vlogi sistemov VIAF in ISNI za opis in identifikacijo entitet so govorili Anila Angjeli in Vincent Boulet (Francoska nacionalna knjižnica) ter Andrew MacEwan (British Library) v prispevku *ISNI and VIAF – Transforming ways of trustfully consolidating identities*. Avtorji so sistematično in pregledno prikazali cilj in namen vsakega sistema posebej ter njihove skupne elemente in medsebojno povezanost. Pri sistemu ISNI osnovo predstavlja javno delovanje osebe, zato ima oseba lahko več ISNI-jev. Sistem ISNI ne izključuje možnosti uporabe lokalnega sistema za enotno identifikacijo osebe. Po mnenju avtorjev sta VIAF in ISNI odraz filozofije UBC (Universal Bibliographic Control) in močno orodje pri gradnji sistema verižnih podatkov.

Heather Lea Moulaison je v prispevku *Authors and Authorities in Post-RDA Library Systems: A Case Study* prikazala rezultate longitudinalnega spremljanja normativnih zapisov za osebe eno leto po prehodu na RDA (Resource Description and Access). Raziskavo so izvedli v

sistemu visokošolskih knjižnic v državi Missouri (ZDA); po mnenju raziskovalcev preseneča počasno bogatenje normativnih zapisov s podatki, ki jih RDA določa kot attribute osebe. Podatki o jeziku, nacionalnosti, spolu ipd. so bili v obdobju od 2013 do 2014 dodani v manj kot 4 % zapisov.

V prispevku z naslovom *UBC reloaded: remembrance of things past, back to the future* Gildas Illien in Françoise Bourdon (Francoska nacionalna knjižnica) razmišljata o tem, kako določiti prioriteto v času treh pomembnih tranzicij – pri uvajanju novega modela bibliografskega zapisa in novih katalogizacijskih pravil ter pri zamenjavi formatov MARC. Glede na izkušnje Francoske nacionalne knjižnice sta avtorja oblikovala tri načela za uspešen prehod. Prvo načelo je ohraniti interoperabilnost sistema. Prehod je proces, ki zahteva sožitje starega in novega. Kongresna knjižnica in skupina knjižnic, ki sledijo njeni politiki, so se odločile za uvajanje pravilnika RDA na osnovi formata MARC21. Francoske, španske in nekatere druge evropske knjižnice so za prednostno nalogo izbrale prikaz bibliografskih podatkov v RDF (Resource Description Framework), medtem ko se je Nemška nacionalna knjižnica posvetila obema nalogama hkrati. Drugo načelo je vidnost; pomeni ustvarjanje tehničnih in pravnih pogojev, da so knjižnične zbirke in katalogi vidni na spletu. Minimalni pogoj vidnosti podatkov na spletu je objava podatkov v RDF. Na drugi strani je strateška opredelitev knjižnice, da so njeni podatki na voljo za ponovno uporabo. Tretje načelo je sodelovanje. Knjižnični sistemi bi morali čim več sodelovati s sorodnimi sistemi. Sinergija znanja je osnova uspešne tranzicije.

Patrick Le Boeuf je v svojem imenu in imenu Françoisa-Xavierja Pelegrina predstavil zaključeno verzijo modela PRESSoo (<http://library.ifla.org/838/1/086-leboeuf-en.pdf>), ki je bila objavljena junija leta 2014. Model PRESSoo je model bibliografskega zapisa za kontinuirane vire na osnovi FZBZ (funkcionalne zahteve za bibliografske zapise) in je razvit za potrebe sistema ISSN (International Standard Serial Number). PRESSoo bo uporabljen v okviru Unescovega projekta ROAD; s tem bodo testirali uspešnost modela. PRESSoo je v določenem smislu IFLN standard, saj je model potrdila skupina FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) Review Group, ki deluje v okviru Sekcije za katalogizacijo pri IFLN.

Kako nove vsebine in nove medije zajeti z UBC, je bila tema Rebece L. Lubas v prispevku *We are All Catalogers Now: Leveraging Do It Yourself Metadata for Research Collections* in Roberta P. Holleyja v prispevku *Self-Publishing: A New Challenge for Universal Bibliographic Control*.

Zanimiv je bil tudi prispevek z naslovom *The local in the global: universal bibliographic control from the bottom up*, v katerem sta avtorja Gordon Dunsire in Mirna Willer svetovala o načinu povezovanja lokalnih in globalnih potreb. Po njunem mnenju je za uspešno delovanje lokalnega sistema na globalni ravni treba:

- zagotoviti ujemanje med lokalnimi in globalnimi identifikatorji,
- prepisati lokalne podatke in lokalne sheme v RDF,
- izvesti preslikavo med lokalnimi in globalnimi elementi,
- omogočiti infrastrukturo, ki bo globalne elemente prilagodila lokalnim aplikacijam,
- omogočiti infrastrukturo, ki bo skupne lokalne elemente umestila med globalne.

UNIMARC

Na sestanku PUC smo dokončali pripravo polj 181 in 182, ki sta namenjeni vnosu podatkov za novo območje 0 v združeni izdaji ISBD (International Standard Bibliographic Description). Na sestanku je Mirna Willer natančno predstavila projekt UNIMARC in RDA, ki od leta 2013 poteka pod okriljem PUC-a. Projekt se uspešno izvaja in bo podaljšán še za eno leto.

LYONSKA DEKLARACIJA

V času konference je bila sprejeta *Lyonska deklaracija o dostopu do informacij in razvoja*, ki jo je podpisalo več kot 125 članic. Namen deklaracije je pozitívni vpliv na razvoj programov Združenih narodov po letu 2015. Dostop do informacij in knjižnic ima pomembno vlogo pri razvoju družbe in posameznikov. Zato Lyonska deklaracija naslavlja države članice Združenih narodov, naj prepoznajo ključno vlogo dostopa do informacij ter usposabljanja in pridobivanja znanja, kar bo ljudem pomagalo razumeti, zakaj so informacije zanje koristne.

RAZSTAVA

Razstava, ki je spremljala konferenco, je bila slovesno odprta 17. avgusta, in sicer v popoldanskih urah. Na razstavi so bile predstavljene tehnološke rešitve za:

- knjižnične servise na mobilnih napravah;
- interaktivne sisteme za zbiranje povratnih informacij uporabnikov;
- interaktivne servise za knjižnične uporabnike;
- knjižnične storitve za uporabnike s posebnimi potrebami;
- zvočno izolacijo nekaterih prostorov za uporabnike (t. i. tihi boksi).

Na razstavi se je predstavila Francoska nacionalna knjižnica s svojimi številnimi servisi in projekti; pritegnila je veliko pozornost udeležencev kongresa.

Razstave se je udeležilo tudi veliko število založnikov iz azijskih držav, predvsem iz Kitajske; ponujali so iskanje in prikaz podatkov v kitajščini, hkrati pa tudi v latinični transliteraciji.

Pomemben del konference so bili razgovori in srečanja s kolegi s celega sveta. Kolegi iz Finske, Južnoafriške republike, Češke, ZDA, Maroka in naše bližje okolice so mi s svojimi izkušnjami in komentarji dostikrat pomagali pri razumevanju in oblikovanju osebnega stališča do množice predavanj, ki sem jih v času konference poslušala.

Celotni program konference je na voljo na naslovu <http://conference.ifla.org/past-wlic/2014/ifla80/programme-and-proceedings-full-printable.html>, prispevki pa se trajno hranijo v repozitoriju IFLA Library.

Gordana Mazić

SREČANJE UPORABNIKOV SISTEMA CBS 2014

RAZVOJ BIBLIOGRAFSKIH FORMATOV IN KATALOGIZACIJSKIH PRAVIL

Evropska podružnica OCLC (Online Computer Library Center, www.oclc.org) je septembra 2014 organizirala dvodnevno srečanje uporabnikov sistema CBS (Centraal Bibliografisch Systeem) z naslovom *The evolution of library data formats and cataloguing conventions*. Srečanje je potekalo v idiličnem univerzitetnem mestu Leiden na Nizozemskem. Udeležili so se ga predstavniki Nemčije, Francije in Švice, predstavniki IZUM-a pa kot opazovalci. CBS je knjižnični sistem, ki ga uporabljajo knjižnice na Nizozemskem, v Nemčiji, Franciji in Švici; uporabljajo ga tudi v Nacionalni knjižnici Avstralije. Sistem je osnovala nizozemska PICA, ki se je leta 1997 združila z OCLC-jem v OCLC PICA (en.wikipedia.org/wiki/OCLC_PICA), od leta 2007 pa je v celoti integrirana v OCLC.

NOVOSTI V OCLC

Ted Fons (izvršni direktor, OCLC Data Services and WorldCat Quality Management) je v predstavitvi z naslovom *The evolution of WorldCat* pojasnil nov koncept knjižničnih podatkov, ki bo omogočal vsebinsko povezovanje podatkov in konceptov o različnih tipih objektov (npr. o osebah, mestih ali celo bolj abstraktnih stvareh, kot so teme, dogodki ...) in ne samo povezovanje dokumentov na spletu; s tem bi se znatno izboljšala uporabniška izkušnja pri iskanju in predstavitvi podatkov iz knjižničnih katalogov. Ljudje namreč na spletu nočejo več samo prikaza seznamov, npr. o knjižnem gradivu in avtorjih, ampak tudi kontekst in podrobnosti o neki osebi, organizaciji, sestanku itd. Uporabniki pravzaprav iščejo delo po modelu FRBR (www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records). V bibliografskem zapisu, ki ustreza pojavnimi obliki po tem modelu, pa so opisane podrobnosti o določenem delu. Dosedanje bibliografske in normativne zapise bo nadomestil model entitet, ki predstavljajo vsebinsko ločene dele zapisa s podatki o delu, osebah, organizacijah, temah, mestih in dogodkih. Zato se bo spremenil potek dela v knjižnicah:

- Odkrivanje podatkov (angl. *discovery*) bo postalo bolj privlačno in uporabno, med entitetami se bodo vzpostavile povezave (angl. *entity based linking*), kar zahteva, da bo za osebe, dela in druge entitete treba

kreirati normativne oblike. Vzpostaviti in kreirati bo treba nove vrste normativnih datotek.

- Katalogizacija bo doživela največje spremembe, saj bo postala katalogizacija tipa "označi in klikni" (angl. *point and click*). Namesto bibliografskih zapisov bomo vodili in povezovali entitete, zato se bodo za vse entitete vzpostavili identifikatorji, katalogizacija pa bo potekala z združevanjem posameznih entitet v en zapis. Kaskadno dopolnjevanje (ažuriranje samo posameznih entitet in ne celega bibliografskega zapisa) bo povečalo kvaliteto metapodatkov in omogočilo preprostejše vzdrževanje. Upravljanje metapodatkov oz. zapisov bo programsko, temeljilo bo na zajemanju podatkov o entitetah iz različnih informacijskih virov in baz podatkov. Knjižnice bodo uporabljale predvsem katalogizacijska pravila RDA (Resource Description and Access, en.wikipedia.org/wiki/Resource_Description_and_Access).
- Prikaz podatkov na spletu bo bogatejši in bo uporabnike dejansko pripeljal do informacij, ki so dostopne na osnovi povezanih podatkov.

OCLC je aprila 2014 objavil bazo podatkov WorldCat Works (www.oclc.org/data.en.html) s 197 milijoni zapisov za dela s povezavami do pojavnih oblik del (bibliografskih zapisov) v bazi podatkov WordCat ter povezavami z zapisi iz baz DDC, VIAF (viaf.org), FAST (www.oclc.org/research/themes/data-science/fast.html), LCSH (authorities.loc.gov) in iz drugih normativnih baz podatkov. Model entitet ni enak modelu FRBR in za zdaj predstavlja lastno rešitev za WorldCat.org. Omenil je še, da ima Bibframe (www.loc.gov/bibframe) nekoliko drugačen pristop, ker izhaja iz perspektive katalogizacije, schema.org (schema.org), ki je osnova za model entitet v WorldCat.org, pa iz spletne perspektive.

Axel Kaschte je v predavanju *Metadata globalization and the European cataloguer* predstavil prehod programske opreme na oblačne storitve ter licenčnih pogodb na naročnino. Vse to zahteva nov način dela, zato bodo knjižnice v sistemu CBS postopno prehajale na OCLC-jevo platformo WorldShare. Prehod otežuje raznolikost knjižnic v sistemu CBS; francoske knjižnice uporabljajo format UNIMARC, druge pa format MARC 21, vse pa za nabor znakov uporabljajo razširjeni UNICODE.

Martin van Muijen je predstavil skupino Metadata Advisory Group (MAG); njen glavni namen je priprava navodil za evolucijo metapodatkov. OCLC množično vključuje mednarodne baze podatkov v WorldCat, ki vsebuje vzporedne bibliografske zapise glede na jezik katalogizacije. Za zbirke elektronskih virov uporabljajo bazo znanja (angl. *knowledge base*). Model entitet so začeli uporabljati za knjige in revije, za članke pa še ne. Načrtujejo, da bo vzporedno okolje bibliografskih zapisov in modela entitet v uporabi še zelo dolgo oz. dokler bo potrebno.

NOVOSTI V SISTEMU CBS

Bemal Rajapatirana (OCLC) je v predavanju z naslovom *The impact on CBS of the UKB transition* predstavila prehod nizozemskega nacionalnega kataloga (GGC), pri katerem sodelujejo nizozemske univerzitetne knjižnice in nacionalna knjižnica UKB (*Koninklijke Bibliotheek*), v bazo podatkov WorldCat. Po prehodu bodo knjižničarji katalogizirali neposredno v bazo podatkov WorldCat in ne več v nacionalni katalog. Tudi za vse preostale postopke bodo uporabljali OCLC-jeve servise, kot sta npr. administracija v bazi znanja in medknjižnična izposoja v sistemu WorldShare ILL. Pri katalogizaciji bodo uporabljali normativne datoteke Kongresne knjižnice, za e-vire pa bodo zalogo kreirali avtomatsko. Posebne zbirke bodo vključevali kasneje. CBS bo pripravil konverzijo bibliografskih podatkov iz formata PICA (www.gbv.de/wikis/cls/PICA-Format) v format MARC 21, sledil bo paketni vpis v bazo WorldCat. Za prikaz zaloge lokalnih knjižnic bodo v WorldCat pošiljali akronime knjižnic. Pri katalogizaciji v bazi podatkov WorldCat bodo katalogizacijska pravila uporabljali selektivno glede na vrsto publikacije. Za zapise nacionalnega kataloga bodo še naprej uporabljali nacionalna pravila, za e-vire pa pravila RDA. Povedala je tudi, da bo konzorcij GGC obstajal, dokler bo to potrebno.

Uwe Risch (HeBIS) je v predavanju z naslovom *The progress of the CIB project* predstavil nemški projekt CIB (*Cloudbasierte Infrastruktur für Bibliotheksdaten*, www.projekt-cib.de/wordpress), ki ga vodi HeBIS (Hessisches Bibliotheksinformationssystem), sodelujejo pa še BVB (Bibliotheksverbund Bayern), KOBV (Kooperativer Bibliotheksverbund Berlin-Brandenburg) in DFG (Deutsche Forschungsgemeinschaft). Pripravljajo katalogizacijski sistem v oblaku, ki mora biti po pravilih evropske zakonodaje lociran v Nemčiji ali v drugi državi znotraj Evropske unije. Namesto lokalnih pravil bodo začeli uporabljati mednarodne standarde za metapodatke in jezikovno neodvisne kode. Knjižnicam ne bodo predpisali knjižničnega sistema, pričakujejo pa, da bodo uporabljale OCLC-jeve ali ExLibrisove servise.

Tobias Viegner je predstavil prenos kataloga Švicarske

nacionalne knjižnice in univerzitetnih knjižnic SwissBib (www.swissbib.ch) v WorldCat. Za prenos zapisov so pripravili model glavnega zapisa (angl. *master record*), pri katerem je v enem zapisu združenih več različnih zapisov za isto publikacijo. Prenos bo paketni in brez ročne katalogizacije. Ko je zapis enkrat vpisan v bazo podatkov, ga več ni mogoče spreminjati, ampak se samo dopolnjuje z novimi podatki. Vsaka sprememba v lokalni bazi se vidi tudi v vzajemni bazi. V WorldCat pošiljajo samo glavne zapise. Model glavnega zapisa uporabljajo tudi v drugih servisih; tudi v druge vire in baze podatkov pošiljajo zapise na osnovi glavnega zapisa. Pri združevanju zapisov uporabljajo strogo in prilagodljivo ujemanje podatkov (angl. *strict and flexible matching*). Zaradi nenehnega pregrupiranja (angl. *reclustering*) zapisi nimajo stalnega ID-ja.

Reinhard Alrtenhoener (DNB) je v predavanju *GND and ZDB in the globalized infrastructure remarks from the DNB perspective* predstavil nemške normativne baze podatkov in stanje v nemških knjižnicah. GND (Gemeinsame Normdatei; www.dnb.de/DE/Standardisierung/GND/gnd_node.html) je normativna baza osebnih in korporativnih imen, sestankov, predmetnih oznak in del z okrog 10 milijoni zapisov. Ta baza podatkov je pomemben vir za mednarodni agregator normativnih podatkov VIAF in za mednarodni standardni identifikator imen ISNI (www.isni.org). ZDB (Zeitschriftendatenbank; www.zeitschriftendatenbank.de) je baza podatkov o serijskih publikacijah z okrog 1,6 milijona zapisov. Nemške knjižnice uporabljajo format MAB (www.dnb.de/EN/Standardisierung/Format/MAB/mab_node.html); njegovo vzdrževanje so ukiniteli leta 2013) ali format PICA, izmenjava med njima pa poteka v formatu MARC 21. Izmenjava podatkov bo avtomatizirana, ročna bo le končna verifikacija. Serijske publikacije bodo katalogizirali neposredno v bazo podatkov WorldCat ali z ExLibrisovim programom Alma. Po prehodu bodo v bazi podatkov ZDB samo še naslovi serijskih publikacij in zaloga. Zaenkrat še ne vedo, kakšna bo povezava med Registrom ISSN in bazo podatkov ZDB. Zapisov ne združujejo in ne izločajo podvojenih zapisov (duplikatov), ampak uporabljajo grupiranje zapisov (angl. *clustering*). Na koncu je omenil, da postaja WorldCat vse pomembnejši.

Martin van Muijen (OCLC) je v zaključnem predavanju *CBS roadmap* pripravil pregled projektov zadnjega leta. Model FRBR uporabljajo samo članice CBS na Nizozemskem, izboljšali so metodo združevanja zapisov v entitete FRBR, CBS-ov model glavnega zapisa uporablja samo SwissBib, povezava med sistemoma CBS-ILL in VDX za medknjižnično izposajo uporabljajo samo knjižnice na Nizozemskem, v spletnem vmesniku so vključili pomoč. Sinhronizacije lokalne zaloge z bazo podatkov WorldCat pa še niso uspeli uvesti. Za naslednje leto načrtujejo pripra-

vo verzioniranja spletnih storitev CBS in spletnega modula za administracijo uporabnikov in knjižnic ter optimizacijo grupiranja zapisov, spletni vmesnik za prikaz zaloge, storitve *Get OCN service* (direkten dostop iz vmesne baze do baze WorldCat) in optimizacijo SRU API.

POVZETEK SREČANJA

Pri množični integraciji bibliografskih podatkov in vzdrževanju kvalitete gre za revolucijo, evolucijo in paradoks.

Revolucija (pridobivanje virov v realnem okolju; angl. *real world*) vključuje:

- uporabo modelov knjižničnih metapodatkov namesto bibliografskih formatov za izboljšavo poteka dela v knjižnicah,
- splet (kot vzajemno bazo podatkov) z uporabo modela entitet,
- sprejetje novih katalogizacijskih pravil,
- uporabo povezanih podatkov (angl. *linked data*),
- uporabo centralnih virov normativnih metapodatkov (angl. *metadata hubs*),
- uporabo modela grafov,
- migracijo programske opreme na storitve v oblaku.

Evolucija (integracija + sinhronizacija + migracija) vključuje:

- kompleksen sistem upravljanja z metapodatki pri integraciji in sinhronizaciji (kvaliteta podatkov, ujemanje zapisov, združevanje zapisov, grupiranje zapisov, prava podatkov za izmenjavo),
- umeščanje knjižnic kot partnerjev v izobraževanju in znanosti.

Paradoks (zmanjšanje kompleksnosti pri združevanju podatkov) je povezan z:

- enotnimi katalogizacijskimi pravili,
- večjo avtomatizacijo pri katalogizaciji,
- zmanjšanjem pomena katalogizacijskih pravil,
- povečanjem vpliva standardizacije bibliografskih elementov,
- potrebo po sodelovanju, saj samo en partner ne more zagotoviti vseh rešitev (regionalne platforme bodo v uporabi še od 15 do 20 let).

Andreja Krajnc Vobovnik, Gordana Budimir

PETA KONFERENCA OMREŽJA ESREA ZA IZOBRAŽEVANJE IN UČENJE STAREJŠIH ODRASLIH

UVOD

Peta konferenca Omrežja za izobraževanje in učenje starejših odraslih (Network on Education and Learning of Older Adults; ELOA) organizacije ESREA (European Society for Research on the Education of Adults) je tokrat potekala na Malti, in sicer v okviru Fakultete za sociologijo Univerze v Valletti.

Konferenca je trajala 3 dni (od 22. do 24. oktobra 2014); udeležilo se je nekaj več kot 50 udeležencev iz različnih evropskih in neevropskih držav (ZDA, Nova Zelandija, Avstralija, Japonska, Koreja, Združeni arabski emirati ...), po večini vodij izobraževanja v posameznih učnih organizacijah in raziskovalcev s področja izobraževanja starejših odraslih oseb.

Glavna tematika je bila skladna z naslovom, torej izobraževanje starejših odraslih oseb, s čimer se je mislilo na tiste, ki so stari približno 50 let ali več. Poudarek je bil predvsem na naslednjih treh tematskih sklopih: politika izobraževanja, etika in delovanje. Za nas je bil zanimiv predvsem zadnji tematski sklop, ki je zajemal primere dobrih praks.

PRVI DAN

Pozdravni govor je imela Justyne Caruana, državna sekretarka, pristojna za pravice invalidnih oseb in aktivno staranje. Na kratko je poročala o tem, kaj se v zvezi z izobraževanjem aktivnih starejših oseb dela na Malti; predvsem je poudarila dobro sodelovanje pri nekaterih projektih, ki jih Univerza v Valletti izvaja pod okriljem dr. Marvina Formose in dr. Maureen Cole. Ob koncu svojega govora je še uradno otvorila konferenco in nam zaželela uspešno delo.

Sledila so predavanja. Najpomembnejša so na kratko predstavljena v nadaljevanju.

Zelo zanimivo predavanje z naslovom *The politics of older adult education* je imel dr. Marvin Formosa s Fakultete za sociologijo Univerze v Valletti. Iz predavanja je bilo mogoče razbrati, da je Formosa nosilec evropskih

projektov s področja izobraževanja starejših odraslih ter da je tudi aktivno vključen v oblikovanje evropske politike s tega področja. Izrazil je zadovoljstvo nad tem, da je Malta tako tesno vpeta v evropske integracije in da spodbuja praktično vse evropske predpise v zvezi s pravicami ljudi v tretjem življenjskem obdobju. Kot je bilo povedano že v uvodnem govoru, imajo na Malti celo Direktorat za pravice invalidnih oseb in aktivno staranje. Glede svojih izkušenj pri izvajanju izobraževanja je v razpravi ob koncu predavanja povedal, da so na Malti možnosti za izobraževanje zelo velike. Na Malti, ki je bivša angleška kolonija, je znanje angleškega jezika med prebivalstvom še vedno zelo dobro; prav zato tudi zelo uspešno kandidira za evropska sredstva, namenjena izobraževanju odraslih.

Drugo predavanje, ki bi ga ta dan veljalo izpostaviti, je imela Slovenka, in sicer dr. Sabina Jelenc Krašovec z Univerze v Ljubljani. Naslov njenega predavanja je bil *Older adults learning in different 'social learning' spaces*. Prostori za socialno učenje (angl. *social learning*), ki jih je v svojem predavanju izpostavila, so pravzaprav odprti javni prostori, kjer se ljudje neformalno zbirajo in komunicirajo, ne da bi jim bilo za to treba plačati, čas druženja ni omejen. Navedla je nekaj mest v Ljubljani, ki so bila nekdanja središča za socialno učenje in jih zdaj ni več. V tem smislu je kritizirala mestno politiko župana Jankoviča, ki je odprte javne prostore spremenil v lokale in gostišča, kjer se lahko zadržujejo le turisti. Domači starostniki se tam ne dobivajo, saj bi morali redno naročati in plačevati. Predavateljica je omenila tudi Ezl ek iz Maribora, kjer je bilo včasih tudi tako središče, zdaj pa je doživel podobno preobrazbo kot tovrstna središča v Ljubljani. Izpostavila je tudi zanimiv primer s Hvara, kjer je bila na dopustu. Tam so občinski veljaki najeli arhitekta za ureditev sprehajališča ob morju. Pri tem so v okolici centra enakomerno razporedili klopi, tako da so bile ena od druge precej oddaljene. Domačini so te klopi po koncu sezone prestavili v gručo, tako da so lahko, sedeč na njih, med sabo komunicirali. Skratka, rdeča nit problema, ki ga je profesorica prikazala, je bil razkorak med neoliberalnim kapitalizmom in prostori, ki jih ljudje potrebujejo, da se lahko družijo. V razpravi ob koncu predavanja je bila zanimiva pripomba predstavnice Združenih arabskih

emiratom (z Univerze v Riadu), ki je povedala, da so pri njih javni prostori dostopni le moškim in da ženske tega pojma sploh ne poznajo.

DRUGI IN TRETJI DAN

V naslednjih dveh dneh so se predavanja zvrstila v vzporednih vsebinskih sklopih. Drugega dne smo slišali zanimivo predavanje profesorja Johna Fielda z Univerze v Stirlingu z naslovom *Supporting older adult learning: Policies and principles*. Profesor je najprej predstavil izsledke raziskav, do katerih so se dokopali v okviru enega od več let trajajočih projektov. Raziskovali so, kaj so glavne ovire na področju izobraževanja starejših. Ugotovljeno je bilo, da so to:

- kategorizacija in stereotipna diskriminacija starejših oseb,
- naraščajoča problematika fizičnih ovir,
- neenake možnosti lobiranja v vladnih organizacijah,
- naraščajoč vpliv revščine na starejše osebe.

Navedel je nekaj zelo zanimivih primerov; z njimi je ponazoril ovire, s katerimi se srečujejo ljudje, ki sodijo v posamezne kategorije, pa tudi načine, kako te ovire v nekaterih državah uspešno premagujejo. Razprava, ki se je razvila po predavanju, je bila predvsem v znamenju prikaza dobrih praks.

Tretji in zadnji dan sem sodeloval pri tematskem sklopu *Teaching and learning methods*, ki je vključeval kar nekaj zanimivih predavanj. Izpostavil bi predvsem predavanje poljske predavateljice dr. Małgorzate Malec Rawiński z naslovom *Who teaches the older adults? Experiences of people working with seniors at U3A in Wrocław*. Presenetljiv prikaz poljskih univerz za tretje življenjsko obdobje (U3A) je pokazal, da na Poljskem deluje približno 420 tovrstnih univerz; univerza v Wrocławu je ena najstarejših, saj na področju izobraževanja za tretje življenjsko obdobje deluje že 38 let. Povzetek njenih izsledkov je bil, da se starejši ljudje v veliki večini želijo izobraziti predvsem na področju računalniške pismenosti, saj ugotavljajo, da so zaradi pomanjkljivega znanja na tem področju socialno izločeni. Predvsem vidijo, da lahko s sodelovanjem v socialnih omrežjih, po e-pošti ipd. lažje komunicirajo z mlajšimi (predvsem z otroki in vnuki).

Država tudi pri njih finančno vzpodbuja dejavnost univerz za tretje življenjsko obdobje, prav tako pa si pomagajo z evropskimi projekti, od katerih je bila omenjena pomoč iz programa Grundtvig. Kar se samih praks tiče, prevladuje klasično učenje, nekaj malega imajo tudi učenja preko spleta.

Metode in tudi vsi preostali članki so natančneje opisani v zborniku, ki smo ga udeleženci dobili v e-obliki. Povzetki najpomembnejših predavanj so na voljo na spletu (<http://www.um.edu.mt/events/eloa2014/keynotespeaker>).

Za zaključek bi ocenil, da je bila konferenca ELOA 2014 zelo uspešna, saj so bile prikazane različne učne situacije in metode v različnih državah ter delno tudi izkušnje z njimi. Čeprav pri nas lahko uporabljamo le nekatere od obravnavanih metod (nekatero od njih le delno), je vsekakor dobro, da poznamo tudi druge metode in da vemo, kaj bi z njimi lahko dosegli.

Aleš Bošnjak

KONFERENCA SWIB14

SEMANTIČNI SPLET V KNJIŽNICAH

Med 1. in 3. decembrom 2014 se je v Bonnu odvijala šesta konferenca SWIB (Semantic Web in Libraries), ki se je udeležilo 165 udeležencev iz 24 držav. Konferenca je bila razdeljena v dva dela: prvi dan je bil namenjen delavnicam, drugi in tretji dan pa se je zvrstilo 17 predavanj. Namen konference je bil predstaviti novosti ter spodbuditi izmenjavo idej in izkušenj med udeleženci v zvezi z objavo in povezovanjem knjižničnih metapodatkov na spletu ter razvojem storitev in orodij, ki jih knjižnice in sorodne institucije že razvijajo na osnovi paradigme LOD (Linked Open Data). Povzetki, prosojnice in posnetki delavnic ter predavanj so na voljo na spletni strani <http://swib.org/swib14/>. Naslednja konferenca SWIB15 bo v Hamburgu med 23. in 25. novembrom 2015.

DELAVNICE

Introduction to Linked Open Data

Delavnico sta vodila Felix Ostrowski in Adrian Pohl iz nemškega podjetja *graphthinking*. Namen te uvodne delavnice je bil predstaviti bistvo pristopa povezanih podatkov (angl. *linked data*) in osnovna zakonita določila odprtih podatkov (angl. *open data*). Udeleženci smo z ustvarjanjem in izpopolnjevanjem dokumentov RDF poglobili svoje znanje o tej temi. Predstavljeni in hkrati preizkušeni so bili principi povezanih podatkov, kot je npr. objava opisov RDF v spletnem okolju. Pokazalo se je, da sta prednosti objave povezanih podatkov zbiranje podatkov iz različnih virov in ustvarjanje poizvedb, shema RDF pa je bila predstavljena kot učinkovit način podatkovne integracije.

Introducing RDFa with schema.org for web applications

Zelo praktično naravnano delavnico je vodil Dan Scott (Laurentian University, Kanada). Po kratki uvodni predstavitvi smo samostojno reševali naloge, razdeljene v štiri sklope:

1. RDFa

Leta 2008 je W3C (World Wide Web Consortium) objavil prvo specifikacijo RDFa (Resource Descrip-

tion Framework in Attributes) za razširitev sintakse XHTML s podporo specifikaciji RDF (Resource Description Framework). RDFa je takoj postal ključna metoda za povezovanje podatkov na spletu; leta 2013 je bil razširjen s specifikacijo RDFa 1.1 (www.w3.org/TR/rdfa-lite/) in novo specifikacijo RDFa Lite (www.w3.org/TR/rdfa-lite/), ki zajema minimalno podmnožico atributov za predstavitev podatkov RDF v spletnih dokumentih HTML, SVG in XML. To je oživilo zanimanje za združevanje semantičnega in dokumentnega spleta. Na delavnici smo na vzorčnem dokumentu HTML z dodajanjem strukturiranih podatkov na praktičnih primerih preizkusili bistvene koncepte specifikacije RDFa Lite.

2. shema.org (<https://schema.org/>)

V drugem delu delavnice smo v naš vzorčni dokument dodajali še elemente iz strukture shema.org za podatke o knjižnicah, kot so npr. naslov, lokacija, delovni čas. Schema.org je besednjak, ki so ga leta 2011 pripravili Google, Yahoo in Yandex, da bi s tem omogočili preprost način objave metapodatkov o priljubljenih iskalnih temah, kot so dogodki, ljudje, proizvodi itd. Razvoj besednjaka je leta 2013 prevzel W3C. Prednosti uporabe besednjaka shema.org za knjižnične aplikacije je več: knjižnica lahko ponudi natančnejše in bogatejše rezultate iskanja po svojih metapodatkih, izboljša lahko algoritme razvrstitve rezultatov iskanja po pomembnosti (angl. *search ranking*), omogoči pa lahko tudi podrobnejše iskanje in predstavitev svojih organizacijskih informacij.

3. Spletni iskalnik

Google nam, poleg indeksiranja vsebine, ki je dostopna preko njegovega iskalnika google.com, omogoča kreiranje svojega lastnega, osebno prilagojenega spletnega iskalnika CSE (Custom Search Engine, <https://cse.google.com/cse/>), ki ponuja hitro nameščeno in hkrati zelo prilagodljivo iskalno storitev. V tem delu delavnice smo ustvarili enostaven spletni iskalnik za izbrane knjižnične kataloge s strukturiranimi podatki po besednjaku shema.org, na osnovi katerih smo, z zajemanjem in filtriranjem bibliografskih podatkov, zgradili svoj vzajemni katalog.

4. Zajemanje podatkov

V tem delu delavnice je bil predstavljen enostaven

odprtokodni spletni pajek RDFLib, napisan v pythonu, za zajemanje strukturiranih podatkov (na primeru podatkov RDFa po besednjaku shema.org) z uporabo sitemaps.org (<http://www.sitemaps.org/>) za specifikacijo seznama naslovov URL-strani knjižničnih katalogov, od koder smo črpali podatke (VuFind, Koha, Evergreen, Blacklight, Islandora). Na ta način smo indeksirali zelene bibliografske podatke in omogočili lažje iskanje in prikazovanje podatkov iz shranjenih indeksnih datotek.

PREDAVANJA

Using linked data to annotate semantically the BBC's content

Tom Grahame (BBC, Združeno kraljestvo) je predstavil uporabo povezanih podatkov za semantično označevanje BBC-jevih vsebin. Povezane podatke so vpeljali kot skupke idej, metod in tehnologij pri gradnji njihovih spletnih strani, kar je poenostavilo potek dela ter ponudilo nove zanimive avtomatizirane agregacije podatkov za njihove uporabnike. Uspeh uporabe te tehnologije pri pokrivanju online vsebin pomembnih športnih dogodkov je pokazal, kakšne so možnosti za ponovno uporabo semantične infrastrukture kot osrednjega dela BBC-jevega produkcijskega procesa. Vizijo semantičnega objavljanja so razvili s povezovanjem uporabnikom zanimivih vsebin z različnih področij, npr. politika, šport, glasba, ter vsebin v zvezi z različnimi dogodki, mesti, temami itd. BBC vsak dan ustvari obilo vsebin (od člankov, programov, izobraževalnih priročnikov do odlomkov in receptov), ki se med seboj povezujejo in na različne načine prikazujejo v ločenih proizvodih, namenjenih različnim tipom uporabnikov – vsebina pa je vedno enaka. Tako je novinarjem in vsebinskim urednikom omogočen enoten dostop do heterogenih in doslej izoliranih kreativnih del. Predavatelj je opisal, kako je BBC Sport razširil in razvil uporabo povezanih podatkov od izdelave spletne strani, ki je pokrivala svetovno prvenstvo v nogometu leta 2010, do dinamičnega zbiranja dnevnih športnih prispevkov in pokrivanja velikih dogodkov, kot so bili London 2012, Soči 2014 in Svetovno prvenstvo v nogometu leta 2014. Predstavil je še, kako isti tehnološki pristop uvajajo znotraj BBC-ja na različnih področjih, kot so izobraževanje, novice, radio in glasba, in kako se lahko pristop povezanih podatkov uporabi pri podobnih izzivih v bibliotekarskem okolju.

schema.org: machine-readable cataloguing for the open web

Dan Scott (Laurentian University, Kanada) je predstavil prizadevanja za uporabo besednjaka schema.org v bibliografskem okolju. Medtem ko so ga spletne strani navdušeno prevzele v upanju po boljših iskalnih rezultatih in

uvrstitvah, so knjižnice pri integriranju tega besednjaka nekoliko bolj zadržane. Namen uporabe besednjaka schema.org je zagotoviti točke dostopa za knjižnične vire v velikih spletnih iskalnikih preko bibliografskih metapodatkov, podatkov o zalogi in podatkov o knjižnicah. Poudaril je prednosti integriranih knjižničnih sistemov Evergreen in Koha, odprtokodnih vmesnikov Blacklight in VuFind ter repozitorijev, kot sta Islandora in ScholarSphere, pridobljenih z objavo metapodatkov schema.org (od nestrukturiranih do strukturiranih in povezanih podatkov). Omenjena je bila vloga skupine *W3C Schema Bib Extend Community Group* (<https://www.w3.org/community/schemabibex/>) pri zapolnjevanju vrzeli v besednjaku schema.org in dokumentiranju najboljših praks za uporabo tega besednjaka v knjižnicah. Nazadnje je bilo predstavljeno, kako se lahko običajni delovni procesi v knjižnicah (npr. kreiranje vzajemnega kataloga in preverjanje dostopnosti gradiva), ki so trenutno implementirani s specifičnimi protokoli za posamezne knjižnice/institucije, poenostavijo s standardnimi spletnimi orodji za zajemanje strojno berljivih podatkov, strukturiranih po besednjaku schema.org.

Moving from MARC: How BIBFRAME moves the Linked Data in Libraries conversation to large-scale action

Eric Miller (Zepheira, ZDA) je predstavil tri vidike migracije s formata MARC na model povezanih knjižničnih podatkov z uporabo modela in besednjaka BIBFRAME (<http://www.loc.gov/bibframe/>). To so kontekstni vidik, vidik s stališča orodij za transformacijo ter vidik kreiranja vsebine in prepoznavnosti na spletu. Knjižnice veže dolga zgodovina z bibliografskim formatom MARC kot sofisticiranim in zelo prilagojenim opisnim besednjakom z milijardami zapisov; le-ti so zelo razširjeni preko različnih knjižničnih sistemov in ponudnikov. Z namenom ohraniti vrednost te zapuščine in jo predstaviti na nov, sodoben način je Kongresna knjižnica na principih povezanih podatkov in standardov semantičnega spleta razvila BIBFRAME; pri tem je bil njen cilj, da omogoči razširljivost besednjakov glede na različne profile knjižnic, fleksibilna orodja za transformacijo metapodatkov, iterativni proces povezovanja podatkov iz različnih virov in izboljšavo spletne prepoznavnosti knjižnic in njihovega notranjega delovanja. Praktični nasveti, ki jih je navedel v zvezi z zagotovitvijo pomoči knjižnicam pri prehodu na BIBFRAME, so:

- vrednotenje trenutnih podatkov knjižnic,
- določanje prioritet lokalnih podatkov,
- izvedba obsežne konverzije podatkov,
- specifikacija besednjakov za izvirno vsebino,
- prepoznavanje možnosti povezovanja podatkov,

- prehod z enostavnega prikaza obstoječih podatkov na prikaz, ki izkorišča vse prednosti principa povezanih podatkov z uporabo besednjakov BIBFRAME in schema.org.

Entification: The Route to 'Useful' Library Data

Richard Wallis (OCLC, Združeno kraljestvo) je predstavil nekatere prednosti kreiranja knjižničnih podatkov kot opisov entitet resničnega sveta v modelu WorldCat Entities ter težave, ki se pri tem pojavljajo. Pri povezovanju podatkov gre za prepoznavanje "stvari", opisovanje le-teh in njihovih zvez v mreži drugih "stvari" ali entitet. Britanska knjižnica (z verzijo britanske nacionalne bibliografije, ki temelji na povezanih podatkih) je bila pionir pri oblikovanju entitet resničnega sveta kot osnove za njihov podatkovni model. Podobna raziskava znotraj OCLC-ja, ki je vodila k izdaji entitet kot povezanih odprtih podatkov WorldCat.org, je pokazala prednosti tovrstnega pristopa. Raziskava dokazuje tudi, da je za splet entitet resničnega sveta treba storiti mnogo več kot samo konvertirati zapis za zapisom. Pri tem igrajo pomembno vlogo procesi podatkovnega rudarjenja, odprte normativne podatkovne baze (kot so VIAF, FAST, LCSH) ter uporaba prilagodljivih in širše sprejetih besednjakov.

Nevenka Zupančič, Gordana Budimir

INFORMATIKA V JAVNI UPRAVI 2014

Konferenca IJU 2014 je potekala 8. in 9. decembra 2014 v Kongresnem centru Brdo pri Kranju pod delovnim naslovom *Izza oblaka sonce*. Prispevke so predstavili avtorji, ki so zaposleni v javni upravi. Prispevki so bili razvrščeni v štiri sekcije: rešitve, tehnologije in metodologije, dobre prakse in predstavitve. Vsebina prispevkov dokazuje, da se slovenska javna uprava zaveda nujnosti upoštevanja sodobnih tehnologij tako za svoje delovanje kakor tudi za storitve za fizične in pravne osebe. Cilj informatizacije storitev in procesov v javni upravi je približati njene storitve vsem, tako da bodo dostopne hitro in kvalitetno.

Boro Nikić iz Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) je predstavil prispevek **Uporaba masivnih podatkov (Big Data) za statistične namene**. V zadnjih letih se v svetu intenzivno proučuje možnost uporabe masivnih podatkov za statistične, poslovne in druge namene (uravnavanje prometa, optimizacija ukrepov v primeru naravnih in drugih nesreč itd.). Za masivne podatke so značilne velika količina, raznovrstnost in velika hitrost; vse to zahteva spremembo metodologije in informacijskega okolja, če želimo podatke kar najbolj učinkovito uporabiti. Statistični urad Republike Slovenije v zadnjem letu izvaja pilotske projekte in sodeluje pri več mednarodnih statističnih projektih oziroma v delovnih skupinah, katerih namen je pripraviti smernice za uporabo masivnih podatkov v rednem statističnem procesu. V prispevku je predstavil aktivnosti urada, s katerimi želijo pripraviti informacijsko okolje za shranjevanje in obdelavo masivnih podatkov, ustvariti partnerstvo s skrbniki virov masivnih podatkov in drugimi akterji v statističnih procesih ter poskrbeti za varno ravnanje s podatki.

Aktivnosti, ki jih SURS trenutno izvaja, in pogoji, ki jih je SURS v ta namen zagotovil, so:

- Vzpostavljen je testno okolje Hadoop, ki omogoča vzporedno obdelavo zelo velike količine podatkov.
 - Testirajo se različna orodja za obdelavo masivnih podatkov (SAS, RHadoop, Pig, Hive, Pentaho ...).
 - Vzpostavljajo se mehanizmi za varno in etično ravnanje z občutljivimi podatki.
 - Vzpostavljeni so stiki in partnerski odnosi z različnimi skrbniki virov masivnih podatkov.
 - Pridobljeni so testni mobilni podatki. Na osnovi teh podatkov se testirajo IT-okolje, IT-orodja, metodologija in možne statistike (turizem ...).
 - Pridobivajo se testni podatki cen trgovskih verig.
 - Izvajajo se testna pridobivanja podatkov s spleta (angl. *web scraping*).
 - Identificirajo se možni partnerji pri delu z masivnimi podatki in pri izobraževanju strokovnjakov za delo s podatki oz. podatkovnih znanstvenikov (angl. *data scientist*).
- Ker pomen in uporaba masivnih podatkov presega uradno statistiko, se kaže potreba po:
- ustanovitvi strateške skupine na nivoju Republike Slovenije, v katero bi bili vključeni strokovnjaki iz različnih državnih institucij (Naloga skupine bi bila pripraviti strategijo za delo z masivnimi podatki v naslednjih letih in definirati njihovo uporabo tako za namene uradne statistike kot za namene drugih organizacij.);
 - IT-okolju in orodjih, ki bi omogočala shranjevanje in obdelavo masivnih podatkov (Ta okolja morajo zagotoviti kar se da varno ravnanje z masivnimi podatki. Prav tako je treba razmisliti o različnih možnostih za vzpostavitev takih okolij (lokalno okolje, oblak informacijske tehnologije ...). V primeru zelo občutljivih podatkov je treba tudi preučiti možnosti neposredne obdelave podatkov pri podatkovnih virih.);
 - povezovanju z raziskovalnimi institucijami in univerzami z namenom izobraževanja novih tipov statistikov (t. i. podatkovnih znanstvenikov) za delo z masivnimi podatki in za vpeljavo novih IT-tehnologij;
 - ustvarjanju partnerstva z vsemi akterji (tudi javnostjo) z namenom prepoznavanja etične uporabe masivnih podatkov za namene uradne statistike.

Tatjana Mizori Zupan z Ministrstva za javno upravo je predstavila prispevek **Kaj nam prinaša nova e-uprava**. V prispevku so bile predstavljene bistvene novosti novega portala elektronskih storitev za državljane. Zadnja večja prenova tega portala je bila že davnega leta 2006. V tem času se je na področju informatike zgodilo ogromno. Ker pa elektronske storitve niso samo stvar informatike, ampak predvsem stvar vsebine, oblike, organizacije dela in še česa, je treba pri prenovi portala upoštevati sodobne smernice na vseh teh različnih področjih. To je precejšen zalogaj, vendar skušajo portal kljub različnim omejitvam predelati tako, da ga bomo državljani radi obiskovali.

Projekt prenove državnega portala e-uprava je del operacije Učinkovita javna uprava, tako da je delno financiran iz sredstev EU. Nekaj administrativnih podatkov o projektu:

- 5. 7. 2011 – DIIP (dokument identifikacije investicijskega projekta),
- 7. 7. 2011 – potrditev DIIP,
- 28. 10. 2011 – pregled IP (investicijski projekt), ki ga izvede zunanji izvajalec,
- 8. 11. 2011 – sklep o potrditvi IP (minister),
- 10. 2. 2012 – odločba o dodelitvi sredstev,
- 29. 2. 2012 – potrditev projekta kot NRP (nacionalni razvojni projekt),
- 2012 – priprava razpisne dokumentacije,
- 24. 5. 2012 – sklep o imenovanju projektne skupine,
- 13. 5. 2013 – začetek razpisnega postopka,
- 21. 10. 2013 – podpis pogodbe z izvajalcem.

Za uporabnike so glavne prednosti novega portala:

- učinkovitejše sodelovanje,
- jasna in razumljiva vsebina,
- lažje ukrepanje na podlagi pravočasnega obveščanja,
- več spodbud za dejansko soustvarjanje procesov in storitev.

Za upravo so glavne prednosti novega portala:

- zadovoljnejši uporabniki,
- optimizacija stroškov delovanja,
- boljše kakovost procesov in storitev,
- lažja komunikacija z uporabniki.

Matjaž Uhan z Ministrstva za finance je imel prispevek **Elektronska obratna dražba**. Uporaba elektronske obratne dražbe je opredeljena v javnonaročniški zakonodaji. Za naročnike predstavlja možnost ustvarjanja prihrankov pri izvedbi oddaje javnih naročil. Poleg tega z elektronsko oddajo ponudb naročnikom omogoča enostavnejšo obdelavo (pregled) ponudb v zalednih sistemih. Po drugi

strani ponudnikom omogoča zniževanje cene prvotno oddane ponudbe, kar pri postopkih, pri katerih obratna elektronska dražba ni uporabljena, ni mogoče. Naročnik ima po zaključku dražbe na voljo grafični prikaz gibanja cen za vse ponudnike med izvajanjem obratne dražbe in grafični prikaz, iz katerega je razvidna primerjava cen glede na najugodnejšo ponujeno ceno po končani dražbi, najugodnejšo ponujeno ceno pred začetkom dražbe in ocenjeno vrednost.

Aplikacija e-Dražbe podpira več funkcionalnosti. V osnovi se z uporabo aplikacije lahko izvajata klasična dražba (višanje ponujene cene; možnost uporabe pri odprodaji premoženja) in obratna dražba (nižanje cene in spremi-njanje necenovnih delov ponudbe, kadar je merilo za izbor ekonomsko najugodnejša ponudba; naročanje blaga in storitev). Osnovne funkcionalnosti aplikacije so:

- objava razpisne dokumentacije,
- zastavljanje zahtev za pojasnila v zvezi z javnim naročilom in objava pojasnil,
- oddaja elektronsko podpisane ponudbe,
- odpiranje prejetih ponudb, kreiranje in objava zapisnika o odpiranju ponudb,
- izvajanje dražbe ali obratne dražbe,
- anonimnost ponudnikov med izvajanjem obratne dražbe,
- kreiranje zapisnika po zaključku dražbe ali obratne dražbe,
- izpis dnevnika dogodkov,
- grafični prikaz gibanja cen in doseženih prihrankov.

Albin Lotrič z Ministrstva za finance je predstavil prispevek z naslovom **Projekt LaRA: lastni razvoj aplikacij**. Aplikacijski razvoj v državni upravi je v večini prenesen na zunanje izvajalce, ki te storitve pogodbeno izvajajo. Ker ni posluha za oblikovanje lastnih razvojnih ekip in ker državni informatiki postajajo vse bolj produktivni oz. projektni vodje, se izgublja znanje s področja tehnik in metodologij razvoja aplikacij. Ti dve področji se zelo intenzivno razvijata. Ker je Albin Lotrič na Ministrstvu za finance izdelal nekaj zelo uporabnih internih aplikacij in je precej delal tudi na področju nadzora zunanjih izvajalcev, si je zastavil projekt, s katerim poskuša del razvoja enostavnih aplikacij vrniti v državno upravo, da bi jih razvili z lastnimi viri. Prvo vodilo pri tem je, da si na ta način naberejo dragocene izkušnje z novimi razvojnimi tehnologijami in metodologijami, ki bi jim prišle prav tudi pri sodelovanju z zunanjimi izvajalci. Začetna podpora je bila kar obetavna, projekt je podprlo tudi vodstvo. Ko pa se je začelo zares, je pripravljenost za kakšne večje napore, brez dodatne motivacije, hitro splahnela. Kljub temu pa projekt še živi in po enem letu se počasi kažejo prvi rezultati.

Glavni cilji projekta so:

- opredelitev aplikacijskih arhitektur v različnih tipih aplikacij,
- iskanje primernih knjižnic ali produktov za hitrejši razvoj aplikacij,
- izbira metodologij(e) vodenja razvoja aplikacij,
- izdelava nekaj pilotskih aplikacij z uporabo znanj, pridobljenih pri projektu,
- dopolnjevanje primerov dobrih praks glede na ugotovitve, pridobljene na osnovi praktične uporabe priporočil tega projekta.

Ker na Ministrstvu za finance uporabljajo veliko Microsoftovih izdelkov, so se odločili, da se glede razvojne platforme omejijo na ogrodje .NET in jezik C#. Na področju podatkovnih baz pa so se na začetku omejili na strežnik SQL in platformo Oracle.

Projekt obsega več faz:

- **opredelitev aplikacijskih arhitektur v različnih tipih aplikacij** (V tej fazi so proučevali različne koncepte aplikacijskih arhitektur, ki so se pojavile v zadnjih letih na področju poslovnih aplikacijskih arhitektur. Omejili so se na tipične arhitekture, ki so zanje najbolj uporabne: enostavne interne namizne aplikacije, enostavne interne spletne aplikacije in N-nivojske spletne aplikacije s podporo mobilnih naprav.);
- **iskanje primernih knjižnic ali produktov za hitrejši razvoj aplikacij** (Na trgu je velika ponudba različnih knjižnic in orodij, ki pokrivajo posamezne segmente aplikativnega razvoja. Njihov cilj je bil najti primerna orodja, ki jim bodo omogočala hiter razvoj.);
- **izbira metodologij(e) vodenja razvoja aplikacij** (V tem delu je bil njihov cilj poiskati načine, kako bi lahko metodološko pokrili celoten življenjski cikel razvoja aplikacij z uporabo tehnik in orodij, ki so se drugje pokazali za uporabne.);
- **izdelava nekaj pilotskih aplikacij z uporabo znanj, pridobljenih pri projektu** (Pridobljeno znanje želijo prenašati v prakso in tako preveriti, ali je njihovo okolje uporabno.).

V začetku so se odločili prenoviti eno od starejših, vendar precej uporabnih aplikacij in izdelati tudi eno novo aplikacijo.

Glavni rezultati projekta:

- **Pridobivanje znanja**
Največ znanja so pridobili preko spletnih seminarjev. Uvedli so tudi interne delavnice, ki pa niso prinesle zelenih učinkov, saj med udeleženci ni bilo dovolj motivacije.

- **Uporabniška izkušnja**
Zastavili so si naslednja izhodišča: izkušnje uporabnika so na prvem mestu, odzivnost aplikacij pri interakcijah z uporabnikom mora biti manj kot 4 milisekunde, koncept uporabe aplikacij za posamezne načine uporabe mora biti čim bolj enoten, uporabniški vmesnik naj bo čim bolj všečen in intuitiven, sistem navigacije po aplikaciji naj bo premišljen.
- **Aplikacijska arhitektura**
Aplikacijska arhitektura je N-nivojska z naslednjimi sloji:
 - namizni odjemalec (Windows Forms) oziroma spletni odjemalec (spletna in mobilna uporaba preko brskalnikov s podporo HTML5, CSS3, JS),
 - servisni sloj (aplikacijski vmesnik, ki temelji na protokolu ReST z uporabo prenosov zahtevkov in odgovorov Data Transfer Object v formatu JSON po protokolu http(s) med odjemalcem in poslovnim slojem, in sicer v jeziku C#),
 - aplikacijska logika in poslovna pravila (enotno mesto za implementacijo poslovnih pravil in aplikacijske logike z uporabo modela MVVM (Model-View-View Model) in principov Unit-of-Work, in sicer v jeziku C#),
 - repozitorij za fizično hrambo podatkov (fizično branje in pisanje v ciljno podatkovno bazo, in sicer v jeziku C#).
- **Varnostni vidik**
Aplikacijska arhitektura je postavljena tako, da omogoča avtentikacijo in avtorizacijo uporabnikov, kjer bodo poslovne potrebe to zahtevale.
- **Nadaljnji razvoj**
Nadaljnji razvoj gre v smeri učinkovitejše implementacije objektnega programiranja nadzorovane kode in večkratne uporabe kode z uporabo tehnik IoC (Inversion of Control) in DI (Dependency Injection). Preizkušajo tudi različne knjižnice za kontrolnike uporabniškega vmesnika, da bodo dosegli zadovoljivo uporabniško izkušnjo ob čim manjšem potrebnem časovnem vložku v programiranje.

Ena od idej, ki je spodbudila ta projekt, je bila tudi ta, da bi projekt prerasel v odprtokodni projekt znotraj javne uprave, pri katerem bi lahko sodelovali zainteresirani informatiki iz celotne javne uprave.

Duša Marjetič, Tomaž Degen in Aleš Kravos so v prispevku **eVŠ – prehod iz evidence v strateško analitsko orodje** govorili o prehodu eVŠ iz evidence študentov v analitsko strateško orodje. Vzpostavitev eVŠ je v zadnjih dveh letih izpolnila več pričakovanj:

- vzpostavljena je bila evidenca visokošolskih zavodov in študijskih programov, posledica te evidence je tudi nacionalni šifrant, ki ga poleg visokošolskih zavodov uporablja še več drugih zavodov;
- evidenca je postala centralni vir podatkov o statusu študenta za več služb;
- vzpostavljena je enotna točka za prijavo za vpis v visokošolski zavod ter za prošnjo za bivanje.

Tako eVŠ postaja pomemben vir podatkov za akterje v državni upravi, visokošolske zavode in tudi širšo javnost. V letu 2014 je bilo v eVŠ izpolnjenih 48.589 elektronskih vlog (31.095 prijav za vpis in 17.500 prošenj za bivanje). V letu 2013 je bilo v eVŠ zabeleženih 947.446 vpogledov v osebne podatke, v letu 2014 (19. 11. 2014) pa že 1.450.830.

Načrti za prihodnost se nanašajo predvsem na javno objavo podatkov o visokem šolstvu za širšo javnost in na krepitev analitične vloge eVŠ. V ta namen se načrtuje aktiviranje posebne spletne strani (<http://portal.evs.gov.si>) in mobilne aplikacije eVŠ. Prav tako se načrtuje uparjanje podatkov iz eVŠ s podatki iz drugih virov, s čimer bi omogočili kakovosten pregled in analizo izobraževanja na nivoju visokega šolstva.

Zlatko Polak je v prispevku **Organizacija podpore MDDSZ za strokovne delavce na centrih za socialno delo in državljane** predstavil koncept delovanja enotnega kontaktnega centra (EKC) državne uprave za izvajanje podpore uporabnikom. Pri tem je v uporabi rešitev IBM Maximo. V prvi polovici leta 2012 je bila na MJU za MDDSZ vzpostavljena večnivojska podpora – storitev eSociala. Vstopno točko podpore je predstavljal prav EKC, do katerega so lahko uporabniki dostopali preko brezplačne telefonske številke ali e-pošte. Državljanom je bila preko EKC zagotovljena celovita podpora v zvezi z ZUPJS (Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev), strokovnim delavcem CSD (center za socialno delo) pa poleg vsebinske še tehnična in strokovna pomoč za delo z aplikacijami, ki se uporabljajo za informacijsko podporo izvajanja ZUPJS. Na prvem nivoju so podporo izvajali svetovalci EKC (zunanji izvajalec), ki so opravljali tudi vlogo klicnega centra. Izkazalo se je, da prvi nivo ni povsem izpolnil pričakovanj MDDSZ. Cilj je bil, da se na prvem nivoju razreši 60 % vprašanj, v praksi pa jih ni bilo preseženih niti 20 %. Analiza je pokazala, da je razlog v premajhni strokovni usposobljenosti sodelavcev na prvem nivoju. Zato so se tudi odločili za nov koncept delovanja EKC, ki izključuje zunanjega izvajalca.

Igor Kuzma in Tomaž Žagar sta v prispevku **STAGE – spletna GIS aplikacija za prikazovanje in posredovanje geoprostorskih statističnih podatkov** predstavila aplikacijo STAGE. Aplikacija povezuje geoprostorske in

statistične informacije za potrebe različnih skupin uporabnikov. Uporabniku omogoča interaktivno vizualizacijo geoprostorskih statističnih podatkov ter dostop do podatkov. Poudarek aplikacije je na prikazovanju statističnih podatkov v daljših časovnih serijah in tudi na majhnih statističnih enotah. Aplikacijo sestavljajo ponudnik podatkov, skrbniški modul z vmesnikom, servis za pretvorbo podatkov, prostorska podatkovna baza in uporabniški vmesnik.

Boštjan Krajnc, Robert Vehovec,
Zdenka Kamenšek in Bojana Lešnik

Pregled novosti v spletni aplikaciji Bibliografije in v informacijskem sistemu SICRIS (julij 2014–marec 2015)

Novosti v spletni aplikaciji Bibliografije

- Pri *osebnih bibliografijah preko sistema COBISS* smo omogočili pripravo izpisa bibliografije za katerega koli avtorja, ki ima zapis v normativni bazi podatkov CONOR.SI in bibliografske enote vnesene v vzajemno bibliografsko bazo podatkov COBIB.SI (šifra raziskovalca ali evidenčna šifra (9xxxx) tako ni več pogoj za izpis osebnih bibliografij). *Osebne bibliografije preko sistema SICRIS* si še vedno lahko izpisujejo samo tisti avtorji, ki imajo šifro raziskovalca.
- Uvedli smo nov vnosni parameter *povzetki/izvlečki*, s katerim določimo, ali naj se v bibliografiji izpišejo tudi povzetki/izvlečki, če jih bibliografska enota ima. Na voljo so naslednje možnosti:
 - brez povzetkov,
 - vsi povzetki,
 - slovenski povzetki,
 - angleški povzetki.
- Pri parametru *format bibliografske enote* smo omogočili naslednje tri nove formate izpisa:
 - ISO (izpis vseh avtorjev) – izpišejo se vsi sekundarni avtorji,
 - ISO (izpis števila avtorjev) – izpiše se podatek o številu avtorjev,
 - IEEE (izpis števila avtorjev) – izpiše se podatek o številu avtorjev.
- Uvedli smo nov parameter *razvrščanje bibliografskih enot*, ki omogoča razvrščanje bibliografskih enot po naslednjih podatkih:
 - tipologija, leto – padajoče, naslov (privzeta vrednost pri *osebnih bibliografijah je preko sistema SICRIS*),
 - tipologija, leto – naraščajoče, naslov,
 - tipologija, faktor vpliva revije, leto – padajoče, naslov,
 - tipologija, čisti citati, leto – padajoče, naslov,
 - naslov,
 - vrsta avtorstva, naslov,
 - vrsta gradiva, naslov,
 - leto – padajoče, naslov,
 - leto – naraščajoče, naslov (privzeta vrednost pri *osebnih bibliografijah je preko sistema COBISS*),
 - jezik, leto – naraščajoče, naslov.
- Pri vrednotenju bibliografskih kazalcev raziskovalne uspešnosti smo pri parametru *izpis bibliografskih enot* dodali naslednje možnosti:
 - izjemni dosežki (A''),
 - zelo kvalitetni dosežki (A'),
 - pomembni dosežki ($A^{1/2}$),
 - vsa dela
 in dopolnili format izpisa XML z novim elementom *EvaluationJCR*.

Novosti v sistemu SICRIS

Razvili smo novo verzijo uporabniškega vmesnika SICRIS, V3, ki je enotna za spletne in mobilne odjemalce. Nova različica vsebuje nekatere izboljšave in novosti:

- v vstopno stran so vključeni podatki o številu zapisov v bazi;
- dodano je iskanje po klasifikaciji raziskovalne dejavnosti;
- dodano je naprednejše iskanje raziskovalcev po šifri in imenu z dodatnimi filtri, kot so "status

- zaposlitve", "status raziskovalca", "najvišja stopnja izobrazbe" in "klasifikacija raziskovalne dejavnosti";
- dodano je naprednejše iskanje organizacij po šifri in nazivu z dodatnima filtroma "statusna oblika" in "klasifikacija raziskovalne dejavnosti";
- dodano je naprednejše iskanje raziskovalnih skupin po šifri in nazivu z dodanim filtrom "klasifikacija raziskovalne dejavnosti";
- dodano je naprednejše iskanje projektov in programov po šifri in nazivu z dodanimi filtri "status", "tip projekta/programa" in "klasifikacija raziskovalne dejavnosti";
- dodano je naprednejše iskanje raziskovalne opreme po nazivu z dodanimi filtroma "klasifikacija opreme" in "vir sofinanciranja";
- v iskalne rezultate je dodan XML-izpis rezultatov s klicem spletne storitve, namenjene programskemu dostopu do podatkov; tako se spletna storitev tudi reklamira, za dostop do dodatnih podatkov je treba pridobiti uporabniško ime in geslo;
- navigacija po iskalnih rezultatih je mogoča z uporabo gumbov "prej." in "nasl." ;
- sezname raziskovalcev vsebujejo polje "status"; s tem je bila odpravljena potreba po izpisovanju ločenih seznamov raziskovalcev in tehničnih sodelavcev (npr. pri zaposlitvah);
- v sezname projektov in programov je vključen podatek o vodji;
- v sezname raziskovalne opreme so vključeni podatki o nabavni vrednosti, klasifikaciji opreme in virih sofinanciranja;
- pri projektnih in programskih skupinah je za vsakega člana dodan podatek o obdobju sodelovanja; s tem je odpravljeno ločevanje seznamov na sedanje in nekdanje člane pri predstavitvah projektnih/programskih skupin;
- dodali smo sezname raziskovalcev v formatu XML, ki smo jih v preteklosti pripravljali na zahtevo, npr. seznam zaposlenih na vseh slovenskih univerzah in sezname zaposlenih posameznih univerz;
- dodali smo storitev "Najuspešnejše skupine raziskovalcev po raziskovalnih področjih in kazalcih raziskovalne uspešnosti", ki razvršča organizacije, raziskovalne skupine, tekoče programe in projekte glede na kazalce na osnovi citatov;
- v servis "Vrednotenje skupine izbranih raziskovalcev" smo dodali prikaz citatov in čistih citatov WoS in Scopus;
- v osnovno predstavitev raziskovalcev, organizacij, skupin, projektov in programov ter opreme smo vključili številčne podatke, povezane s podrejenimi vsebinami, dosegljivimi na povezavah; na ravni organizacije gre za število zaposlenih, projektov, programov, skupin, mentorjev in klasifikacij raziskovalne dejavnosti; povezava se ne izpiše, če dodatna vsebina ne obstaja.

V okviru servisa *Naši v WoS in Scopus, V2*, (http://home.izum.si/COBISS/cit/u/Citations_SI.html) smo omogočili:

- spletni obrazec za online izpis v formatih HTML in PDF različnih statistik citiranosti, h-indeksa in seznamov bibliografskih enot v COBIB.SI, za katere so vzpostavljene povezave z ustreznimi zapisi v bazah WoS in Scopus, za:
 - vse entitete, registrirane v sistemu SICRIS (raziskovalce, skupine raziskovalcev, tekoče projekte in programe in raziskovalne organizacije),
 - avtorje z evidenčno šifro, ki jo dodeli IZUM,
 - avtorje z identifikacijsko številko v normativni bazi imen CONOR.SI,
 - slovenske univerze;
- grafično predstavitev podatkov o citiranosti (po letih objave člankov in po letih citiranosti člankov);
- neposredne povezave do online izpisov podatkov o citiranosti vseh entitet;
- spletne storitve za zajemanje podatkov o citiranosti in soavtorstvu iz baz podatkov WoS in Scopus v formatu XML za vse entitete;
- seznam zapisov iz WoS in Scopus, ki še niso povezani z zapisi iz COBIB.SI, in sicer po vedah, ki se določijo na osnovi kode ASJC znanstvenega področja revij v bazi Scopus.

Dodali smo:

- izpis zbirnih statistik in primerjav citiranosti v bazah WoS in Scopus tudi za avtorje z identifikacijsko številko v normativni bazi imen CONOR.SI in za slovenske univerze po enotni metodologiji;
- izpis raziskovalnega področja in podpodročja po klasifikaciji ARRS za entitete, registrirane v sistemu SICRIS, in izpis kod ASJC (v spletnih storitvah in v zbirnih statistikah in primerjavah citiranosti);
- spletno stran s pogostimi vprašanji o servisu *Naši v WoS in Scopus* – FAQ;
- povezavo do ažurirane baze faktorjev vpliva revij v bazi Scopus (SNIP & SJR).

Spremenili smo:

- algoritem izračunavanja avtocitativ, ki se zdaj natančneje določajo na osnovi podatkov v bazah WoS in Scopus in ne več na osnovi omejenih podatkov o avtorjih v bazi COBIB.SI;
- pogostost ažuriranja števila citatov povezanih zapisov z WoS in Scopus (mesečno, na zahtevo podjetij Thomson Reuters in Elsevier).

Pregled najpomembnejših novosti v programski opremi COBISS3 (julij 2014–marec 2015)

Lokalne aplikacije

Omogočili smo:

- vpis člana s prenosom podatkov iz referenčne baze podatkov o študentih,
- pripravo referenčne baze podatkov o študentih in ažuriranje podatkov o vpisanih članih – študentih s podatki iz referenčne baze,
- pripravo obrazcev za opomine,
- določitev jezika obrazcev za opomine pri članu,
- vodenje evidence izposoje kompletov,
- vračilo gradiva v katerem koli oddelku knjižnice,
- vračilo gradiva z zadržkom,
- evidentiranje izgube gradiva,
- nastavitev enotnega datuma poteka izposoje v oddelku učbeniškega sklada,
- vključevanje in izključevanje programskega pošiljanja e-obvestil članom,
- prenos gradiva med člani,
- evidentiranje postopkov v izposoji v oddelku potujoče knjižnice,
- uporabo RFID-knjigomata in RFID-čitalnika na izposojevalnem pultu,
- evidentiranje obiska, kadar se le-ta ne zabeleži avtomatsko,
- evidentiranje transakcije z gradivom v čitalnici,
- evidentiranje razloga za brisanje oziroma odpis terjatve pri članu,
- programsko evidentiranje terjatve za posamično članarino, rezervacijo prostega gradiva, neizveden prevzem rezerviranega gradiva ali za izdajo nove izkaznice,
- programsko kontrolo podpisa pristopne izjave ob vpisu,
- izposoje gradiva iz čitalnice na dom,
- postavitev omejitve izposoje za zadnji zvezek serijske publikacije,
- postavitev omejitve izposoje gradiva z istim COBISS.SI-ID v več oddelkih knjižnice hkrati,
- podaljšanje roka veljavnosti rezervacije,
- podaljšanje roka izposoje za poljubno obdobje,
- medoddelčno izposoje in vračilo iz oddelka brez računalniške izposoje,
- test uspešnosti pošiljanja SMS-obvestila članu,
- izbiro članov za pošiljanje splošnega e-obvestila,
- pošiljanje e-obvestila članom o nepravilnih terjativah,

- nova atributa "Jezik opominov" in "Univerza",
- možnost izbire članov pri pošiljanju splošnih obvestil,
- upoštevanje podatkov o oddelkih knjižnice (namesto podatkov o kontaktu) v naslovu pošiljatelja v dokumentih v medknjižnični izposoji,
- možnost nastavitve privzete vrednosti za izposajo monografske publikacije ali za nakup članov ob vnosu podatkov o gradivu v zahtevek za MI,
- pošiljanje dobavnice v računovodstvo (za potrebe izstavljanja računov naročnikom storitev medknjižnične izposoje),
- pošiljanje e-pošte z IZUM-ovega strežnika z enotnega e-naslava info@cobiss.si,
- urejanje vsebine podpolja 100e (potrebno pooblastilo *CAT_610 – vzdrževanje lokalnih podatkov*),
- preverjanje in izbor seznama ponujenega gradiva, ki ga knjižnice pošljejo v NUK (ali drugim knjižnicam) kot priponko v besedilni datoteki (izpis Z-SEZ-12),
- pošiljanje seznamov, ki spremljajo pošiljke obveznih izvodov, po e-pošti,
- pripravo potrdila o prejemu obveznega izvoda serijske publikacije za izbranega dobavitelja,
- zaporedni vnos podatkov o licencah za obvezni izvod spletnih publikacij,
- hkratni vnos datuma reklamiranja za več licenc za obvezni izvod spletnih publikacij,
- nov atribut "Naslov" v seznamu trenutno izposojenih e-knjig,
- v naročilih za serijske publikacije in reklamacijah za manjkajoče zvezke se lahko namesto oddelka, v katerem bo izvod postavljen, izpiše oddelek, ki izvod prejme.

Onemogočili smo izvajanje postopkov v zvezi s pripravo in izstavitvijo (klasičnih) računov v medknjižnični izposoji (na željo knjižnice lahko te postopke ponovno omogočimo).

Dopolnili smo:

- kontrolo pri brisanju podatkov o neaktivnih članih s preverjanjem, ali ima član odprt zahtevek za medknjižnično izposajo oziroma gradivo iz odprtih zahtevkov,
- zadolžnica s posebno rubriko za gradivo, ki mu je že bil podaljšan rok izposoje, in rubriko za rezervirano gradivo,
- postopek rezervacije gradiva za medknjižnično izposajo v knjižnicah z oddelki, ki imajo vključeno možnost določitve oddelka, katerega podatki se upoštevajo v naslovu pošiljatelja v dokumentih v medknjižnični izposoji,
- algoritem za določanje medija gradiva med podatki o gradivu v zahtevku za medknjižnično izposajo ob rezervaciji gradiva domače knjižnice.

V segmentu COBISS3/Izpisi smo namestili nove izpise ali dopolnili obstoječe:

- I-G-03: Gradivo v bibliobusu,
- I-G-04: Neprosto gradivo v bibliobusu,
- I-C-07: Statistika ažuriranja podatkov o članih – študentih,
- Z-SEZ-23: Signaturna knjiga,
- Z-SEZ-24: Signaturna knjiga (izpis vseh inventarnih števil),
- Z-PL-B13: Gradivo za evidentiranje in izbor,
- Z-PL-B14: Zaloge za evidentiranje in izbor,
- Z-STA-30: Razmerja v splošni knjižnici,
- I-TR-04: Seznam blagajniških transakcij,
- I-STA-G08: Izposoja gradiva – po vrstilu UDK (podrobni)/ jeziku/aktivnih mesecih,
- I-STA-G09: Izposoja gradiva – po vrstilu UDK (osnovni)/namembnosti/jezikih/aktivnih mesecih,
- I-STA-G10: Izposoja gradiva – po razmerju gradiva/kategoriji člana,
- I-STA-C07: Aktivni člani – po občini/kategoriji člana,
- I-STA-C08: Obisk članov – po občini/kategoriji člana,
- I-STA-T03: Transakcije – po občini/kategoriji člana,
- E-SEZ-03: Seznam izposojenih e-knjig – po naslovih in številu izposoj,

- E-SEZ-04: Seznam neizposojenih e-knjig – po naslovih,
- E-PS-01: Plačila računov – po skladih/vrstah stroškov,
- E-PS-02: Plačila računov z odbitkom vstopnega DDV – po skladih/vrstah stroškov,
- E-PS-03: Plačila avansov – po skladih,
- E-PS-04: Plačila avansov z odbitkom vstopnega DDV – po skladih,
- E-PS-05: Plačila posrednih stroškov nabave – po skladih,
- E-PS-06: Plačila posrednih stroškov nabave z odbitkom vstopnega DDV – po skladih,
- E-PS-07: Plačila – po dobaviteljih,
- E-STA-L01: Licence za izposajo – po vrsti licence/ponudniku,
- E-STA-L02: Licence za izposajo – po jeziku/vrstilcu UDK,
- E-STA-L03: Licence za izposajo – po starostni skupini/vrstilcu UDK,
- E-STA-L04: Licence za izposajo – po vrsti vsebine,
- E-STA-L05: Licence za izposajo – razmerja v splošni knjižnici,
- E-STA-L06: Licence za izposajo – razmerja v splošni knjižnici/po skladih,
- E-STA-L07: Licence za izposajo – razmerja v splošni knjižnici/po skladih z odbitkom vstopnega DDV,
- E-STA-P01: Paketi/licence – po tipu/načinu nabave/vrsti licence,
- E-STA-P02: Paketi/licence – po tipu/načinu nabave/vrsti vira,
- E-STA-I01: Izposoja e-knjig – po ponudniku/vrsti licence,
- E-IZV-01: Licence za izposajo (polni format),
- E-IZV-02: Paketi/licence (polni format),
- E-IZV-03: Izposojene e-knjige (polni format).

Dodali smo nova vhodna parametra "Transakcija" in "Uporabniško ime" za pripravo obstoječih statistik izposoje; vključili smo upoštevanje evidentiranih obiskov članov in nečlanov ter transakcij z gradivom v čitalnici.

Omogočili smo razširjen prikaz uporabniških imen (funkcionalnost je vezana na novo pooblastilo RPT_USER) pri določitvi vhodnega parametra "Uporabniško ime" za pripravo statistik izposoje; na osnovi tega je za osebna uporabniška imena omogočena tudi izdelava statistik izposoje zaradi izposoje e-knjig, transakcij na knjigomatu, transakcij preko COBISS/OPAC-a in drugih tehničnih naprav, ki jih podpira programska oprema COBISS.

Izpisa Z-SEZ-10 ne pripravljamo več z določanjem omejenega nabora parametrov za pripravo izpisa, ampak lahko podatke za pripravo izpisa poiščemo in izberemo v iskalniku razreda **Polje 996/997**.

Vključili smo enotno (angleško) oznako pooblastil za delo v programski opremi COBISS3.

Na portalu Izobraževanje smo posodobili uporabniške priročnike: Osnovna navodila COBISS3, COBISS3/Serijske publikacije, COBISS3/Elektronski viri, COBISS3/Izposoja, COBISS3/Medknjižnična izposoja in COBISS3/Upravljanje aplikacij.

Vzajemna katalogizacija

V segmentu COBISS3/Katalogizacija smo omogočili:

- vnos nekaterih kodiranih polj za neknjižno gradivo v zapisih za elektronske vire.

Dodali smo:

- šifrate za pomoč pri vnosu v podpolja 300a, 320a, 324a, 3270, 328a, 337a.

Dopolnili smo:

- pooblastili CAT_A_MON in CAT_B2_CON, ki odslej omogočata tudi vzajemno katalogizacijo besedilnih elektronskih monografskih oziroma serijskih publikacij.

mCOBISS

Oktober 2014 – izid aplikacije mCOBISS, različica 1.3, za mobilne naprave iOS:

- prilagoditev za iOS 8.

Januar 2015 – izid aplikacije mCOBISS, različica 1.4, za mobilne naprave Android in iOS:

- dodana možnost identifikacije uporabnika v knjižnici na osnovi črtne kode številke članske izkaznice v Moji knjižnici,
- v podrobnem iskanju in Moji knjižnici dodana podpora za e-knjige,
- več drobnih izboljšav.

Pregled novosti v formatu COMARC/B (julij 2014–marec 2015)

Dopolnitve formata *COMARC/B*:

- v polji 702 in 712 smo dodali podpolje 5 – *Ustanova, na katero se nanaša vsebina polja*;
- dopolnili smo šifranke:
 - zvočnih posnetkov in muzikalij (podpolje 125a) – dodani kodi "f" – *grafična partitura* in "o" – *poenostavljena partitura z besedilom in simboli akordov*,
 - glasbenih izvedb in partitur (podpolji 128b in 128c) – dodana koda "ke" – *harmonika*,
 - vrstilcev UDK za iskanje (podpolje 675c), tako da so usklajeni z "UDCMRF 2011",
 - kod za vrsto avtorstev (70X4, 71X4) – dodani kodi "206" – *zbiratelj ljudskega gradiva* in "445" – *glasbeni producent*,
 - ustanov/organizacij (70X8, 71X8).